

Boven de pet?

Boven de pet?

Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland

O.M.J. Adang (redactie)
S.E. Bierman
K. Jagernath-Vermeulen
A. Melsen
M.C.J. Nogarede
W.A.J. van Oorschot

Lectoraat Openbare orde en Gevaarbeheersing
Politieacademie Apeldoorn

In opdracht van:
Programma Politie en Wetenschap

Foto's omslag: Luuk van der Lee/Hollandse Hoogte en Jan de Groen

Ontwerp: Vantilt-producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 445 0

NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2009, Politie en Wetenschap, Apeldoorn; Politieacademie, Apeldoorn

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors

Inhoud

	Voorwoord	9
1	Inleiding	11
	1.1 Onderzoeksstrategie	13
	1.2 Leeswijzer	15
2	Feyenoord - Ajax, 17 april 2005	17
	2.1 Inleiding	17
	2.2 De gebeurtenissen	17
	2.3 Rol burgers voor, tijdens en na	19
	2.4 Rol politie voor, tijdens en na	20
	2.5 Rol bestuur voor, tijdens en na	23
3	RMS-demonstratie, 25 april 2005	25
	3.1 Inleiding	25
	3.2 De gebeurtenissen	25
	3.3 Rol burgers voor, tijdens en na	27
	3.4 Rol politie voor, tijdens en na	28
	3.5 Rol bestuur voor, tijdens en na	31
4	Oranjefeesten Pijnacker, 6 mei 2006	33
	4.1 Inleiding	33
	4.2 De gebeurtenissen	33
	4.3 Rol burgers voor, tijdens en na	34
	4.4 Rol politie voor, tijdens en na	35
	4.5 Rol bestuur voor, tijdens en na	38

5	Voorschoten, jaarwisseling 2006-2007	41
5.1	Inleiding	41
5.2	De gebeurtenissen	41
5.3	Rol burgers voor, tijdens en na	42
5.4	Rol politie voor, tijdens en na	43
5.5	Rol bestuur voor, tijdens en na	46
6	Scholierenprotesten, november 2007	49
6.1	Inleiding	49
6.2	De gebeurtenissen	50
6.3	Rol burgers voor, tijdens en na	51
6.4	Rol politie voor, tijdens en na	52
6.5	Rol bestuur voor, tijdens en na	53
7	Overzicht grootschalige incidenten 2003-2007	55
7.1	Inzet mobiele eenheden 2002-2007 door vijftien regiokorpsen en KMar	55
7.2	Huldiging NEC, 29 mei 2003 te Nijmegen	57
7.3	Ajax - Club Brugge, 1 oktober 2003 te Amsterdam	59
7.4	ADO Den Haag - Ajax, 9 november 2003 te Den Haag	59
7.5	Ajax - NEC, 25 januari 2004 te Amsterdam	60
7.6	Vinkenslag, 14 april 2004 te Maastricht	61
7.7	Jong Ajax - Jong Feyenoord, 15 april 2004 te Amsterdam	62
7.8	Demonstratie links- en rechts-extremisten, 5 juni 2004 te Den Haag	63
7.9	Actie woonwagenkamp, 19 augustus 2004 te Beilen	64
7.10	NAC - FC Groningen, 25 en 26 februari 2005 te Breda	64
7.11	Graafsewijk, 7 en 8 april 2005 te 's-Hertogenbosch	65
7.12	Feyenoord - Ajax, 17 april 2005 te Rotterdam	66
7.13	Demonstratie RMS, 25 april 2005 te Den Haag	66
7.14	Demonstratie FNV Bondgenoten 'Havenwerknemers', 31 augustus 2005 te Den Haag	66
7.15	Jaarwisseling, 1 januari 2006 te Bruchem	67
7.16	Bosbezetting, 8-10 januari 2006 te Schinveld	68
7.17	Ajax - Roda JC, 22 maart 2006 te Amsterdam	68
7.18	Feyenoord - Ajax, 23 april 2006 te Rotterdam	69
7.19	Oranjefeesten, 6 mei 2006 te Pijnacker	70
7.20	Jaarwisseling 2006-2007 te Voorschoten en elders	70

7.21	Ondiep, 11-17 maart 2007 te Utrecht	71
7.22	ADO Den Haag - FC Groningen, 22 april 2007 te Den Haag	72
7.23	Scholierenprotesten, november 2007	74
7.24	Jaarwisseling, 1 januari 2008 te Rozenburg	74
8	Mobiele eenheden in grootschalig optreden: de mening van experts	77
8.1	Wat is het imago van de ME bij publiek en bestuur?	77
8.2	Wat moet de ME kunnen (inzetmogelijkheden) en kan zij dat goed?	78
8.3	Wat is het sterkste en wat is het zwakste punt van de ME?	79
8.4	Wat vraagt ME-optreden van commandanten, mede in het licht van GBO?	80
8.5	Leert de ME van goede en slechte optredens?	81
8.6	Wat moet meer aandacht krijgen bij de ME?	82
8.7	De ME is beperkt in haar scala van interventiemogelijkheden en tactieken	83
9	Conclusies	85
9.1	De rol van bestuur, bewoners en politie	87
9.2	Is er sprake van structureel incidentalisme?	89
9.3	Bezinning op grootschalige ordehandhaving	92
9.4	Aanbevelingen	97
	Literatuur	99
	Bijlagen	101
1	Verzoek aan korpsen	101
2	Vragenlijst interviews	102
3	Deelnemers expertbijeenkomsten	105

Voorwoord

De Nationale Ombudsman, Alex Brenninkmeijer, zei op 10 september 2006 in het televisieprogramma *Buitenhof*, dat hem had uitgenodigd naar aanleiding van een enkele dagen eerder gepubliceerd onderzoek van de Rijksrecherche naar een uit de hand gelopen dorpsfeest in Pijnacker, dat de politie soms te ruig te werk gaat en te veel geweld gebruikt.¹ *Buitenhof* vroeg zich af hoe weerbaar onze politie is onder moeilijke omstandigheden: 'Houden agenten bij tellen het hoofd nog wel koel of slaan zij te makkelijk door?' De Nationale Ombudsman bleek bezorgd over de professionaliteit van de politie. Politieagenten moeten zich kunnen beschermen, vond hij, maar ze moeten hun werk zo goed doen dat ze niet in situaties terechtkomen waarbij geweld nodig is. Brenninkmeijer zei dat de verruwing in de samenleving ook bij de politie speelt en dat de politie zich, met het zero-tolerancebeleid, in een aantal gevallen schuldig heeft gemaakt aan 'zinloos geweld' en een factor was in de geweldsspiraal. 'Hooligans maken het de politie erg moeilijk, maar van de politie mag je professionaliteit verwachten.'

Deze harde uitspraken roepen de vraag op of de gebeurtenissen waaraan de Nationale Ombudsman refereert inderdaad deel uitmaken van een patroon van 'structureel incidentalisme', waarbij de professionaliteit van de openbare-ordehandhaving in het geding is. Beantwoording van deze vraag is extra van belang in het licht van de wens van de Raad van Hoofdcommissarissen om te komen tot een 'fundamentele heroriëntatie' op de mobiele eenheden, die een belangrijke rol spelen bij relbestrijding en ordehandhaving. Aanleiding voor het initiatief van de raad is de constatering dat het basisconcept van de huidige ME-organisatie sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw niet wezenlijk is veranderd. De raad vraagt zich af of de (Nederlandse) ME voldoende is toegerust voor gewelds-uitbarstingen zoals in Rotterdam rond een wedstrijd tussen Feyenoord en Ajax (april 2005) en zoals in de Parijse voorsteden (november 2005). Vanuit het project 'fundamentele heroriëntatie' kwam de vraag naar nader onderzoek.

Het Programma Politie en Wetenschap heeft vervolgens opdracht gegeven voor een verkennend onderzoek naar de achtergronden en mogelijke verklaringen voor een aantal recente incidenten rond grootschalig politietoetreden naar aanleiding van ordeproblemen. Het onderzoek moet aangeven in hoeverre deze

incidenten en de wijze van politieoptreden aanleiding zijn voor nadere en meer diepgaande bezinning op de grootschalige ordehandhaving door de politie en meer in het bijzonder de organisatie en de strategieën van ME-inzet.

Voor de uitvoering van het onderzoek zijn we dank verschuldigd aan allen die hun medewerking aan het onderzoek hebben verleend in de vorm van het verstrekken van informatie of het geven van een interview. We bedanken Paul van der Aa en Carin Esman voor hun rol bij het notuleren van de expertbijeenkomsten, Richard den Haan en Marleen Janssen voor hun bijdrage aan het afnemen van interviews en Martijn van den Brink voor zijn bijdrage aan de inventarisatie van grootschalige incidenten.

Otto Adang

Inleiding

De opmerkingen van Nationale Ombudsman Brenninkmeijer over de professionaliteit van grootschalig politieoptreden waren vooral gebaseerd op een tweetal door hem in 2006 uitgebrachte rapporten, beide naar aanleiding van incidenten die in 2002 plaatsvonden. Hieronder volgt een korte beschrijving van deze incidenten.

Vitesse - FC Den Bosch, 23 februari 2002 te Arnhem (Rapport Ombudsman klacht 2006/125, 2002)

Na afloop van de wedstrijd Vitesse - FC Den Bosch vond op en nabij een parkeerplaats in Arnhem een confrontatie plaats tussen supporters van FC Den Bosch en ambtenaren van het regionale korps Gelderland-Midden. FC Den Bosch-supporters mochten zelfstandig naar de wedstrijd reizen. Na de wedstrijd constateerden deze supporters dat diverse auto's waren beschadigd. De daar aanwezige politie (zonder beschermende uitrusting) werd hierop aangesproken, omdat was verondersteld dat de auto's zouden worden bewaakt. Een aantal Den Bosch-supporters wilde daarop verhaal halen bij langs het parkeerterrein rijdende Vitesse-supporters. De politie trachtte dit te voorkomen, waarbij over en weer geweld werd gebruikt en ook politiehonden werden ingezet. Er ontstond een tumultueuze situatie en de politie heeft getracht de supporters zo snel mogelijk met hun auto's te laten vetrekken. Den Bosch-supporters klaagden erover dat politieambtenaren buitensporig geweld tegen hen hadden gebruikt, waaronder het laten bijten door politiehonden, het slaan met de lange wapenstok en het vernielen van autoruiten. Deze klachten zijn door de Nationale Ombudsman gegrond verklaard.

Ajax - Utrecht, 21 april 2002 te Amsterdam (Rapport Ombudsman klacht 2006/090, 2002)

Voor de wedstrijd werden Utrecht-supporters, voordat ze de Arena in mochten, in een zogenoemd buffervak geplaatst – een door hekken afgesloten ruimte op het terrein van de Arena. Hier vond een verbale confrontatie plaats tussen supportersgroepen van beide clubs. Na overleg met de algemeen com-

mandant kondigde de burgemeester van Amsterdam een noodbevel af, inhoudende dat de Utrecht-supporters moesten worden teruggestuurd. ME werd ingezet om de supporters terug te drijven richting trein. Daarbij werd geweld gebruikt. Utrecht-supporters klaagden erover dat het gebruikte geweld disproportioneel was, dat voorafgaand aan het geweldgebruik geen waarschuwing was gegeven door de ME en dat was opgetreden tegen alle supporters, terwijl maar een klein deel van de supporters ‘de sfeer had verziekt’. De klachten over het gebruik van geweld en het niet waarschuwen voor dit geweld zijn door de Nationale Ombudsman gegrond verklaard.

In 2003 concludeerde de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland dat de ME op 3 maart 2002 onnodig veel geweld had gebruikt tegen Feyenoord-supporters na de wedstrijd Ajax - Feyenoord. Na de wedstrijd raakten tientallen Feyenoord-supporters gewond toen ze in het gedrang raakten en de ME de wapenstok gebruikte (Supportersvereniging Feyenoord, 2002). De Samenwerkende Organisaties Voetbalsupporters (SOVS) heeft in een brief aan de gemeente Amsterdam haar zorg uitgesproken over het kenmerkend structurele falen van de Amsterdamse overheid en de politie Amsterdam-Amstelland, en sprak als volgt over de manier van optreden bij voornoemde wedstrijd:

‘Zonder enige aanleiding sloeg de ME blindelings de supporters de trap naar beneden af en met veel machtsvertoon voerde zij charges uit. Zelfs op supporters die gewond op de grond lagen of ten val waren gekomen werd nog ingeslagen, evenals op supporters die onder de voet gelopen supporters probeerden te helpen en te beschermen. Ouderen, vrouwen en kinderen werden niet gespaard. Diverse supporters liepen min of meer ernstig letsel op.’

De gemeente Amsterdam heeft later acht Feyenoord-supporters een schadevergoeding gegeven en er is een excuusbrief uitgegaan naar de supporters.

Het is een open vraag of dergelijke grootschalige incidenten, waarbij de hantering van het geweldsmonopolie bij de openbare-ordehandhaving ter discussie staat, op zichzelf staan of dat er sprake is van een trend waarbij de wijze van openbare-ordehandhaving in het algemeen en de werkwijze van mobiele eenheden in het bijzonder minder goed past bij de hedendaagse situaties. Om hier meer inzicht in te krijgen, is het onderzoek nadrukkelijk verkennend van aard en richten we ons op grootschalige incidenten die hebben plaatsgevonden tussen 2003 en 2007 – de periode na bovenvermelde gebeurtenissen uit 2002. De verkenning moet antwoord geven op de volgende vragen:

- Wat is de toedracht geweest van recente grootschalige incidenten en welke rol hebben bewoners, politie en bestuur gespeeld voorafgaand aan, tijdens en na afloop van de incidenten?
- Staan de incidenten op zichzelf of is een patroon te ontdekken dat wijst op ‘structureel incidentalisme’?
- In hoeverre geven de incidenten en de wijze van politieoptreden aanleiding tot nadere en meer diepgaande bezinning op de grootschalige ordehandhaving door de politie en meer in het bijzonder de organisatie en de strategieën van ME-inzet?

1.1 Onderzoeksstrategie

De onderzoeksstrategie richt zich op recente openbare-orde-incidenten in Nederland, waarbij een selectie van vijf casussen nader wordt geanalyseerd.

De volgende onderzoeksmethoden zijn toegepast:

- een globale kwalitatieve documentanalyse op basis van beschikbare interne en externe onderzoeken, evaluaties en rapporten;
- een selectie van vijf casussen voor nadere analyse op basis van uitgebreide documentanalyse en aanvullende interviews;
- los van de casuïstiek, drie groepsinterviews/expertbijeenkomsten met betrokkenen bij grootschalig politieoptreden (zoals commandanten ME, commandanten grootschalig en bijzonder optreden, districtscommandanten, docenten en andere actoren) met betrekking tot inzetstrategieën, tactieken en bejegeningswijzen en de wijze waarop geleerd wordt van recente ervaringen.

Daarnaast hebben we aan alle korpsen de vraag gesteld aan te geven hoe vaak mobiele eenheden zijn ingezet in de jaren 2002 tot en met 2007. We hebben van vijftien van de 26 korpsen en van de Koninklijke Marechaussee (KMar) een opgave ontvangen.

Ten behoeve van de globale documentanalyse hebben we korpsen gevraagd een aantal evaluaties of rapportages naar aanleiding van klachten op te sturen, evenals een voorbeeld van een goede werkwijze in relatie tot grootschalige ordehandhaving. Vanuit het korps Drenthe is aangegeven dat bij inzetten van de ME Drenthe niet of nauwelijks geweld werd gebruikt of klachten zijn ingediend. Drenthe heeft informatie aangeleverd over een actie op een woonwagenkamp in Beilen in 2004, evenals korte achtergrondinformatie

over als goed beschouwde werkwijzen. Haaglanden leverde als enige korps een analyse op basis van aanwezige plannen van aanpak, draaiboeken, evaluatieformulieren, evaluatieverslagen, bestuurlijke evaluaties, brieven en journaals van drie gebeurtenissen. Haaglanden leverde ook een uitgebreide beschrijving van een als goed bestempeld optreden. Overige korpsen gaven aan geen informatie te kunnen aanleveren door tijdgebrek, omdat uitsluitend mondeling geëvalueerd wordt of omdat er geen archivering van optredens of evaluatiepunten plaatsvindt.

Aanvullend hebben we gezocht naar openbare onderzoekspublicaties, evaluatierapporten en klachtenonderzoeken van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden in de periode 2003-2007, zoals rapporten van de Nationale Ombudsman of het Auditteam voetbalvandalisme.

In totaal hebben we kennis genomen van 23 grootschalige incidenten, waarvan tien voetbalgerelateerd zijn, vijf rond een protestactie/demonstratie plaatsvonden, vier rond een evenement (drie keer de jaarwisseling, één keer een Oranjefeest) en vier gerelateerd waren aan ongeregelde heden in een buurt of wijk. In acht gevallen ging het om een onderzoek of evaluatie, in zes gevallen was sprake van een rapport van het Auditteam voetbalvandalisme en in één geval betrof het een rapportage van de Nationale Ombudsman. Van de 23 geïnterviewde gevallen hebben we er vijf geselecteerd om nader te analyseren: één betreft een voetbalwedstrijd, twee betreffen demonstraties en twee andere betreffen evenementen (respectievelijk een Oranjefeest en de jaarwisseling). Aan de hand van een gestructureerde vragenlijst zijn interviews afgenomen (zie bijlagen voor de vragenlijst en voor een overzicht van geïnterviewde personen).

Er hebben drie expertbijeenkomsten plaatsgevonden waarin in subgroepen een aantal vragen is besproken en plenair is gediscussieerd aan de hand van de antwoorden op deze vragen en een stelling. De eerste bijeenkomst was met algemeen commandanten en chefs ordehandhaving van SGBO's (Staf Groot-schalig en Bijzonder Optreden) en groeps-, sectie-, pelotons- en compagnie-commandanten ME. Deze bijeenkomst vond plaats op 17 april 2008 op de Politieacademie in Apeldoorn. De samenstelling was zo dat er vanuit verschillende regio's afgevaardigden waren en dat zowel regio's met weinig inzetten van ME als regio's met veel inzetten vertegenwoordigd waren. Deze bijeenkomst zal in dit boek kortweg de expertbijeenkomst met ME-commandanten worden genoemd. De tweede bijeenkomst was met een aantal deskundige actoren, die zowel in de voorbereiding, tijdens het optreden als na afloop (tijdens de herstel- of evaluatie-/onderzoeksfase) betrokken zijn bij grootschalig

optreden van de ME. Voor deze bijeenkomst waren uitgenodigd een burgemeester, algemeen commandanten grootschalig optreden, chefs informatie grootschalig optreden, spotters, wijkagenten, KLPD als ondersteuning, politie-evaluatoren, onderzoekers en een vertegenwoordiger van de Nationale Ombudsman. De bijeenkomst vond plaats op 25 juni 2008 op de Politieacademie in Apeldoorn. Hierna zal deze bijeenkomst de expertbijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME worden genoemd. De laatste bijeenkomst was met docenten van de Politieacademie die lesgeven binnen de vakgroep Conflict- en Crisisbeheersing (CCB), waaronder ook de ME-opleiding valt. Deze bijeenkomst vond plaats op 15 augustus 2008 in Ossendrecht. De bijeenkomsten waren alle drie hetzelfde van opzet, waarbij eerst in subgroepen een aantal vragen besproken werd onder leiding van een voorzitter (zie bijlage). De voorzitters bestonden uit medewerkers van de Politieacademie die verbonden zijn aan de vakgroep CCB in de functie van docent, onderzoeker respectievelijk vakgroepmanager. Daarnaast waren de lector en de programamanager van het lectoraat Openbare Orde en Gevaarsbeheersing voorzitter van een subgroep tijdens de bijeenkomsten. De samenstelling van de voorzitters wisselde per bijeenkomst. Bij iedere subgroep was ook een notulist aanwezig die verslag legde van wat in de discussie naar voren kwam. De deelnemers kregen de vragen ook op papier uitgereikt om een schriftelijke reactie te kunnen geven. Naderhand werden deze vragenlijsten ingenomen om zo min mogelijk informatie verloren te laten gaan.

Op 9 april 2009 zijn de onderzoeksbevindingen besproken tijdens een door Politie en Wetenschap belegde bijeenkomst met een twintigtal experts vanuit wetenschap, bestuur en politie. De portefeuillehouder van de Raad van Hoofdcommissarissen en zijn voorzitter van de Strategische Beleidsgroep Conflict- en Crisisbeheersing, die ten behoeve van een fundamentele heroriëntatie op de mobiele eenheden dit onderzoek hadden geïnitieerd, waren hierbij aanwezig. Het doel van de meeting was de conclusies aan te scherpen en te adviseren over mogelijke aanbevelingen.

1.2 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In vijf hoofdstukken worden de geselecteerde casussen beschreven (hoofdstuk 2 tot en met 6). De opbouw van de casussen is steeds hetzelfde: na een geobjectiverde weergave van de gebeurtenissen wordt specifiek aandacht besteed aan de rol van burgers, politie en

bevoegd gezag voor, tijdens en na het incident. Hoofdstuk 7 biedt een overzicht van de geïnventariseerde grootschalige incidenten in de periode 2003-2007. In hoofdstuk 8 worden de uitkomsten van de expertbijeenkomsten weergegeven. Hoofdstuk 9 bevat de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek.

Feyenoord - Ajax, 17 april 2005

2.1 Inleiding

Rondom de wedstrijd Feyenoord - Ajax van 17 april 2005 hebben zich ernstige ongeregeldeheden voorgedaan rond stadion De Kuip in Rotterdam. De ME is op meerdere plaatsen ingezet en het heeft enige tijd geduurd voor de rust was weergekeerd. De politie is geconfronteerd met bijzonder veel geweld van relschoppers. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de volgende bronnen:

- interview met de beleidsadviseur van de gemeente Rotterdam;
- interview met de algemeen commandant Grootchalig Bijzonder Optreden;
- interview met een vertegenwoordiger van de supportersvereniging Feyenoord;
- het rapport *Een wissel met grote gevolgen* van het Auditteam voetbalvandalisme;
- draaiboeken van bureau Conflict en Crisisbeheersing politie Rotterdam;
- interne evaluaties van ME Rotterdam;
- beeldmateriaal, geleverd door het Videoteam politie Rotterdam;
- diverse mediaberichten.

2.2 De gebeurtenissen

Circa 1600 Ajax-supporters werden met twee combitreinen vervoerd vanaf de Amsterdam Arena naar station Stadion, bij De Kuip in Rotterdam. Omdat voor vertrek in Amsterdam enkele supporters niet goed waren gefouilleerd, gaf de commandant van de supportersbegeleiders aan zijn collega in Rotterdam het advies om het fouilleren in Rotterdam over te doen. Net voordat de eerste trein Ajax-supporters in Rotterdam zou arriveren, verzocht de NS de machinist de trein te stoppen om een andere route te kunnen kiezen (ten onrechte werd ervan uitgegaan dat de trein niet in zijn geheel langs het perron zou passen via de gekozen route). De trein begon na het omzetten van een wissel weer te rijden, in eerste instantie achteruit. De Ajax-supporters kregen het idee dat ze werden teruggestuurd en begonnen de trein te vernielen. Bij de politie Rotterdam kwam het bericht binnen dat de eerste trein stilstond en dat

Feyenoord-supporters zich rondom de trein aan het verzamelen waren. Na dit bericht is de ME naar de trein gestuurd. Bij de trein waren inmiddels Ajax-supporters het spoor op gegaan en waren er wederzijdse provocaties tussen hen en op de trein afgekomen Feyenoord-supporters. De ME slaagde erin de Ajax-aanhang terug de trein in te krijgen.

Berichten over de ongeregeldheden en de naar verluidt grimmige sfeer in de trein waren voor de politie Rotterdam aanleiding te veronderstellen dat de trein tot stilstand was gekomen als gevolg van de vernielingen die Ajax-supporters hadden aangericht. De echte reden was niet bekend bij de Rotterdamse politie. Vervolgens is de beslissing genomen de trein terug te sturen. Niet veel later is besloten ook de tweede trein terug te sturen. Nadat deze tweede trein aan de terugreis begonnen was, zijn er vernielingen toegebracht door Ajax-supporters en is de trein bij Nieuwerkerk aan den IJssel stil komen te staan, omdat verder rijden onmogelijk was.

Om de ME op de eerste trein te laten, werd besloten deze door te laten rijden naar station Stadion en daarna met een sectie ME terug te laten reizen naar Amsterdam. Bij aankomst openden de supporters de treindeuren en liepen het perron op richting een buffercompartiment. De toegesnelde ME was te gering in aantal om hen tegen te houden en alle 725 supporters liepen door naar het buffercompartiment. De trein waaruit ze afkomstig waren, bleek te ernstig gesloopt om nog te kunnen rijden. Besloten werd de supporters per bus naar Amsterdam te vervoeren. Dat vergde nogal wat tijd en na afloop van de wedstrijd, die Feyenoord van Ajax verloor, waren in het buffervak nog 510 supporters aanwezig.

Op het moment dat het voorplein van De Kuip begon vol te lopen met Feyenoord-supporters vierde de Ajax-aanhang in het buffervak feest, wat als een rode lap op een stier werkte bij de Feyenoord-supporters. ME en politie te paard schermden het buffervak af en konden met moeite de Feyenoord-supporters op afstand houden. Er werden veel voorwerpen naar de ME gegooid. Om gewone supporters de kans te geven veilig naar huis te gaan werd er na de wedstrijd eerst niet gechargeerd door de ME. Een agent van de bereden politie, die het buffervak afschermd, werd van zijn paard getrokken en liggend op de grond getrap en geslagen door Feyenoord-rielschoppers.

Kort hierop werd het voorplein schoongeveegd met inzet van ME en een waterwerper. Een groot aantal Feyenoord-supporters probeerde daarop een andere route naar de Ajax-supporters te vinden, vernielde hekken langs het spoor en probeerde over het spoor de Ajax-supporters te bereiken. Er werd door beide groepen met stenen gegooid. Met de waterwerper zijn de Feye-

noord-relschoppers verder achteruit gedreven. De groep relschoppers was van Rotterdamse zijde inmiddels aangevuld personen die niet naar de wedstrijd waren geweest.

Ook in deze fase werd veel geweld gebruikt tegen de aanwezige politie. De ME beperkte het gebruik van geweld tot het verdrijven van de supporters. Toen enkele Feyenoord-supporters opnieuw hekken langs het spoor vernielden, werd wederom de waterwerper ingezet. Om te voorkomen dat relschoppers op die plek nogmaals zouden proberen op het spoor te komen, werd een ondersteuningsgroep ingezet. Deze groep werd zwaar belaagd door de groep relschoppers en kwam ernstig in het nauw. Ook op andere locaties in de directe omgeving van het stadion vonden heftige confrontaties plaats tussen politie en relschoppers. Om de situatie weer onder controle te krijgen, werd traangas aangevraagd; daarvoor werd ook toestemming verleend. Het is uiteindelijk niet meer ingezet, omdat met het opzetten van de maskers door de ME de groep Feyenoord-supporters al uiteenging en het doel was bereikt.

Hierna keerde de rust langzamerhand terug, waarna het terugvervoer van de Ajax-supporters uit het buffercompartiment naar Amsterdam werd vervolgd. In Nieuwerkerk aan den IJssel is het rustig gebleven. De supporters zijn door de politie bij de trein gehouden en uiteindelijk teruggebracht naar Amsterdam. Er hebben zich daarbij geen ongeregeldeheden voorgedaan.

2.3 Rol burgers voor, tijdens en na

Voor

Vooraf hebben de clubs Feyenoord en Ajax samen met stadion Feyenoord, NS Reizigers, de spoorwegpolitie, politie Rotterdam-Rijnmond en politie Amsterdam-Amstelland voorbereidingen getroffen en afspraken gemaakt over het vervoer en de aankomst van 1600 Ajax-supporters. Ajax heeft twee chartertreinen aangevraagd bij NS Reizigers en van daaruit is er een planning gemaakt voor hoe dit vervoer uitgevoerd zou worden. Voor de combitreinen gold dat ze voorrang hadden op andere treinen en alleen om veiligheidsredenen of op uitdrukkelijk verzoek van de spoorwegpolitie mochten stoppen.

Tijdens

Net voor aankomst van de eerste trein in Rotterdam heeft de treindienstleider, tegen de afspraken in, besloten de eerste trein te laten stoppen, omdat hij dacht dat de trein met de gekozen aanrijroute niet in zijn geheel langs het

perron zou passen. Nadat een wissel was omgezet begon de trein weer te rijden, maar in plaats van vooruit reed de trein eerst een stuk achteruit. Dit gebeurde zonder bericht aan de supporters die in de trein zaten en ook zonder de politie Rotterdam te informeren.

Na deze eerste treinstilstand hebben Ajax-supporters op diverse momenten hun trein verlaten, vernielingen gepleegd aan treinen en Feyenoord-supporters geprovoceerd. Zowel voor als na de wedstrijd hebben Feyenoord-supporters Ajax-aanhangers geprovoceerd en voorwerpen naar hen en naar politiemensen gegooid. De ongeregeldeheden escaleerden vooral na de wedstrijd rond de nog in het buffervak aanwezige Ajax-supporters. Deze supporters vierden feest, wat door Feyenoord-supporters als provocerend werd ervaren. Een gedeelte van de Feyenoord-supporters had daarna als doel de Ajax-aanhang te bereiken. Op het voorplein van stadion De Kuip heeft dat ertoe geleid dat supporters die daarvan afgehouden werden door de politie, zich in groten getale tegen de aanwezige ME keerden. Er is daarbij massaal en heftig geweld gebruikt, waarbij met van alles werd gesmeten en op een gegeven moment een beredene van zijn paard is getrokken en is geschopt en geslagen. De Feyenoord-relschoppers hebben verschillende wegen gezocht om bij de Ajax-aanhang te komen en zijn op diverse locaties slaags geraakt met de politie. De groep relschoppers groeide na verloop van tijd met personen die niet bij de wedstrijd aanwezig waren geweest.

In Nieuwerkerk aan den IJssel is het betrekkelijk rustig gebleven. Hoewel de supporters soms lang hebben moeten wachten, hebben zich daar nauwelijks ongeregeldeheden voorgedaan.

Na

De clubs, Ajax en Feyenoord, hebben naderhand geen stadionverboden opgelegd.

2.4 Rol politie voor, tijdens en na

Voor

In de voorbereiding op de wedstrijd is, naar aanleiding van ongeregeldeheden bij dezelfde wedstrijd het jaar ervoor, door de politie rekening gehouden met ordeverstoringen. Vanwege goede ervaringen met de combiregeling in de voorafgaande jaren werd verwacht dat het treinvervoer geen problemen zou opleveren. Er is in de voorbereiding dan ook geen rekening gehouden met

een scenario waarbij één of beide combitreinen stil zouden komen te staan. Vooraf was vastgesteld dat er zo veel mogelijk aanhoudingen gedaan moesten worden bij ongeregeldeheden. Beleidsuitgangspunt voor de inzet van politie was 'het handhaven van de rechtsorde buiten het terrein van stadion Feyenoord door het voorkomen van ongeregeldeheden voor, tijdens en na de wedstrijd'. Bij collectieve wetsovertreding diende het optreden te zijn afgestemd op het beoogde doel en proportioneel en subsidiair te zijn. Bij het verrichten van aanhoudingen diende allereerst de ernst van de overtreding te worden afgewogen tegen de gevolgen van de onmiddellijke aanhouding voor de verdere handhaving van de openbare orde. Het optreden van de politie moest een de-escalerend effect hebben. Om de openbare orde rondom de wedstrijd te handhaven, werd onder andere besloten tot inzet van vier pelotons ME, zes ondersteuningsgroepen (die bestonden uit tweemaal vijf flexibel inzetbare ME'ers en aanhoudingseenheden) één BraTragroep, één verkenningseenheid, achttien beredenen en zes diensthonden. Twee uur voor de wedstrijd waren de ingezette eenheden van de Rotterdamse politie ter plaatse en zichtbaar aanwezig. De ME droeg beschermende kleding zonder helm en surveilleerde rond het stadion, waarbij contact werd gemaakt met publiek.

Tijdens

Voorafgaand aan de wedstrijd heeft de ME een confrontatie voorkomen tussen de supportersgroepen van Feyenoord en Ajax. Bij een vuurwerkincident dat nabij de trein plaatsvond, waarbij een Feyenoord-supporter gewond raakte, heeft de ME hulp verleend en afscherming geboden. Nadat de eerste trein op station Stadion was aangekomen, hebben ME'ers geprobeerd de Ajax-supporters in de trein te houden, wat niet lukte, doordat ze met te weinig waren. Vervolgens lukte het de ME'ers wel de supporters tegen te houden in het buffervak. Om het terugvervoer van de Ajax-supporters te begeleiden, werden ME'ers ingezet, wat tot 'verdunding' van de eenheden zorgde. Na afloop van de wedstrijd is de ME erin geslaagd het buffervak af te screenen, uitbraak van Ajax-supporters te voorkomen en ervoor te zorgen dat Feyenoord-supporters op afstand bleven. Om gewone supporters de kans te geven veilig naar huis te kunnen gaan, werd er na de wedstrijd in eerste instantie niet geargument. Hierdoor kon er gedifferentieerd worden tussen relschoppers en gewone supporters.

Bij het stadion heeft de ME op veel locaties opgetreden, maar als gevolg van de 'verdunding' niet meer proactief doch slechts reactief. Het gebruik van geweld bleef beperkt tot het verdrijven van de supporters. Toen de ME zwaar

belaagd werd, is toestemming verleend om traangas in te zetten, maar dit is uiteindelijk niet gebeurd. Het beoogde effect, namelijk het verdrijven van de relschoppers, werd al bereikt met het opzetten van de maskers. Bovendien was er een ongunstige windrichting. Aan de kant van de politie zijn bij de inzet rond het stadion 52 gewonden gevallen, merendeels als gevolg van het bekogeld worden met stenen. Enkele agenten hebben hun vuurwapen getrokken, maar er is geen schot afgevuurd.

In Nieuwerkerk aan den IJssel zijn in totaal twee flexgroepen van de spoorwegpolitie, een groep agenten van de Directe Hulpverlening van Rotterdam, ongeveer dertig agenten van Hollands-Midden, een sectie ME Rotterdam-Rijnmond, een peloton ME Haaglanden, een sectie ME Amsterdam, een sectie ME Hollands-Midden, een peloton ME Rotterdam, hondengeleiders en supportersbegeleiders uit Amsterdam ingezet. De ME heeft daar de tweede trein omsingeld en de supporters bij de trein gehouden. Tevens heeft de ME ervoor gezorgd dat Ajax-supporters die de trein hadden verlaten weer instapten. In Nieuwerkerk aan den IJssel is de bejegening door de politie vriendelijk geweest. Dit heeft een gunstige uitwerking gehad en het is bij de tweede trein rustig gebleven.

Na

Er zijn op de dag zelf 43 mensen aangehouden. Later zijn meer aanhoudingen verricht op basis van de beelden die van het incident zijn gemaakt door videoteams, het videovoertuig en vanuit een helikopter.

Na het optreden heeft een debriefing plaatsgevonden door de commandanten met hun manschappen. Hierin overheerste een gevoel van trots. ‘Na dit incident wist je dat je, ook wanneer het heftig wordt, je werk kunt blijven doen’, aldus de compagniescommandant. Daarnaast is het optreden intern geëvalueerd. Alle commandanten hebben een format ingevuld waarin standaard een aantal punten terugkomt. Deze evaluaties worden bewaard en zijn voor alle commandanten toegankelijk.

In het rapport van de commissie-Vliegenthart worden onder andere de volgende conclusies getrokken over het optreden van de politie:

- de voorbereiding van de wedstrijd met een hoog risico door de politie Rotterdam was grondig en uitgebreid;
- de Rotterdamse politie heeft de Ajax-supporters in het buffervak effectief bescherming geboden;
- gezien het aantal relschoppers, de verschillende locaties op en rond het spoorwegemplacement waar de politie werd aangevallen en vooral gezien

het excessieve geweld van de relschoppers tegen de politie, is het herstellen van de openbare orde door de politie Rotterdam uiterst beheerst en efficiënt geschied. De politie heeft met proportioneel geweld een maximum aan resultaat geboekt.

2.5 Rol bestuur voor, tijdens en na

Voor

De voorbereiding heeft plaatsgevonden als districtelijk Grootchalig Bijzonder Optreden. Aan het begin van het voetbalseizoen waren door het bestuur de benodigde vergunningen verleend en in de voorbereiding op de wedstrijd zijn de te maken afspraken afgestemd met het bestuur.

Tijdens

Op basis van een vertekende, te negatieve beeldvorming van de fouillering in Amsterdam, de sfeer in de trein en de reden van het tot stilstand komen van de trein, is besloten de eerste trein met Ajax-supporters terug te sturen. De algemeen commandant had dit advies uitgebracht aan de korpschef en deze heeft telefonisch contact gehad met de burgemeester, die uiteindelijk het besluit heeft genomen. Al snel is besloten ook de tweede trein terug te sturen, met het oog op de handhaving van de openbare orde.

In de 'driehoek' heerste op basis van verkeerde berichten het beeld dat de groep Ajax-supporters in het buffervak veel kleiner was dan in werkelijkheid het geval was. Door de 'driehoek' is geen calamiteitenregeling opgestart voor het afvoeren van de Ajax-supporters, waardoor na de wedstrijd nog een groot aantal supporters in het vak aanwezig was. Toen het uit de hand ging lopen en de politie het zwaar te stellen kreeg met de relschoppers heeft het bestuur toestemming verleend voor de inzet van een waterwerper en traangas.

Volgens de beleidsadviseur van de gemeente Rotterdam had de 'driehoek', die zich in het stadion bevond, tijdens het hele incident geen goed beeld van de werkelijke situatie. 'Het was wel duidelijk dat het spannend was, maar hoe ernstig het nu werkelijk was, werd pas naderhand duidelijk', aldus de beleidsadviseur. Dit kwam volgens hem door een gebrekkige communicatie.

Na

Al tijdens de ongeregeligheden besloot het bestuur tot een onafhankelijk onderzoek. Dit onderzoek is uitgevoerd door de commissie-Vliegenthart. De

commissie concludeerde onder andere dat het advies de treinen terug te sturen werd gegeven zonder dat in de draaiboeken een dergelijk scenario voorhanden was en zonder dat duidelijk was wat de consequenties waren. Volgens de commissie beschikte de burgemeester niet over een redelijke mate van zekerheid dat het besluit als zodanig uitvoerbaar was binnen een zodanig tijdsbestek en onder zodanige omstandigheden dat het geen nieuwe (grotere) veiligheidsrisico's met zich mee zou brengen.

RMS-demonstratie, 25 april 2005

3.1 Inleiding

Op 25 april 2005 vond de jaarlijkse herdenking van het uitroepen van de onafhankelijke Molukse republiek (RMS) plaats in het Nederlands Congres Centrum (NCC). De bijbehorende demonstratie liep uit de hand. Molukse jongeren richtten vernielingen aan en bedreigden onder anderen medewerkers van het NCC. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de volgende bronnen:

- interview met de algemeen commandant;
- interview met de commandant Demonstratie;
- digitaal gesprek met de secretaris van een Moluks forum;
- Moluks (internet) forum;
- politiedraaiboek Manifestatie Molukkers 25 april 2005;
- plan van aanpak politie Haaglanden;
- plan van aanpak commandant Demonstratie;
- definitief kennisgevingformulier bestuursdienst gemeente Den Haag;
- evaluatieformulier demonstratieve optocht RMS;
- politierapportage aan driehoeksoverleg;
- diverse mediaberichten.

3.2 De gebeurtenissen

Ongeveer tweehonderd overwegend jonge Molukkers verzamelden zich op het Malieveld. De sfeer bij aanvang van de demonstratie was ontspannen. Na het lopen van een afgesproken route door Den Haag zou de demonstratie bij het NCC worden ontbonden. Voorafgaand aan de demonstratie waren berichten ontvangen dat er op de Molukken tijdens het hijsen van de vlag sprake was van ingrijpen door Indonesische troepen.

De begeleiding van de demonstratie bestond uit zestien politiemensen ('platte petten'), daarnaast waren motoren aanwezig voor de begeleiding van het verkeer. ME in volledig tenue reed uit het zicht mee. Kort na het begin van de demonstratie begonnen demonstranten zich meer te manifesteren en ge-

bruikten daarbij vuurwerk. De ordedienst van de demonstranten heeft hen via de politiemegafoon toegesproken. Later hield een groep zich niet aan de route; een linie van de ME belette deze groep de doorgang. Hierbij zijn enkele stenen naar de ME gegoooid. De ME heeft niet gechargeerd, omdat er ouderen tussen de groep jongeren liepen.

Volgens de politie Haaglanden is er niet alleen vuurwerk afgestoken door demonstranten, maar werd er ook wildgeplast en was er sprake van alcoholgebruik. De politie heeft overwogen de demonstratie te beëindigen, maar er uiteindelijk voor gekozen om te gedogen, omdat zij met te weinig mensen was om een vuist te kunnen maken en omdat zij het inzetten van de ME een te zwaar middel vond voor de overtredingen die gepleegd waren.

De ordedienst kreeg de groep na korte tijd weer op de route. Gaandeweg ging een groep demonstranten op de linkerrijbaan tegen het verkeer in lopen, waardoor het verkeer aan die kant tot stilstand kwam. Men intimideerde daarbij enkele omstanders en er hing op dat moment volgens de politie een gewelddadige sfeer, waarbij demonstranten op daken van auto's sloegen. De ordedienst probeerde de groep weer aan de goede kant van de weg te krijgen, maar kon niet voorkomen dat men op een gegeven moment linksaf sloeg. Daar was de ME zichtbaar, de demonstranten keerden om en de ordedienst kreeg de groep weer op de route in de richting van het NCC. De sfeer was ondertussen bij een gedeelte van de jonge demonstranten gespannen. De algemeen commandant heeft nogmaals overwogen de demonstratie stil te leggen, maar hij verwachtte dat de agressie dan nog groter zou worden en dat er veel vernield zou worden.

Op een gegeven moment hadden de demonstranten zicht op een nabijgelegen school. Voor de hoofdingang stond een aantal leerlingen. Enkele leerlingen trokken door gebaar en/of woord de aandacht van een groep jonge demonstranten. Enkele demonstranten keerden om en renden op de leerlingen af, gevolgd door weer andere demonstranten. De meeste leerlingen spoedden zich het schoolgebouw in, maar enkele leerlingen bleven buiten staan. Zij konden niet meer naar binnen, omdat de deur van binnenuit op slot was gedaan. Zij kregen vervolgens klappen van meerdere Molukse jongeren. Een demonstrant beschikte over een hard voorwerp (waarschijnlijk een hamer) en hij wist hiermee een paar ruiten in te slaan. In totaal zijn drie ruiten van de school vernield.

Dit alles speelde zich binnen kort tijdsbestek af. Volgens de algemeen commandant is toen de ME tevoorschijn gekomen om duidelijk te maken dat de grens bereikt was. De eigen ordedienst kon snel ingrijpen om de leerlingen te

ontzetten en wist de groep demonstranten uiteindelijk naar het NCC te krijgen. Daar hebben ook medewerkers van het NCC zich bedreigd gevoeld.

3.3 Rol burgers voor, tijdens en na

Voor

De organisator heeft een kennisgevingsformulier bij de bestuursdienst ingediend, waarin hij aangaf te willen demonstreren op 25 april 2005 tegen het schenden van de mensenrechten in Indonesië. De organisatie heeft een aantal maatregelen getroffen om een ordelijk verloop van de demonstratie te bevorderen, waaronder een eigen ordedienst van twintig leden, opvang van de demonstranten bij het Centraal Station en het Malieveld en een juiste verwijzing van de demonstranten naar de start van de demonstratie.

Tijdens

Politie Haaglanden en de secretaris van een Moluks forum zijn het erover eens dat het gedrag van demonstranten een rol heeft gespeeld in het ontstaan en verloop van het incident. Een deel van de demonstranten heeft zich niet aan de gemaakte afspraken gehouden met betrekking tot alcoholgebruik, wildplassen, vuurwerk afsteken, verkeershinder en afwijken van de route. Deze demonstranten hadden het gevoel dat er heel veel mocht en zij zochten steeds meer de grens op. Dit is volgens de commandant Demonstratie de reden dat de situatie uit de hand is gelopen.

De ordedienst van de demonstratie heeft een de-escalerende werking gehad. Toch glipten enkele demonstranten er steeds tussenuit om van de route af te wijken. De ordedienst ging er dan achteraan, maar had dan uiteraard al een achterstand op de afgeslagen demonstranten. De algemeen commandant is tevreden over de werking van de ordedienst. De commandant Demonstratie geeft aan dat het contact met de contactpersoon van de ordedienst niet optimaal was. De contactpersoon had de gsm en de megafoon niet bij zich en was steeds uit de buurt van de commandant Demonstratie, waardoor de communicatie werd bemoeilijkt. De commandant Demonstratie vertelt dat de gemiddelde leeftijd van de leden van de ordedienst redelijk hoog lag. Hij denkt dat jongere mensen in de ordedienst beter hadden kunnen doordringen tot de Molukse jongeren.

De leerlingen hebben bij hun school de aandacht van de demonstranten getrokken door woord en/of gebaar, wat aanleiding is geweest voor het uit de hand lopen van de situatie bij de school.

Na

De leerlingen die slaags zijn geraakt met de demonstranten hebben aangifte van mishandeling gedaan.

De demonstranten bleven na de demonstratie op het plein bij het NCC. Na het congres zijn de deelnemers huiswaarts gegaan. Een groep van veertig tot vijftig jongeren is toen vanaf het NCC met de tram in de richting van het centrum van Den Haag vertrokken. In de tram werd aan de noodrem getrokken. Dit heeft verder niet tot incidenten geleid.

In een discussie op een Moluks forum werd gesteld dat de sfeer, die geschapen werd door de demonstranten, slecht is voor het imago van de RMS. De secretaris van een Moluks forum wil de schuld echter niet eenzijdig bij de demonstranten leggen, omdat hij vindt dat ze hun woede moeten kunnen uiten.

Als gevolg van de gebeurtenissen heeft de RMS in volgende jaren andere locaties moeten zoeken voor haar herdenkingen, aangezien het NCC niet meer wil meewerken (en ook andere congrescentra medewerking weigerden). Voor 2006 besloot de Molukse jongerenorganisatie Pemerintah niet op te roepen tot een demonstratie. Volgens de website Maluku Merdeka lag onder andere de volgende overweging aan dit besluit ten grondslag:

‘Allereerst dient een demonstratie op een waardige wijze te verlopen. Een demonstratie welke met escalaties gepaard gaat schaadt de RMS. De uit de hand gelopen demonstratie van vorig jaar is hiervan een voorbeeld.’

3.4 Rol politie voor, tijdens en na

Voor

Bij de politie is de standaardwerkwijze gevolgd na de melding dat een demonstratie of manifestatie (zoals de RMS-herdenking) plaats zal vinden. Er heeft een aantal voorbesprekingen plaatsgevonden, onder anderen met de burgemeester, de hoofdofficier en de korpschef (het driehoeksoverleg). Ervaringen uit het verleden zijn hierin betrokken. De volgende uitgangspunten zijn in het driehoeksoverleg vastgesteld:

- de manifestatie in het NCC is toegestaan;
- eventuele spontane demonstraties, die door de burgemeester niet worden verboden, dienen op een aangewezen locatie plaats te vinden;
- de manifestatie en een eventuele demonstratie dienen zo rustig mogelijk te verlopen;

- confrontaties tussen Molukse aanhang en derden moeten worden voorkomen;
- er wordt opgetreden bij strafbare feiten en daarbij worden zo veel mogelijk aanhoudingen verricht;
- de directe omgeving van de Indonesische ambassade is voor deelnemers aan bovengenoemde activiteit(en) niet toegankelijk;
- spontane demonstraties (die niet viermaal 24 uur van tevoren zijn aangemeld) zullen in principe niet worden toegestaan, tenzij de burgemeester anders beslist.

Met betrekking tot tolerantiegrenzen was afgesproken dat de politie moest optreden in geval van:

- blokkades van wegen, openbare gebouwen en diplomatieke vestigingen;
- direct gevaar voor personen en/of goederen;
- het door aard, omvang of tijdsduur op onaanvaardbare wijze schaden van belangen van derden, zowel materieel als immaterieel;
- het gooien van brandbommen, stenen, hout, verf, enzovoort;
- strafbare feiten waarop voorlopige hechtenis is toegelaten;
- maatschappelijk onaanvaardbare zaken, zoals discriminatoire uitlatingen, geschriften of afbeeldingen en racistische leuzen.

Met de RMS was besproken wat wel en niet was toegestaan. Er waren aanvullende afspraken gemaakt om de manifestatie ordelijk en veilig te laten verlopen. Tevens diende de RMS zelf zorg te dragen voor een herkenbare ordedienst bestaande uit ten minste twintig leden. De ordedienst had de taak de demonstratie te begeleiden en ervoor te zorgen dat de demonstranten de afspraken naleefden. De politie zou de ordedienst hierbij ondersteunen. Eventueel politieoptreden diende een gefaseerd karakter te hebben. De ME zou uit het zicht meereiden met de demonstratie. Dit was om zo veel mogelijk de-escalerend te werk te gaan. De commandanten hebben ieder een (deel)plan van aanpak gemaakt.

Tijdens

De begeleiding van de demonstratie bestond uit zestien politiemensen ('platte petten'), er waren motoren aanwezig voor de begeleiding van het verkeer en twee pelotons ME (in volledig tenue) reden uit het zicht mee. De eerste keer dat de ME in het zicht van de demonstranten kwam, werd er met stenen gegooid. Later heeft de ME een kruising afgesloten. Dit had tot effect dat de af-

geslagen demonstranten terugkeerden naar de groep op de afgesproken route. Volgens de algemeen commandant heeft de werkwijze van de ME een grote rol gespeeld en heeft het uit beeld blijven van de ME een de-escalerend effect gehad. Er is zo veel mogelijk gefaseerd gewerkt. Als de ME was meegelopen in het zicht van de demonstranten, had de situatie volgens de algemeen commandant uit de hand kunnen lopen. De ME heeft volgens de algemeen commandant bij de middelbare school duidelijk de grens aangegeven. Hij denkt dan ook niet dat de situatie minder uit de hand zou zijn gelopen als de ME voor een andere werkwijze had gekozen.

Volgens de commandant Demonstratie heeft de werkwijze van de ME geen grote rol gespeeld. De werkwijze heeft volgens hem hooguit preventief gewerkt. Bij het eerste optreden heeft de aanwezigheid van de ME een escalierend effect gehad, maar dit lag volgens hem niet aan het optreden van de ME. De tweede keer werkte de aanwezigheid van de ME de-escalerend. Het incident bij de middelbare school was al de kop ingedrukt voordat de ME kwam. De commandant Demonstratie denkt dat het misschien minder uit de hand was gelopen als de ME eerder in het zicht was meegelopen met de demonstratie. De grens was toen namelijk al bereikt. 'Iedereen die vervelend deed, had aangehouden moeten worden.'

De secretaris van een Moluks forum vindt dat de ME tien jaar geleden te hard optrad tijdens demonstraties. Maar wat tegenwoordig doorgaans fout gaat, ligt in zijn ogen niet aan de politie/ME: 'De politie heeft de doorstroming van het verkeer en het handhaven van de openbare orde tot taak en ingrijpen is dan soms nodig.' In een discussie op het Moluks forum wordt tevens gezegd dat de ME niet provocerend was en veel geduld had.

Na

De debriefing heeft na de demonstratie op het hoofdbureau plaatsgevonden. De eenheden van de commandant Demonstratie hebben daarbij aangegeven dat zij het er niet mee eens waren dat het afsteken van vuurwerk en wildplussen werden gedoogd. Er heeft ook een debriefing met alleen de commandanten plaatsgevonden. Er zijn daarbij verder geen bijzonderheden naar voren gekomen. De politievideowagen was bij de maatregelen ingezet en heeft de schermutselingen zo goed mogelijk op beeld vastgelegd. Hiermee kon de opsporing van verdachten direct beginnen.

In totaal zijn vier mensen door de politie aangehouden voor het gooien van zwaar vuurwerk (met schade aan een politievoertuig tot gevolg), voor stenen gooien naar de mobiele eenheid en voor het vernielen van ruiten bij

de school. Tegen laatstgenoemde verdachten kon geen overtuigend bewijs geleverd worden.

3.5 Rol bestuur voor, tijdens en na

Voor

Het bestuur heeft deelgenomen aan het driehoeksoverleg (tussen burgemeester, hoofdofficier en korpschef). De uitgangspunten en tolerantiegrenzen die daarbij waren vastgesteld, zijn hierboven vermeld.

Tijdens

Het bestuur heeft tijdens de demonstratie geen rol gespeeld.

Na

De burgemeester heeft de Commissie Veiligheid en Bestuur via een brief en een politierapportage op de hoogte gesteld van wat voorgevallen is.

Oranjefeesten Pijnacker, 6 mei 2006

4.1 Inleiding

De jaarlijkse Oranjefeesten, gehouden van 22 april t/m 6 mei, bouwen voort op een lange traditie en zijn uitgegroeid tot een van de grote evenementen van de gemeente Pijnacker-Nootdorp. In de avond van 6 mei 2006 vond het afsluTINGSfeest van de Oranjefeesten plaats. Na het feest liepen de zaken uit de hand, waardoor vier agenten en tientallen feestgangers gewond raakten. Het politieoptreden werd heftig bekritiseerd: er werden zestien aangiften en acht klachten tegen de politie ingediend. Vier agenten werden vervolgd, van wie er een werd veroordeeld. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de volgende bronnen:

- interview met burgemeester Buddenberg in *Burgemeestersblad*, nr. 45, 2007, p. 16-19;
- persbericht OM 30 maart 2007;
- *Feitenreconstructie gebeurtenissen Pijnacker*, B&A groep, 19 juni 2006;
- *Beeldenstorm. Verbeteronderzoek Pijnacker-Nootdorp*, Politie Haaglanden, maart 2007;
- diverse mediaberichten.

Gezien het beschikbare bronnenmateriaal zijn geen aanvullende interviews gehouden. Met als argument dat er ‘geen sprake was van ME-optreden’, er op het moment van de dataverzameling nog een rechtszaak liep en emoties nog steeds een grote rol speelden bij zowel politie als bewoners, gaf de politie Haaglanden er de voorkeur aan niet mee te werken aan interviews.

4.2 De gebeurtenissen

Nadat in de feesttent een aantal kleine vechtpartijen had plaatsgevonden, werd het feest door de organisator beëindigd. Bij het verlaten van de feesttent is een persoon door het ‘lint’ gegaan en door de politie aangehouden. Het publiek bemoeide zich met de aanhouding en gaf geen gehoor aan verzoeken om door te lopen. Daarop zijn meerdere verdachten aangehouden en, in afwach-

ting van vervoer, vastgehouden tussen op de grond liggende boomstammen in het zicht van het vertrekkende publiek. Vanuit het publiek is vervolgens geprobeerd de aangehouden verdachten te bevrijden: zij raakten slaags met de aanwezige politie (zes leden van het Paraat Peloton). Het politiepersoneel voelde zich volgens de politie-evaluatie onveilig, geprovoceerd en bedreigd.

Het nietsvermoedende publiek dat de feesttent verliet, mengde zich tussen de groep die slaags was geraakt met de politie. Het aantal eenheden van het Paraat Peloton dat werd ingezet, nam gedurende het optreden toe – ook de hondenbrigade werd ingezet. Er vielen verschillende gewonden, zowel aan de kant van de politie als aan de kant van het publiek.

Langzaam verplaatste de onrust zich in de richting van het centrum van Pijnacker. Dezelfde, deels gewonde en opgewonden politiefunctionarissen werden opnieuw ingezet, volgens de politie-evaluatie in verband met de geringe hoeveelheid personeel op locatie en de noodzaak grootscheepse vernielingen door het publiek te voorkomen. Bij een shoarmazaak ontstond wederom een aantal vechtpartijen. De shoarmazaak werd daarbij ontruimd. Dit leidde tot hevige reacties bij het publiek.

Ook politiemensen hebben aangifte gedaan, onder meer van mishandeling. Het OM besloot vier politiefunctionarissen voor in totaal zes strafbare feiten te vervolgen. Daarnaast werden zes burgers vervolgd voor het plegen van strafbare feiten tegen de politie.

4.3 Rol burgers voor, tijdens en na

Voor

In de fase vooraf is vooral de Oranjevereniging van belang, als organisator van de feesten. Zowel door de Oranjevereniging als door de gemeente wordt aangegeven dat de relatie tussen de gemeente/het gemeentebestuur en het bestuur van de vereniging niet echt goed is. Geschetste verschillen in werkwijze en cultuur zijn nog niet overbrugd. De feesten worden vooral via informele contacten georganiseerd: er is een beperkt aantal afspraken gemaakt, maar deze afspraken zijn niet vastgelegd.

Tijdens

In de feesttent bevond zich tijdens het feest een groot aantal jonge bezoekers. Veel bezoekers waren onder invloed van alcohol. Er heeft een aantal (kleine) vechtpartijen plaatsgevonden. De beveiligingsorganisatie heeft hierop gere-

ageerd met aanhoudingen. De situatie op dat moment is als ‘grimmig’ beschreven. Het feest is na de eerste incidenten abrupt door de organisator beëindigd. Bij het vertrekken van het publiek is er een persoon dusdanig ‘door het lint’ gegaan dat het aanwezige politiepersoneel hem heeft aangehouden. Deze persoon is in het zicht van het vertrekkende publiek doorgegaan met schreeuwen en schoppen. Het publiek dat de feesttent verliet, bemoeide zich met de aanhouding. Verzoeken om zich niet met de aanhouding te bemoeien en door te lopen, sorteerden niet het gewenste effect. Er werden meer aanhoudingen verricht. Het feit dat (in afwachting van vervoer) aan de Sportlaan luidruchtige arrestanten werden vastgehouden tussen op de grond gelegen boomstammen en in het zicht van het vertrekkende publiek, leidde tot felle reacties van passanten. Volgens het politieonderzoek voelden de aanwezige politiemensen zich geprovoceerd en bedreigd: de politie heeft geen vrije werkruimte kunnen creëren. Het publiek bevond zich zowel voor als achter de politie. Enkelens trachtten de aangehouden verdachten te bevrijden en raakten slaags met het aanwezige politiepersoneel. De Sportlaan was erg vol als gevolg van het vertrekkende publiek.

Na

Nadat de rust in de nacht was weergekeerd, ontstonden in de dagen na het incident bij het bureau van politie en de woning van de burgemeester onregeligheden, toen dorpsbewoners verhaal wilden halen. Een aantal burgers heeft een klacht ingediend bij de politie over de wijze waarop ze zijn bejegend en over het gebruik van geweld. Een aantal heeft aangifte gedaan van mishandeling.

4.4 Rol politie voor, tijdens en na

Voor

In het tweewekelijks overleg van burgemeester en politie is het evenement globaal aan de orde gekomen, zonder dat operationele afspraken voor de inzet van politie of andere hulpdiensten zijn gemaakt. Het politieonderzoek geeft aan dat niet om een risicoanalyse is verzocht en dat deze ook niet is vervaardigd. In het plan van aanpak zijn geen scenario's beschreven op basis waarvan de taakuitvoering van de verschillende betrokken eenheden kon worden afgestemd. Alternatieven in het verloop van het evenement en een daarbij behorende aanpak zijn niet bedacht. Op 27 maart 2006 is in het poli-

tieoverleg op initiatief van de politie afgesproken dat om de inzet van een Paraat Peloton zou worden gevraagd. Daarvoor was geen inhoudelijke reden: door gebruik te maken van deze ‘regiovoorziening’ was het voor de politie gemakkelijker om voldoende personeel bij de Oranjefeesten te krijgen, zonder dat dit ten koste zou gaan van de reguliere bezetting van het bureau Pijnacker-Nootdorp. Er zijn vooraf geen nadere mondelinge en schriftelijke afspraken gemaakt in welke gevallen en hoe het Paraat Peloton zou opschalen en op welk moment het bevoegd gezag hierover zou worden geïnformeerd. Over een nadere geweldsinstructie voor het Paraat Peloton of de inzet van hondengeleiders is niet gesproken in het overleg. Specifieke afspraken over tolerantiegrenzen in relatie tot de Oranjefeesten zijn niet gemaakt: deze zouden niet anders zijn dan bij andere evenementen. In het draaiboek van de politie voor de feestavond van 6 mei, opgesteld door de wijkagent, wordt niet gesproken over tolerantiegrenzen, een nadere geweldsinstructie of scenario’s bij opschaling.

Er waren van tevoren geen signalen over mogelijke ongeregeldeheden. Pas na het besluit om de inzet van een Paraat Peloton te vragen, kwam er een aantal signalen dat er rond het optreden van Ali B. mogelijk onrust zou kunnen uitbreken tussen jongeren. Deze geruchten zijn gewisseld tussen het bevoegd gezag en de politie, maar waren geen aanleiding voor verdergaande preventieve maatregelen. De signalen werden niet herkend door het jongerenwerk in de gemeente noch door de Oranjevereniging (genoemde onrust, mogelijk met een etnische achtergrond, heeft zich op en na de feestavond ook niet voorgedaan).

Tijdens

De feitenreconstructie geeft aan dat de ongeregeldeheden begonnen rond 00.45 uur als gevolg van een combinatie van factoren: de aanhouding van een persoon, het beëindigen van het feest en een ambulance die door de vertrekkende feestgangers heen moet en door de politie ontzet moet worden. Direct na 24.00 uur was al extra politie naar Pijnacker geroepen in verband met een eerdere vechtpartij, waarbij door de beveiliging vier personen zijn aangehouden en overgedragen aan de politie. De meldkamer stuurde spontaan meer eenheden ter plekke, tot in totaal vier groepen van het Paraat Peloton (waarvan één in volledige uitrusting), twee honden en leden van wijkteams. De laatst aangekomen eenheden stonden niet onder leiding van de coördinator ter plaatse, die evenmin op de hoogte was van het feit dat één groep in volledig ME-tenue optrad. Een aantal mensen is gebeten door politiehonden en geslagen door politiepersoneel.

Een vertrekkende auto raakte een politievoertuig. Dit is door politiepersoneel geïnterpreteerd als een gevaarlijke situatie waartegen direct opgetreden diende te worden. Daarbij is een ruit van deze auto ingeslagen. Het geweld dat de politie heeft gebruikt om de mensenmassa alsnog in de gewenste richting te sturen, waaronder het prikken en slaan met de lange wapenstok en het wegduwen van personen, vormde achteraf voor het Openbaar Ministerie geen aanleiding om ten aanzien van individuele politiemensen een strafrechtelijk onderzoek te starten. In de gegeven (chaotische) omstandigheden is de politie volgens het OM binnen de geweldsinstructie opgetreden, ook ten aanzien van personen die niet de intentie hadden de politie kwaad te doen, maar alleen niet voldeden aan bevelen zich te verwijderen. De conclusie van het OM is dat de politie in dat verband terecht is opgetreden en aangiften die op dit geweld betrekking hebben, zijn daarom geseponeerd.

Daarnaast heeft een aantal aangiften betrekking op een vijftal situaties waarvan het onderzoek heeft uitgewezen dat het optreden van de politie mogelijk niet binnen de geweldsinstructie is gebleven. Deze aangiften hebben betrekking op de inzet van de politiehonden bij het verdrijven van de mensenmassa, de vernieling van een ruit van de auto die vastzat in de mensenmassa, het optreden van de politie tegen fietsende personen die zich al hadden verwijderd en het optreden bij een shoarmazaak later op de avond. In het onderzoek van de Rijksrecherche is de feitelijke toedracht van deze incidenten in kaart gebracht en is door het OM geconcludeerd dat ze het vermoeden van strafbare feiten opleveren.

Na

De politie heeft een verbeteronderzoek verricht. De politie Haaglanden kwam onder andere tot de volgende constatering.

- De aansturing vanuit zowel de lijn- als operationele verantwoordelijkheid verliep niet zoals gewenst, waardoor de verantwoordingslijn naar het bevoegd gezag vervaagde. Hierdoor werd de burgemeester niet in staat gesteld zijn rol als bevoegd gezag tijdens ongeregelde heden te vervullen.
- De rollen binnen het grootschalig en bijzonder optreden waren niet voldoende duidelijk; zo ontstonden discrepanties in de verhouding tussen de officier van dienst en de operationeel commandant, onder andere op het gebied van het alarmeren en aansturen van de eenheden.
- Doordat het evenement (en de bijbehorende risico's) niet in het driehoeksoverleg zijn besproken, ontbraken duidelijke beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen. Daarnaast zijn geen duidelijke afspraken gemaakt, waardoor de uitvoering ineffectief is verlopen.

- Doordat de inzet informeel is opgeschaald tot een ME-inzet en de sectiecommandant bovendien niet in dienst was, verliep de aansturing niet volgens reguliere commandolijnen.

4.5 Rol bestuur voor, tijdens en na

Voor

De feitenreconstructie door de B&A groep geeft aan dat er een vergunning is verleend op 27 april voor alle Oranjefeesten in de periode 22 april-6 mei op grond van de Algemene Politieverordening. Op verzoek van de politie is evenementenbier overwogen. Op basis van de nadrukkelijke wens van de organisatie van het evenement is hier door de gemeente, als vergunningverlener, van afgezien. Het alcohol- en drugsbeleid is volgens de politie onduidelijk, en niet besproken of vastgelegd binnen de 'driehoek'. Voorafgaand aan de vergunningverlening is door de gemeente op 30 maart een overleg met alle partijen georganiseerd. Voorts heeft bilateraal overleg plaatsgevonden. Door de brandweer is op 13 april een tijdelijke gebruiksvergunning verleend voor de Oranjefeesten. Het evenement is niet in de lokale 'driehoek' besproken, en er zijn geen beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen vastgesteld.

Tijdens

Het bestuur heeft tijdens de ongeregelde heden geen rol gespeeld. De burgemeester werd na afloop van de ongeregelde heden (in de nacht van 6 op 7 mei, 02.30 uur) op de hoogte gesteld van de ongeregelde heden en heeft daarmee geen werkelijke invulling kunnen geven aan zijn rol als bevoegd gezag tijdens de ongeregelde heden. In de loop van de avond was de burgemeester wel aanwezig geweest in de tent, maar hij is rond 24.00 uur vertrokken, voordat de ongeregelde heden uitbraken.

Na

In verband met ongeregelde heden bij het bureau van politie en de woning van de burgemeester geeft de burgemeester vanaf 7 mei meermaals toestemming voor de inzet van een Paraat Peloton of parate eenheid. Hij dringt er daarbij steeds op aan de inzet zo mogelijk te vermijden en zo terughoudend mogelijk op te treden. Op initiatief van de officier van justitie vindt na de ongeregelde heden tweemaal een driehoeksoverleg plaats. Hierin wordt op aanraden van de officier besloten dat de plaatsvervangend korpschef Haaglanden na-

mens de politie het woord voert op de raadsvergadering en op de slachtofferavond. Ook wordt afgesproken dat de verantwoordelijke voor het rijksrechercheonderzoek aanwezig zal zijn op de slachtofferavond. De rijksrecherche informeert de burgemeester over het verloop van het rechercheonderzoek en vertelt hem dat zich schrijnende gevallen hebben voorgedaan.

Tot 10 mei geeft het college aan dat de inzet van de politie noodzakelijk was omdat er sprake was van een verstoring van de openbare orde, en dat er veel klachten zijn binnengekomen over het optreden van de politie. Later worden initiatieven genomen ten behoeve van de slachtoffers. Op donderdag 11 mei verstuurt de gemeente een brief aan 66 ouders/verzorgers voor een slachtofferbijeenkomst ('Bijeenkomst voor betrokkenen') op 16 mei. Naast de slachtoffers en hun verwanten worden onder meer uitgenodigd: een externe voorzitter voor het gesprek, twee vertegenwoordigers van de Oranjevereniging (als waarnemer), de fractievoorzitters (eveneens in een waarnemerrol), het Bureau Slachtofferhulp, de Rijksrecherche, de dienstdoende politiecommandant (op initiatief van de officier van justitie vervangen door de plaatsvervangend korpschef van Haaglanden), de gemeentesecretaris, de politie met twee man in burger en één in uniform, en enkele medewerkers van de gemeente.

De bijeenkomst verloopt naar de mening van de meeste betrokkenen redelijk, mede dankzij een doordachte voorbereiding en het inschakelen van een externe voorzitter. In de nabespreking op 17 mei wordt een aantal aanvullende activiteiten afgesproken ter ondersteuning van de slachtoffers. Op 23 mei start een ambtelijke regiegroep als vervolg op de voorbereidingsgroep op de slachtofferbijeenkomst, onder voorzitterschap van de gemeentesecretaris, die de nazorg en het beleid verzorgt en bewaakt.

Op 30 maart 2007 besluit het OM op grond van het rijksrechercheonderzoek zes burgers en vier politiefunctionarissen te vervolgen. De politiefunctionarissen worden ervan verdacht in zes incidenten strafbare feiten te hebben gepleegd. Het gaat om misbruik van gezag en disproportioneel geweld met betrekking tot de inzet van een hond, het slaan met de lange wapenstok, het inslaan van een ruit van een auto en het schoppen van een fietser. In twee onderzochte incidenten is het OM van oordeel dat weliswaar sprake is van disproportioneel geweld, maar dat dit niet is terug te brengen op bepaalde politiefunctionarissen. In zeven onderzochte incidenten is het OM tot de conclusie gekomen dat de politie geweld heeft moeten gebruiken om de situatie onder controle te krijgen of uit noodweer. In twee gevallen is geoordeeld dat er sprake was van noodweer. De vordering dat de shoarmazaak gesloten

moest worden, werd door het OM als misbruik van gezag betiteld, maar het werd niet duidelijk wie daarvoor verantwoordelijk was. De burgemeester geeft achteraf aan dat:

- hem geen toestemming is gevraagd voor de inzet van ME;
- de ME de dorpscultuur niet aanvoelde en opereerde als bij een voetbalrel van ADO Den Haag;
- jongeren niet gewend zijn aan ME-optreden en door de linie naar hun fiets wilden;
- de klachten over bejegening allemaal gegrond zijn verklaard;
- hij zich op het verkeerde been gezet voelt door politie en burgers zijn excuses aanbiedt voor de onderschatting van de impact van de gebeurtenissen op de bevolking;
- hij later meer afstand heeft genomen van het politieoptreden;
- hij bewust niet spreekt van 'incidenten' (zoals OM), maar van symptomen van een uit de hand gelopen politieoptreden ('Deze gebeurtenissen hadden nooit mogen plaatsvinden. Er zijn onnodige slachtoffers gemaakt. Dit heeft diepe sporen nagelaten in de leefgemeenschap van Pijnacker-Nootdorp.');
- hij openlijk excuses wil van de korpsleiding om het geschonden vertrouwen te herstellen.

Voorschoten, jaarwisseling 2006-2007

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft en analyseert de situatie rondom de jaarwisseling 2006-2007 in Voorschoten, meer specifiek in de Vlietwijk: een typische volksbuurt waar de zaak uit de hand liep rond een vreugdevuur. Daarbij werden zes mensen door politiehonden gebeten en raakten twaalf politiemensen gewond. Later werden elf bewoners aangehouden. De gebeurtenissen leidden tot felle en emotionele reacties. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de volgende bronnen:

- verslag van de openbare vergadering van de raadscommissie Burger en Bestuur, gehouden op 10 april 2007 te Voorschoten;
- *Hoezo rustig? Een onderzoek naar het verloop van jaarwisselingen in Nederland* (Adang & Van der Torre, 2007, p. 115-120);
- interview met waarnemend burgemeester;
- interview met politiecoördinator;
- interview met ME-sectiecommandant;
- interview met wijkagent.

5.2 De gebeurtenissen

Bij vijf à zes gezinnen in de Nieuw Voordorpstraat waren op 31 december 2006 feesten georganiseerd met een grote buitentent in een tuin. Er waren ongeveer veertig à vijftig mensen aanwezig. De politie kreeg laat op de avond de melding dat in de Nieuw Voordorpstraat (een niet-toegestane locatie) een vreugdevuur was ontstoken. De bewoners werd verzocht het vreugdevuur op te ruimen en zij werden door de politie gewaarschuwd dat tot aanhouding zou worden overgegaan als men dit niet zou doen. Een uur later bleek er weer een vreugdevuur te zijn en liep de situatie uit de hand. De in burger aanwezige VAG-eenheid (Vaardigheden Aanhoudingen in Groepsverband) probeerde aanhoudingen te verrichten. Zodra politie in uniform arriveerde, werd zij door bewoners bekogeld met vuurwerk. De situatie escaleerde daarop. Twee politieagenten met politie-

hond raakten ingesloten en moesten door collega's ontzet worden. In de onoverzichtelijke, verder uit de hand lopende situatie sloeg een lid van de VAG-eenheid een collega knock-out (en een gebroken neus). De ME werd opgeroepen. Na aankomst is de ME in linie de straat ingegaan zonder geweldgebruik. In reactie daarop zijn de bewoners hun huizen ingegaan. Vroeg in de ochtend is de politie met de ME de Nieuw Voordorpstraat opnieuw ingegaan om – met toestemming van de officier van justitie – elf personen aan te houden, waarbij deuren van woningen met geweld werden geopend. Vooral deze aanhoudingen hebben tot emotionele reacties bij bewoners geleid. Na het incident zijn meerdere evaluaties gehouden bij de politie en er zijn buurtgesprekken gevoerd. Ook voor de kinderen zijn er speciale bijeenkomsten geweest, omdat zij erg geschrokken waren van de aanhoudingen in de ochtend.

5.3 Rol burgers voor, tijdens en na

Voor

Volgens de wijkagent houdt een groot gedeelte van de bewoners van de Nieuw Voordorpstraat helemaal niet van de vreugdevuren, maar zijn er enkele gezinnen waarvan veel dreiging uitgaat, waardoor de rest deze vuren moet accepteren. Rond de jaarwisseling 2005-2006 is een dreigende situatie ontstaan rond een vreugdevuur in de straat, die toen net niet uit de hand liep. Voor de jaarwisseling 2006-2007 waren er, net als het jaar ervoor, feesten gepland door de bewoners. Een gedeelte van de bewoners bemoeilijkte het contact met de politie.

Tijdens

De bewoners waren naar de inschatting van de politie onder invloed van alcohol en drugs, bouwden steeds weer een vreugdevuur op en snapten niet waarom het uit zou moeten. Er werd op agressieve wijze gecommuniceerd tussen politie en de bewoners, die vuurwerk naar de politie gooiden. Eén bewoner, die de politie 'de man van de straat' noemt, heeft op provocerende wijze tegen een muur staan urineren waar de politie bij was.

Nadat het vuur de eerste keer was uitgemaakt, begonnen de bewoners om 23.30 uur een nieuw vuur te bouwen. Nadat ook dit vuur was uitgemaakt en de materialen waren verwijderd, maakten de bewoners om 24.00 uur opnieuw een, nu nog groter, vuur. Er werd ook een bushokje in de Badhuisstraat opgeblazen.

Volgens de bewoners gaf de politie vervolgens weinig tijd om zelf naar bin-

nen te gaan en ook de kinderen naar binnen te halen. De politie werd door de bewoners bekogeld met vuurwerk en er werden lawinepijlen en dergelijke op haar afgeschoten. Ook werden er spullen vanuit de gangen van de huizen gegoooid, zoals glaswerk. De agenten stonden met de wapenstok in de hand en er werd volgens hen niet gereageerd op hun vorderingen.

Vervolgens liep de situatie verder uit de hand. Toen rond 01.30 uur de ME werd ingezet, gingen de bewoners naar binnen.

Na

Na het incident is er verscheidene malen contact geweest tussen de bewoners en de politie. De bewoners hebben in de buurtgesprekken aangegeven dat zij erg geschrokken waren van alle gebeurtenissen, vooral de aanhoudingen. Zoals het dat jaar is gegaan, wilde men het nooit meer. Ook bestond de angst bij de bewoners dat hun straat een slechte naam zou krijgen en dat er reltoerisme zou ontstaan.

De bewoners waren ervan op de hoogte dat zij geen vreugdevuren mochten ontsteken en begrepen ook dat de politie daartegen moest optreden. Zij waren echter niet erg te spreken over de proportionaliteit van het politieoptreden gedurende de gehele avond. In hun ogen heeft de politie bijgedragen aan de escalatie door emotioneel optreden. Bovendien had men meer tijd willen krijgen om op de eisen te reageren, zowel gedurende de avond als tijdens de aanhoudingen in de ochtend. Over het ME-optreden zijn zij tevreden; dit werd als professioneel gezien.

5.4 Rol politie voor, tijdens en na

Voor

Binnen het district Leiden/Voorschoten waren afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van agenten. De insteek voor 2006-2007 zou zijn dat er, in tegenstelling tot het jaar ervoor, wel doorgepakt zou worden en dat er niets zou worden getolereerd. Op vijf plekken waren vreugdevuren toegestaan en er zou worden opgetreden als op andere plaatsen vreugdevuren werden ontstoken. Het moest duidelijk zijn wat er wel en wat er niet zou kunnen. Er moest een sfeer van feest zijn, maar de politie wilde zich niet laten bekogelen met vuurwerk, zoals in voorgaande jaren. De brandweer was het hiermee eens. De harde wind die avond bracht daarnaast een groter veiligheidsrisico met zich mee en daarom was het extra belangrijk streng te handhaven.

Er zijn door de politie risicolocaties bepaald, en de Nieuw Voordorpstraat

was er één van. Het was bekend dat er in deze straat enkele mensen woonden die voor wat onrust zouden kunnen zorgen. Het was voor de politie lastig contacten te leggen met de bewoners in de straat, omdat enkelen van drugsgerelateerde activiteiten werden verdacht. Er moesten mogelijk invallen gedaan worden in verschillende woningen en dat maakte het proces van contact maken volgens de politie niet gepast.

Voor de jaarwisseling had het district een VAG-eenheid van acht man achter de hand. Die zou worden ingezet om raddraaiers vroegtijdig op te pakken en zo escalatie te voorkomen. Verder was het plan om één auto te gebruiken, waarbij de politie de mensen zou aanspreken en een veilige werksituatie zou creëren voor de brandweer en de gemeentemedewerkers. Een tweede auto zou stand-by staan en ingezet worden om de veiligheid van de collega's te garanderen. Ten slotte droeg de politie die avond veiligheidsvesten. De agenten waren daar nog niet voor getraind, maar er was wel toestemming voor en er was uitleg over gegeven.

Om 22.00 uur was er een briefing van de politie in aanwezigheid van de burgemeester. Net na de briefing kwam de melding binnen dat er problemen waren in de Nieuw Voordorpstraat.

Tijdens

Na de eerste waarschuwing om 22.30 uur werd het vuur gedoofd en werd de brandstapel verwijderd door een 'treintje' van politie, brandweer en gemeente. Daarnaast begaf de VAG-eenheid zich tussen de feestende mensen voor het geval de problemen weer zouden beginnen. Om 23.30 uur kreeg de politie via de VAG-eenheid te horen dat er in de Nieuw Voordorpstraat weer een stapel gebouwd werd. De politie en de burgemeester zijn er toen heen gegaan. Met twee auto's is het vuur gedoofd en is het materiaal weggehaald. Om 24.00 uur kwam vervolgens de melding via de VAG-eenheid dat het in de straat uit de hand begon te lopen en dat er weer een vuur was aangemaakt, ditmaal nog groter. In overleg met de officier van dienst heeft de politie toen even gewacht met haar inzet. Om 00.15 uur is ze wel naar de straat gegaan. Ook collega's van de Leidse politie kregen de opdracht zich klaar te maken. De politie heeft zich verzameld in de buurt. Daar heeft men de gele vestjes uitgedaan in verband met brandgevaar; de coördinator heeft er bewust voor gekozen deze wel aan te houden in het kader van de herkenbaarheid.

Ter plaatse was de VAG-eenheid bezig een aanhouding te verrichten. De komst van de politie in uniform verstoorde dit proces. De politie is op linie de straat ingelopen. De VAG is in deze linie opgenomen, omdat ze al stuk waren.

De politie heeft de bewoners gevorderd naar binnen te gaan, omdat anders geweld zou worden gebruikt.

Toen de politie werd ingesloten, werden twee politiehonden ingezet om ruimte te creëren en verder 'op te schuiven'. Volgens de politie offerde één bewoner zichzelf op door zich te laten bijten door een van de honden. De politie vermoedde dat het hier waarschijnlijk om een (onder invloed van alcohol/drugs zijnde) hooligan ging, die weet hoe een politiehond uit te schakelen is. De hond was inderdaad uitgeschakeld en andere bewoners begonnen de hond te schoppen. De tweede hondengeleider kwam erbij om de collega te helpen, maar hij werd door de omstanders geslagen, met als gevolg dat de overige agenten de hondengeleiders moesten ontzetten.

Op dat moment werd de politie aangevallen door een bewoner die bekend stond bij de politie als de 'de man van de straat'. Een lid van de VAG-eenheid wilde deze persoon aanhouden en neerslaan. De bewoner bleek een bokser en ontweek de slag van de VAG'er, waardoor deze zijn vrouwelijke collega knock-out sloeg. Hij sloeg haar een gebroken neus. De persoon werd wel aangehouden en afgevoerd. Verder bleek dat de betreffende VAG'er een gebroken pink had en dat de hondengeleider en de coördinator hoofdletsel hadden. Andere politiemensen hadden vuurwerkverwondingen.

Volgens de bewoners is er heftig opgetreden en is door het VAG-team links en rechts geknuppeld zonder dat de leden herkenbaar waren als politie. Het optreden van de politie heeft kwaad bloed gezet bij de bewoners. Men zag dat politiemensen zich ongecontroleerd lieten gaan, wat op hen onprofessioneel en emotioneel overkwam. Ook het slaan van kinderen door het VAG-team viel bij de bewoners niet in goede aarde.

Rond 01.30 uur kwam de ME ter plaatse. Deze is door de coördinator ingelicht over de situatie. Er brandde op dat moment nog een klein vuurtje. Volgens de politie is de ME in linie de straat ingegaan zonder geweldgebruik. De mensen zijn weggegaan, volgens de politie door de aanwezigheid van de ME. De ME-commandant vond het optreden nuttig, maar niet veel bijzonders. De meeste mensen waren namelijk al naar binnen of gingen naar binnen toen de ME eraan kwam. Ze hebben een linie gevormd en zijn voor de huizen langsgelopen.

De brandweer bluste het vuur en de gemeentemedewerkers ruimden het brandbare materiaal op. Terug op het politiebureau werd tijdens de evaluatie, samen met de recherche, besloten nog die ochtend enkele bewoners aan te houden om bewijsmateriaal veilig te stellen. Voor de aanhoudingen is toestemming gegeven door de officier van justitie. De ME werd daarbij gevraagd het gebied te beveiligen. Om 05.30 uur is de politie met de ME de Nieuw Voordorpstraat

ingegaan om elf mensen aan te houden. Volgens de politie ging dit redelijk veilig en waren de bewoners verdoofd door cocaïne- en alcoholgebruik.

Na

De evaluatie direct na de inzet (in de nacht zelf) is volgens de politie goed geweest voor de verwerking van alle gebeurtenissen. Ook later zijn er evaluatieve bijeenkomsten en buurtgesprekken met wijkagenten geweest, evenals vier buurtbijeenkomsten. Deze bijeenkomsten dienden volgens de politie vooral om stoom af te blazen en bestonden in het begin vooral uit scheldpartijen tegen de politie. De politie heeft verder geprobeerd contact te leggen met de vrouwelijke bewoners, wat soms wel en soms niet lukte. Er is ook een dag voor de kinderen georganiseerd, omdat deze zo geschrokken waren van de gebeurtenissen en vooral van de aanhoudingen.

Volgens de politie speelden de voorgeschiedenis en het gebruik van alcohol en drugs een grote rol bij het ontstaan van de ongeregelde honden. Het politieoptreden werd ook door de politie zelf kritisch bekeken. De preventie in de zin van goede communicatie met de buurtbewoners was onvoldoende. De inzet van de ‘platte petten’ was onhandig vanwege hun ontoereikende en onveilige uitrusting. De aanhoudingen van de VAG-eenheid zijn tijdens verschillende bijeenkomsten geëvalueerd, want op technisch gebied verliep de communicatie tussen uniformpersoneel en VAG niet helemaal naar wens. Ook de inzet van de honden verliep niet zoals gewenst; men heeft nu de zwakte van de honden ervaren. De districtschef vindt de politiehond een fors middel, maar de inzet ervan was wel nodig vanwege onvoldoende ME-capaciteit. De effectiviteit van het uiteindelijk ME-optreden was voor de politie wel overduidelijk. Het optreden verliep snel, professioneel en zonder geweldgebruik. De politie vindt zelf dat ze de ME eerder had moeten inzetten.

5.5 Rol bestuur voor, tijdens en na

Voor

Volgens het bestuur zijn er binnen Hollands Midden afspraken gemaakt over een regionale aanpak. Het bestuur ging er vooraf vanuit dat het rustig zou blijven in Voorschoten, al was wel bekend dat er vreugdevuren zouden komen. Daarop heeft het bestuur besloten dat er vergunningen moesten worden afgegeven met concrete voorwaarden, in de vorm van toezichthouders en een aangewezen plek en tijdstip. De gemeente heeft zelf vreugdevuren georganiseerd;

daar zijn vergunningen voor afgegeven. Het bestuur vond dat dit alles keurig georganiseerd was en dat men dit ook als zodanig moest handhaven. Het bestuur heeft de mogelijke inzet van ME op voorhand geregeld, evenals wie de verantwoordelijke persoon was voor de eventuele inzet en aansturing daarvan. De politie was echter vooraf niet van plan om de ME in te zetten, omdat deze nog nooit nodig geweest was en ook niet nodig werd geacht. Er zijn plannen ter voorbereiding gemaakt, waaronder het vormen van een 'treintje' van politie, brandweer en gemeente. De politie was verantwoordelijk voor de veiligheid, de brandweer voor het blussen van de vuren en de gemeente voor de opruimwerkzaamheden. Het bestuur wist dat er één persoon mogelijk met drugs bezig was en heeft geprobeerd dit als aanleiding te gebruiken om hem met oud en nieuw niet voor onrust te kunnen laten zorgen. Dit is niet gelukt. Voorstellen van de politie om hem een temperende rol te geven, heeft het bestuur afgewezen. Het bestuur wilde een dergelijk iemand niet inzetten als een 'soort van wijkagent'.

Tijdens

Ten tijde van het incident was de burgemeester aanwezig. De burgemeester schrok van de agressiviteit. Volgens hem werd er op agressieve wijze gecommuniceerd tussen politie en bewoners. Hij vond dat enkele politiefunctionarissen 'niet op een extreem sociaal intelligente wijze' bezig waren. Ook waren volgens hem veel geüniformeerde agenten erg jong en onervaren. Op het moment dat het uit de hand liep, ontstond er een discussie tussen politie en bestuur; iedereen was het erover eens dat het grondig misging. De burgemeester zag de agenten met een kapot, bebloed gezicht – pas later vernam hij dat dit letsel door een collega was toegebracht. Het aantal mensen dat zich tegen de politie keerde werd steeds groter. De conclusie was dat de situatie niet meer te controleren was. De politie verzocht op dat moment om ME-inzet, die de burgemeester onmiddellijk heeft toegezegd. De burgemeester vond het ME-optreden zeer gedisciplineerd, professioneel en effectief. Naar zijn mening had het voor de bewoners weinig zin weerstand te bieden tegen de ME en deden ze daarom wat hun werd opgedragen.

Na

De burgemeester heeft het gevoel gekregen dat er nu een soort van traditie is ontstaan van ongeregelde heden en dat er tijdens de jaarwisseling een vrijbrief is voor ongehoord gedrag. Als hij dit vooraf had kunnen vermoeden, had hij meer willen investeren in preventie. Ook volgens de burgemeester speelden de voor-

geschiedenis en het gebruik van alcohol en drugs een grote rol bij het ontstaan van de ongeregelde honden. Volgens hem was de inzet van de ME eerder nodig geweest. Hij was er niet van op de hoogte dat er het jaar ervoor ook al gespeculeerd was over ME-inzet. Dit heeft mogelijk invloed gehad op zijn afwegingen. De inzet van honden vindt de burgemeester een fors middel, want het geeft een heftig beeld en een crisissfeer. Hij heeft zich achteraf afgevraagd of het beter was geweest de honden niet in te zetten vanwege de invloed op de sfeer en de irritatie die daardoor ontstond. De burgemeester is verder van mening dat enkele politiefunctionarissen zelf te weinig de-escalerend hebben opgetreden.

De evaluaties hebben leerpunten opgeleverd voor het jaar erop en tijdens de jaarwisseling 2007-2008 was het politieoptreden anders. Er is meer vooraf gecommuniceerd met de bewoners, ook over de tolerantiegrenzen. De burgemeester is bewust niet ter plaatse geweest en er is een sociaal handige teamchef ingezet. Ook waren er meer ervaren politieagenten aanwezig. De wijkagenten hebben het feest bezocht en hebben daar enkele collega's geïntroduceerd bij de bewoners. Deze waren, herkenbaar in uniform, de hele nacht aanwezig in de straat. Er is vooraf door de politie besloten dat de ME bij het gooien van vuurwerk onmiddellijk zou worden ingezet. De jaarwisseling 2007-2008 verliep rustig. Ook de jaarwisseling 2008-2009 verliep rustig en de jongeren kregen een bedankbrief van de wijkagent, omdat ze zich netjes hebben gedragen.

Scholierenprotesten, november 2007

6.1 Inleiding

Op vrijdag 23 november 2007 werd in diverse steden in Nederland onverwacht geprotesteerd door grote groepen middelbare scholieren. In verschillende steden kwam het tot gewelddadige confrontaties met de politie. In verband hiermee kwam de ME op diverse locaties in actie. Op 30 november werd een landelijke actiedag gehouden. Er was veel media-aandacht voor de scholierenprotesten en de reactie van de politie daarop. De inzet van de waterwerper in Amsterdam en de klappen die door politiemensen in de regio Zeeland werden uitgedeeld, kwamen prominent in het nieuws. Burgemeester Schouwenaar van Middelburg bood zijn excuses aan voor het optreden van de politie tijdens de scholierendemonstraties. Hij stelt dat ‘in een aantal situaties te veel geweld is gebruikt’. Twee politieagenten in Zeeland worden vervolgd voor het gebruik van hun wapenstok: het OM vindt dat het tweetal onnodig geweld heeft gebruikt en legt de twee agenten mishandeling ten laste.

Wij hebben betrokkenen geïnterviewd naar aanleiding van de in Amsterdam gehouden manifestatie op de landelijke actiedag op 30 november, mede omdat vanwege de nog lopende vervolging van de twee Zeeuwse agenten het niet mogelijk bleek interviews af te nemen bij politiemensen uit Zeeland. Tijdens de landelijke actiedag is de ME ingezet en zijn in totaal 26 aanhoudingen verricht. Het geschatte aantal scholieren dat deze manifestatie bezocht, is maximaal 15.000. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de volgende bronnen:

- interview met medewerker van gemeente Amsterdam;
- interview met politie Amsterdam;
- interview met twee bestuursleden Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS);
- diverse mediaberichten.

6.2 De gebeurtenissen

Op vrijdag 23 november 2007 gingen op meerdere plaatsen in Nederland vele duizenden scholieren de straat op om te demonstreren tegen de 1040-uren-norm, die volgens de scholieren tot gevolg heeft dat ze verplichte uren op school zouden moeten gaan doorbrengen met een nutteloze tijdsbesteding. De dag daarvoor, donderdag 22 november 2007, werden via het populaire chatprogramma MSN berichtjes verstuurd om studenten te mobiliseren. Dat resulteerde die dag al in duizenden stakende scholieren in heel het land. Veel instanties waren verrast door de doeltreffendheid waarmee de scholieren gebruikmaakten van de moderne digitale communicatiemiddelen om deze actie snel en onaangekondigd te organiseren. In de regio Zeeland kwam het tot incidenten, waarbij scholieren door de politie met geweld werden verwijderd en zijn aangehouden. Deze aanhoudingen vonden onder meer plaats voor belediging, het gooien met stenen en het plegen van vernielingen. Er werd gebruikgemaakt van de lange wapenstok. De politiemensen die in deze regio werden ingezet voor deze onverwachte demonstratie zijn wel ME'ers, maar ze traden niet op in ME-verband. Ook in vele andere plaatsen in Nederland, waaronder Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Eindhoven en Enschede, is door scholieren betoogd.

Op maandag 26 november 2007 gingen scholieren wederom de straat op. Hierbij werd gegooid met eieren, drankblikjes en vuurwerk. Door deze gewelddadigheden raakten in Amsterdam twee politiemensen gewond. Om de menigte te verdrijven, werd in de hoofdstad gebruikgemaakt van de waterwerper.

Op vrijdag 30 november 2007 werd een grote landelijke actiedag gehouden, die was geïnitieerd door het LAKS. Voor deze actiedag was een vergunning verleend. Enkele duizenden (hoogste schatting 15.000) scholieren hadden zich op het Museumplein in Amsterdam verzameld om te demonstreren tegen de 1040-urennorm. Volgens het LAKS is de manifestatie goed verlopen en zijn er geen grote incidenten geweest.

De scholieren moesten om 13.30 uur weg zijn, maar het merendeel weigerde het plein te verlaten. Na de manifestatie riep de politie iedereen op weg te gaan. Beredenen en de ME stonden paraat om in te grijpen. De ME heeft het Museumplein uiteindelijk met 'zachte hand' ontruimd. De politie had een waterwerper achter de hand, maar die hoefde er niet aan te pas te komen. Groepjes van tientallen actievoerders trokken vervolgens de stad in en rond 14.30 uur was het plein zo goed als leeg. De scholieren verplaatsten zich via

Oud-Zuid en het Vondelpark in de richting van het Leidseplein. Zij lieten een spoor van vernielingen achter door te gooien met fietsen. De politie begeleidde de scholieren die de stad in trokken en probeerde hen zo veel mogelijk naar het Centraal Station te dirigeren. Rond 16.00 uur was de rust weergekeerd. In totaal zijn 26 scholieren aangehouden tijdens en na de demonstratie op het Museumplein wegens baldadigheid, zoals het afsteken van vuurwerk en het gooien met eieren, en vernieling van onder meer auto's.

6.3 Rol burgers voor, tijdens en na

Voor

Voorafgaand aan het beschreven incident heeft het LAKS op 14 november 2007 een startmanifestatie gehouden in Den Haag. Op deze manifestatie kwamen in totaal ongeveer driehonderd leerlingen af. Deze dag heeft de kwestie vermoedelijk wel onder de aandacht gebracht van de doelgroep. Het LAKS heeft geen bemoeienis gehad met de spontane protesten die op verschillende locaties in het land hebben plaatsgevonden. Toen de eerste gewelddadige incidenten plaatsvonden, heeft het LAKS direct contact gezocht met de politie Amsterdam-Amstelland om goede afspraken te maken voor 30 november. Dit alles met het doel om de kans op escalatie zo veel mogelijk te reduceren. Er zijn diverse overleggen geweest. Gevolg hiervan was onder meer dat besloten werd een eigen ordedienst in te zetten. De leerlingen die deel uitmaakten van deze ordedienst, kregen voor de manifestatie een korte instructie van de politie met betrekking tot hun taak.

Tijdens

Gedurende de landelijke actiedag heeft het LAKS via een vertegenwoordiger direct contact gehad met de politie. Deze vertegenwoordiger zat in het commandovoertuig van de politie. Hierdoor ontstonden korte communicatielijnen. Vanuit het commandovoertuig kon door middel van het gebruik van draadloze verbindingsmiddelen een en ander worden aangestuurd. Nadat de grootste groep leerlingen het Museumplein verliet en er kleine relletjes ontstonden, heeft het LAKS besloten de afwikkeling hiervan verder over te laten aan de politie. In zijn beleving was het LAKS niet verantwoordelijk voor deze relletjes en zat de taak erop.

Na

Het LAKS heeft de gebeurtenis uitvoerig geëvalueerd. De belangrijkste verbeterpunten die uit deze evaluatie naar voren kwamen zijn:

- meer voorbereidingstijd nemen. Deze was nu te kort en mede dankzij de medewerking van de politie is het allemaal heel redelijk verlopen;
- de ordedienst moet de volgende keer beter worden geïnstrueerd. Nu wist niet iedereen wat er van hem of haar werd verwacht;
- het LAKS had graag willen weten dat er een aanhoudingseenheid (AE) tussen het publiek stond en hoe deze eenheid ongeveer te werk gaat. Nu werd men plotseling geconfronteerd met aanhoudingen en politiemensen die tussen de linies van de ordedienst door wilden rennen. Dat schiep verwarring. Verder vond men dat deze mensen al voor hun aanhoudingen erg opvielen. Ze stonden tussen een groep mensen die echt veel jonger was.

6.4 Rol politie voor, tijdens en na

Voor

Vanaf de maandag voorafgaand aan de landelijke actiedag heeft de politie, door middel van het inzetten van lokale netwerken onder regie van buurtregisseurs, invloed uitgeoefend op de loop van de gebeurtenissen. De buurtregisseurs hebben bijvoorbeeld contact gezocht met scholengemeenschappen. Een effect hiervan was dat op sommige scholen de hekken op slot gingen, zodat de leerlingen niet zomaar het schoolplein af konden. Hierbij werden deze buurtregisseurs ondersteund door leerplichtambtenaren. Daardoor zijn volgens de politie in de aanloop naar vrijdag 30 november (grote) ongeregelde heden voorkomen.

Vanaf dinsdag 27 november 2007 was een SGB0 actief. Als onderdeel daarvan was er ME achter de hand, voor het geval zich ongeregelde heden zouden voordoen. Ook heeft de politie contacten gelegd en overleg gevoerd met vertegenwoordigers van het bestuur en het LAKS. Deze drie partijen zijn niet gezamenlijk aan de overlegtafel verschenen. Er was een overlegstructuur tussen gemeente en politie, en tussen LAKS en politie.

Tijdens

Tijdens de landelijke actiedag heeft de politie een actieve rol vervuld ten behoeve van de handhaving van de openbare orde. Er was sprake van een ME-inzet. Hierbij werden niet alleen politiemensen uit de regio Amsterdam-Amstelland ingezet, maar ook uit de regio's Limburg-Zuid, Zaanstreek-Waterland en Rot-

terdam-Rijnmond. Ook werd gebruikgemaakt van vredeseenheden, politieruiters en AE. Ook buurtregisseurs waren aanwezig nabij het Museumplein. In het commandovoertuig nam, op verzoek van de politie, een vertegenwoordiger van het LAKS plaats. Het voordeel hiervan was dat er korte communicatielijnen ontstonden tussen de politie en het LAKS. Naar het oordeel van de politie is de dag relatief rustig verlopen, mede dankzij de zichtbare aanwezigheid van de ME en het verrichten van 26 aanhoudingen. Daar waar het fout dreigde te gaan, was de ME op dat moment niet (zichtbaar) aanwezig. Juist als de ME niet zichtbaar aanwezig was of zich terugtrok, deden zich dreigende situaties voor. Op het moment dat de ME hierop reageerde en weer zichtbaar aanwezig was, werd de situatie zeer snel beheersbaar of eindigde vanzelf.

Na

Na de manifestatie is een evaluatie gehouden. Het gebruik van een 'eigen orde-dienst' door het LAKS is door de politie als positief ervaren. Uit de evaluatie door de ME kwamen de volgende punten naar voren:

- omdat de ME niet mocht gaan 'omhangen' (beschermende uitrustingsstukken aantrekken), ontstond een zeer onveilige situatie toen de scholieren met zaken (ook stenen) gingen gooien;
- er is een verzoek gedaan om ruiters te posteren in plaats van bussen. Dit verzoek is niet gehonoreerd, terwijl dit de-esclalerend had kunnen werken. De bussen werkten namelijk als een rode lap op de scholieren;
- het afzetten van de Hobbemakade is te laat gebeurd.

6.5 Rol bestuur voor, tijdens en na

Voor

Net als het LAKS was het bestuur van de gemeente Amsterdam niet voorbereid op de eerste spontane en onaangekondigde protesten van 23 november 2007. Na die datum is zowel de politie Amsterdam, het LAKS als de gemeente Amsterdam zich gaan voorbereiden op de aangekondigde landelijke actiedag. Ook de gemeente Amsterdam is van mening dat deze voorbereiding, die gedeeltelijk multidisciplinair was, een van de redenen is geweest waarom de landelijke actiedag ondanks enkele incidenten relatief rustig verliep.

Voorafgaand aan de aangekondigde landelijke actiedag heeft het bestuur de vergunning verleend om de manifestatie te mogen houden. Verder is het bestuur betrokken geweest bij de pogingen om de week voor de demonstratie

zo rustig mogelijk te houden. Een middel hiertoe was de leerplichtambtenaar. Ook zijn er meerdere overleggen geweest, waarbij tussen politie en bestuur zaken nader zijn afgestemd. Deze afspraken hebben volgens de gemeente Amsterdam gedurende de landelijke actiedag hun effect gehad.

De gemeente heeft, net als het LAKS, de contacten tussen de politie en het LAKS als positief ervaren. Opvallend was dat er gedurende de week van voorbereiding op 30 november 2007 geen overleg is geweest waarbij zowel politie, gemeente(bestuur) als een vertegenwoordiging van het LAKS bij elkaar kwam. Wel bleek dat alle partijen in grote lijnen van de gemaakte afspraken op de hoogte waren. De politie Amsterdam heeft hierin voorzien door het overdragen van relevante informatie.

Tijdens

Tijdens het incident heeft het bestuur geen actieve rol vervuld.

Na

Na het incident is er een evaluatie geweest, waarbij ook het bestuur vertegenwoordigd was. De conclusies en aanbevelingen daarvan zijn niet bekendgemaakt.

Overzicht grootschalige incidenten 2003-2007

Grootschalige optredens waarbij mobiele eenheden worden ingezet, komen frequent voor: zie tabel 1. De cijfers in de tabel zijn gebaseerd op gegevens die we ontvingen uit vijftien van de vijftientwintig korpsen (waaronder Haaglanden en Amsterdam-Amstelland, maar bijvoorbeeld niet Rotterdam-Rijnmond en Utrecht) en de KMar.

7.1 Inzet mobiele eenheden 2002-2007 door vijftien regiokorpsen en KMar

Tabel 1: Inzet mobiele eenheden door vijftien regiokorpsen en KMar

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Totaal
Voetbal	98	101	129	138	163	129	758
Evenementen overig	28	35	41	45	35	42	226
Uitgaansgebieden	1	5	1	0	10	18	35
Demonstratie/actie	33	54	32	44	33	57	253
Ontruiming	9	8	23	9	12	14	75
Wijk	13	13	21	6	6	6	65
Assistentie justitieel	7	18	60	22	42	36	185
Assistentie calamiteiten	6	6	3	3	8	7	33
Bewaking/beveiliging	17	14	71	16	17	14	149
	212	254	381	283	326	323	1779

Onder voetbal vallen ook gebeurtenissen als hooliganacties en huldigingsfeesten. Onder overige evenementen worden onder andere jaarwisseling, Oranjethuissituatie, Koninginnedag, sport/cultuur-/muziekevenementen, kermissen, carnaval en overige festiviteiten als jaarfeesten en dergelijke verstaan. Bij assistentie justitieel horen invallen, zoekacties, moordzaken, gijzeling/ontvoering en aanhoudingen. Bij assistentie calamiteiten gaat het om assistentie bij ernstige ongevallen, rampen en crises. Bij bewaking/beveiliging gaat het om inzet rond personen/gebouwen.

In het overgrote deel van de gevallen waarin de ME wordt ingezet, gaat het om handhaving van de openbare orde. 21% van de inzetten in de periode 2002-2007 betreft andersoortige inzet (assistentie bij calamiteiten of justitieel dan wel bewakings- en beveiligingsopdrachten).

Van de inzet ten behoeve van de openbare orde gaat het in meer dan de helft van de gevallen (54%) om voetbalwedstrijden in het betaald voetbal en veel minder vaak om inzet bij overige evenementen (16%) of protestacties en demonstraties (18%). Behalve in Amsterdam is inzet in uitgaansgebieden of ten behoeve van ontruimingën zeldzaam.² Nog zeldzamer is inzet naar aanleiding van ongeregeldeheden in een wijk of buurt, die losstaat van een specifiek evenement. Dergelijke inzetten krijgen wel veel media-aandacht.

Uit tabel 1 blijkt ook dat de relatieve verschillen van jaar tot jaar gering zijn. Justitiële assistentie en bewakings- en beveiligingsopdrachten kenden vooral een piek in 2004, het jaar dat Theo van Gogh werd vermoord.

We weten niet bij hoeveel van deze ‘inzetten’ er daadwerkelijk sprake is geweest van optreden van mobiele eenheden en of er sprake is van geweldgebruik door de ME. Alleen incidenteel of indirect is dergelijke informatie beschikbaar. Zo geeft bijvoorbeeld de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland in haar jaarverslagen steeds een overzicht van het aantal ontvangen klachten. De jaarverslagen geven ook een beeld van het relatieve aantal klachten over geweld en disproportioneel optreden door politieambtenaren. Die jaarverslagen bieden echter geen inzicht in het aantal klachten dat betrekking heeft op grootschalig optreden. Alleen in het jaarverslag over 2002 wordt expliciet vermeld dat de geconstateerde stijging van het aantal klachten geheel toe te schrijven is aan het grote aantal klachten dat is ingediend over het ME-optreden rondom enkele voetbalwedstrijden. Over geweldgebruik door de ME werden in 2002 28 klachten ingediend (van de 87) en over disproportioneel optreden 47 (van de 98). Het totale aantal bij de commissie ingediende klachten varieerde tussen 2002 en 2006 van 542 tot 633 per jaar. De klachtencommissie stelt elk jaar een top tien van klachten samen. Op nummer 1 staat iedere keer de categorie uitlatingen/bejegening. Disproportioneel optreden is ieder jaar ook verantwoordelijk voor een groot aantal klachten en staat vrijwel altijd op de tweede plaats (alleen in 2002 op nr. 3). Het aantal klachten over geweld varieert meer: in 2002 op nr. 4, in 2003 op nr. 7, in 2004 niet in de top tien, in 2005 niet in de top tien, in 2006 op nr. 9. Hieruit valt met betrekking tot het optreden van mobiele eenheden niet meer op te maken dan dat op dit punt in de jaren na 2002 blijkbaar niet dusdanig veel klachten waren ingediend, dat het een aparte vermelding in de jaarverslagen verdiende.

2 In tabel 1 is de wekelijkse standaardinzet van de ME in het Amsterdamse uitgaansgebied niet opgenomen.

In het vervolg van dit hoofdstuk bieden we een overzicht van inzetten in de periode 2003-2007 waarbij de ME is ingezet ten behoeve van openbare-orde-handhaving, waarbij er sprake is van een of ander incident en waarvan we weten dat een evaluatie of onderzoek heeft plaatsgevonden, of een rapportage is gemaakt. Dit overzicht bevat niet de – relatief kleinschalige – incidenten vermeld in de jaarverslagen van het Auditteam voetbalvandalisme, omdat het team hiernaar geen onderzoek heeft gedaan, zodat niets naders bekend is over het politieoptreden (in de bijlage is een overzicht van deze incidenten opgenomen).

7.2 Huldiging NEC, 29 mei 2003 te Nijmegen

Op Hemelvaartsdag 2003 kwalificeert voetbalclub NEC zich voor Europees voetbal. Na afloop van de huldiging van NEC in het centrum van Nijmegen ontstaan ongeregelde heden die leiden tot charges van de politie. Hierbij zet de politie ook honden in en meerdere mensen raken gewond. Er is veel verontwaardiging over het politieoptreden, zoals blijkt uit onderstaande reacties uit krantenartikelen en (door de SOVS verzamelde) e-mails van betrokkenen en omstanders:

‘We zijn erg geschrokken van het optreden van de ME. Zij zijn zeer hardhandig opgetreden tegen onschuldige supporters, die nog na stonden te praten c.q. nagenieten (...).’ (voorzitter Supportersvereniging NEC)

‘De ME kwam voor ons totaal onverwacht. We hebben geen van allen de charges van de ME gehoord.’

‘We hebben kinderen van tien, elf jaar neergeknuppeld zien worden, die gewoon helemaal in paniek waren omdat ze hun ouders kwijt waren. Als die kids dan op de grond lagen, lieten ze er gewoon honden op los. Dit vind ik dus echt niet normaal meer (...).’

‘Die jongen stond met zijn handen in de lucht en probeerde duidelijk te maken dat ze echt niets deden en geen kwaad in de zin hadden. Ondanks zijn gebaren liepen eerst twee ME’ers op hem af en daarna werd een van de honden losgelaten.’

‘De ME heeft op een dusdanige wijze opgetreden dat diverse onschuldige mensen klappen hebben opgelopen of door honden zijn gebeten.’

‘Het is natuurlijk belachelijk dat als het rustig is nóg niet de kwaden van de goeden worden onderscheiden.’

‘Opvallend is ook dat de aangevallen personen niet werden opgepakt, maar men liet hen gewoon liggen. Als zij iets misdaan hadden, zouden ze toch moeten worden gearresteerd lijkt ons.’

Op verzoek van de gemeenteraad van Nijmegen is door de DSP-groep een onderzoek ingesteld naar de gebeurtenissen en het optreden van de politie (DSP-groep, 2003, rapport *Onderzoek ongeregelde huldiging NEC 29 mei 2003*). De DSP-groep komt tot de conclusie dat voor en tijdens de charge meermalen gewaarschuwd en gevorderd is door de ME. De charge die de ME met honden uitvoerde, leidde tot gewonden, veel verwarring en boosheid ter plekke. Het gedrag van de mensen rechtvaardigde volgens de DSP-groep niet deze inzet van geweld. De ontruiming was weliswaar nodig, maar wanneer de ME zich beter zou hebben vergewist van de situatie onder verschillende groepen, had gekozen kunnen worden voor een charge zonder honden. De inzet van paarden zou volgens de DSP-groep wel passend zijn geweest en ook duidelijk, maar was niet mogelijk omdat er geen paarden voorradig waren. Een charge van de ME, vergezeld van een wagen met dakmegafoon, had volstaan. De honden hadden ook defensief kunnen worden ingezet met het oogmerk ontruimd terrein leeg te houden. Het directe optreden van de politie tegen de relschoppers is als effectief te bestempelen: er heeft zich geen escalatie of vervolg voorgedaan. De politie heeft de beleidslijn ‘vriendelijk waar het kan, streng waar het moet’ consequent gevolgd. Tot aan de charges van de ME heeft de politie, zeker met het hanteren van het vreedestue (waar de ME zich ook primair in liet zien), een aanwezige en vriendelijke uitstraling gehad. Er was echter geen centrale informatie-uitwisseling tijdens het evenement. De DSP-groep komt op basis van haar onderzoek tot een aantal aanbevelingen – waaronder de aanbeveling om bij evenementen waar drankvoorziening is geregeld, het meenemen van eigen drank niet toe te staan. En de aanbeveling aan de politie om voor het verwijderen van groepen telkenmale de middelen in te zetten die passen bij de situatie. Het offensieve gebruik van honden dient hierbij gereserveerd te worden voor het verwijderen en/of verspreiden van relschoppers. De politie zou bij grote publieksmanifestaties over paarden moeten beschikken. Ook zou er

een centrale informatiestructuur georganiseerd moeten zijn bij grote publieks-evenementen.

7.3 Ajax - Club Brugge, 1 oktober 2003 te Amsterdam

Voorafgaand aan de Champions League-wedstrijd tussen Ajax en Club Brugge kwam het in de binnenstad van Amsterdam tot confrontaties tussen supporters. Ook rond de Amsterdam Arena kwam het later (voor en na de wedstrijd) tot ongeregeldheden, waarbij met gebruikmaking van een noodbevel Brugge-supporters het stadion in zijn gedreven. Door de ME zijn meerdere charges uitgevoerd, ook is het waterkanon ingezet. Het Auditteam voetbalvandalisme heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en kwam tot de conclusie dat de politie in de binnenstad van Amsterdam adequaat heeft opgetreden en dat, omdat bestuurlijke ophouding door de gemeente Amsterdam niet is overwogen, voor de politie het instrumentarium ontbrak om in te kunnen grijpen ter voorkoming van rellen. Voor wat betreft de ongeregeldheden rond de Amsterdam Arena wijst het auditteam erop dat de infrastructuur van de directe omgeving van de Amsterdam Arena het scheiden van groepen supporters niet mogelijk maakt bij internationale wedstrijden waarbij combivervoer ontbreekt, en dat gemeente en politie stelden dat fysieke scheiding van supportersgroepen geen doel is. Het auditteam concludeert dat bij de Amsterdam Arena de bescherming van de bezoekers tegenover agressieve Ajax-supporters gering was en dat verkoop van alcohol in de directe omgeving van het stadion niet verboden was, hoewel de wedstrijd een hoog risico kende. Het auditteam beveelt aan om in de toekomst bestuurlijke ophouding expliciet te overwegen ter verkleining van de kans op grootschalige rellen, en om ten behoeve van internationale risicowedstrijden na te denken over de wijze waarop extra risico's (met betrekking tot de infrastructuur) beter beheerst kunnen worden. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door maatregelen waarbij gecontroleerde aanvoer wordt gerealiseerd en crowd control en supportersbegeleiding worden geïntensiveerd.

7.4 ADO Den Haag - Ajax, 9 november 2003 te Den Haag

Rond het einde van de wedstrijd ADO Den Haag - Ajax ontstaan confrontaties tussen ADO-supporters (die proberen de confrontatie met Ajax-supporters aan te gaan) en de politie. Agenten met de 'platte pet' komen in het nauw als vanuit

een groep van twintig tot dertig ADO-supporters met stenen wordt gegooid. Daarop hebben twaalf paarden gechargeerd en tegelijk heeft een peloton ME een charge uitgevoerd om de agenten te ontzetten. Later verzamelden zich groepen ADO-supporters op locaties waar de Ajax-bussen werden verwacht. De politie werd hier aangevallen en enkele stadsbussen en streekbussen werden bekogeld. De ME heeft daarbij meerdere malen gechargeerd. Het Auditteam voetbalvandalisme heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en kwam tot de conclusie dat gemeente, OM, club en politie zich nauwgezet hadden voorbereid op de wedstrijd en veel aandacht hadden besteed aan de handhaving van de tolerantiegrenzen rond alcohol en spreekkoren. De politie-inzet werd 'ruim' bevonden in vergelijking tot de politie-inzet van andere korpsen bij risicowedstrijden. Behoudens de preventieve uitstraling door aanwezigheid, is een deel van de politie niet in actie gekomen. Het auditteam concludeert dat de gefaseerde aanpak, waarbij de ME apart wordt ingezet ná agenten met de platte pet, 'veel inzet kost'. Het auditteam beveelt een heroriëntatie op de benodigde politie-inzet aan in relatie tot het effectiever inzetten van agenten in verschillende 'rollen'. Tevens is een heroriëntatie op de benodigde politie-inzet in relatie tot de preventieve maatregelen wenselijk.

7.5 Ajax - NEC, 25 januari 2004 te Amsterdam

Bij aankomst op station Duivendrecht rent een deel van de NEC-supporters het metrospoor op. ME'ers die een NEC-supporter proberen aan te houden, worden aangevallen door een kleine veertig NEC-supporters. Het treinverkeer wordt stilgelegd. Ondertussen komen Ajax-supporters vanuit het supportershok naar het station en nemen stenen en ander smijtwerk van het fietspad mee, op zoek naar de NEC-supporters. De politie weet ze eerst nog tegen te houden. Later komen de Ajax-supporters via het spoor het station binnen. De NEC-supporters zijn in de tussentijd door de ME weer het perron op gedreven. Een deel van de NEC-supporters en Ajax-supporters zoekt de confrontatie, en er vindt een vechtpartij plaats. De inmiddels versterkte ME grijpt in: 117 NEC-supporters worden aangehouden voor vernielingen en openlijk geweld. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in zijn Eindrapport 2003-2004 melding van dit incident, maar heeft het niet nader onderzocht.

De Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland heeft het incident wel onderzocht en vermeldt daarover het volgende (Commissie voor de Politieklachten, 2005, p. 13-14):

‘In 2005 heeft de Commissie slecht één megaklacht behandeld, te weten over het ME-optreden bij de wedstrijd Ajax - NEC, 25 januari 2004. De klachten werden door de NEC-supporters ingediend, vooral wegens disproportioneel optreden van de ME, het aanhouden, het lang op het station wachten, het vervoer met bussen naar het hoofdbureau, het niet dezelfde avond heenronden en het vasthouden van sommigen van hen tot de daaropvolgende dinsdag. De Commissie adviseerde de korpsbeheerder de klacht van bijna alle klagers ongegrond te verklaren, omdat de NEC-supporters door hun eigen (gevaarzettend) gedrag de inzet van de ME als het ware noodzakelijk hadden gemaakt, zodat zij het optreden van de ME over zichzelf hadden afgeroepen.’

7.6 Vinkenslag, 14 april 2004 te Maastricht

Op 14 april 2004 blokkeerden tachtig tot honderd bewoners van het toenmalige woonwagenveld Vinkenslag met banden en andere voorwerpen enige uren het noordelijkste kruispunt van de N2 (bij stadion De Geusselt), uit protest tegen het onrecht dat hen naar hun gevoel werd aangedaan door politie-inval in het kamp (met inzet van ME). Lange files op de A2 en de A79 waren het gevolg. De volgende ochtend deed de ME met driehonderd man en een aantal shovels tegen zonsopgang een inval in het kamp en enkele kleinere kampen in de omgeving. Zestien personen werden aangehouden, van wie het merendeel wegens betrokkenheid bij de wegblokkade van de vorige dag. Volgens politie en justitie werd er op industriële schaal wiet verbouwd. Hennepplantages werden bij invallen daadwerkelijk aangetroffen en ontmanteld. Het sturen van ME naar Vinkenslag is buiten elke proportie, vinden de bewoners, die zich gestigmatiseerd voelen (*Algemeen Dagblad*, 2004). De bewoners vinden tevens dat ze niet netjes worden behandeld door de ME:

‘Schandalig dat de ME een ernstig zieke man in die toestand heeft gearresteerd.’ (ANP, 2004)

‘Een bewoner moest zelfs poedelnaakt mee, mocht zich niet eens aankleden. Vrouwen die hun kinderen naar school wilden brengen, zijn “afgezeken” door de ME. Iedereen vindt het belachelijk en verschrikkelijk wat er is gebeurd.’ (ANP, 2004)

Echter, de bewoners van Vinkenslag beschouwen burgemeester Leers als hun grootste vijand (ANP, 2004). De actie van de woonwagenbewoners op de snelweg stuit op onbegrip van automobilisten:

‘Hadden die ME’ers niet eerder kunnen komen?’ (*de Volkskrant*, 2004)

‘Ze komen uren te laat, als de kampbewoners al weg zijn.’ (*de Volkskrant*, 2004)

Er is ook onbegrip van automobilisten over het feit dat de ME wegvluchtende kampbewoners niet tegenhield en oppakte (ANP, 2004). Hoek e.a. (2007) analyseren de gebeurtenissen rond Vinkenslag en trekken lessen voor de overheid. Ze gaan niet specifiek in op het politieoptreden.

7.7 Jong Ajax - Jong Feyenoord, 15 april 2004 te Amsterdam

Na afloop van de wedstrijd op Sportpark De Toekomst tussen Jong Ajax en Jong Feyenoord kwamen circa zeventig Ajax-supporters het veld op lopen. Feyenoord-spelers werden geslagen, onder andere met een fles. Het Auditteam voetbalvandalisme heeft het incident onderzocht en kwam onder andere tot de conclusie dat Sportpark De Toekomst niet voldoet aan de eisen die zijn gesteld in het *Handboek Veiligheid* voor wedstrijden in het kader van betaald voetbal. Tevens is door Ajax en de politie onderschat dat voetbalgeweld ook mogelijk is zonder confrontatie tussen verschillende supportergroepen. Politie en Ajax hebben zich voldoende ingespannen om vooraf informatie over eventuele plannen onder Ajax-supporters te vergaren. Aanwijzingen over het voorbereiden van het geweldsincident waren er niet. Op basis van de wanordelijkheden en overtredingen voor en tijdens de wedstrijd, hadden Ajax en de politie moeten overwegen aanvullende maatregelen te treffen. De uitbarsting van geweld kon mede plaatsvinden, doordat er niet of nauwelijks werd opgetreden tegen normoverschrijdend gedrag en de politie en Ajax om eigen redenen en op eigen gezag hebben nagelaten in te grijpen tegen overtreders van wetten en regels. De politie had, in overleg met Ajax, tijdens de wedstrijd versterking moeten aanvragen om de risico's van escalatie en confrontatie te kunnen beperken. De sfeer en de gebeurtenissen tijdens de wedstrijd gaven daar aanleiding toe. Het auditteam doet aanbeveling om Jong Ajax zijn wedstrijden voortaan in De Arena te laten

spelen, een locatie die wel voldoet aan de eisen in het *Handboek Veiligheid*. Tevens moeten politie en club in principe altijd ingrijpen bij overtredingen van de wet, respectievelijk afspraken zoals vastgelegd in het *Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme en voetbalgeweld 2003* en het *Handboek Veiligheid*.

7.8 Demonstratie links- en rechts-extremisten, 5 juni 2004 te Den Haag

Op 5 juni 2004 is door een tweetal organisaties gelijktijdig in Den Haag gedemonstreerd. Onder de naam Comité tegen de Amerikaanse Agressie Politiek heeft de Nederlandse Volks Unie (NVU) gedemonstreerd om aandacht te vragen voor de folter- en martelpraktijken. Als tegenactie heeft de Anti Fascistische Aktie (AFA) gedemonstreerd onder het mom ‘samen voor een wereld zonder racisme’, met als doel de demonstratie van de NVU te beperken of te verstoren. De politie Haaglanden heeft de gang van zaken rond deze demonstraties zelf geanalyseerd.

Ondanks duidelijke afspraken tussen de politie Haaglanden en de organisatoren zijn tijdens de demonstratie van de AFA ongeregeldeheden uitgebroken. Deze demonstranten hebben getracht van de route af te wijken en door een kordon van politie-eenheden heen te breken om zodoende bij de NVU-demonstratie te komen. Door de eenheden in dagelijks tenue is getracht de demonstratie in de juiste richting te leiden. De demonstranten zijn enkele keren, met toepassing van licht geweld, teruggedrongen alvorens de ME in actie is gekomen. Leeraspecten die uit de ME-inzet naar voren zijn gekomen:

- communicatie onderling is bijna onmogelijk wanneer een demonstratie escaleert. De geluidswagen en trommelaars produceerden zoveel lawaai dat commando's niet aankwamen bij de juiste eenheden. Hierdoor vormden de ‘platte petten’ een linie en zij chargeerden om de ongeregeldeheden te beëindigen. Dit resulteerde in een gevaarlijke situatie en verwarring bij de ME. Het gebruik van een *headset* reduceert de problemen;
- wanneer de ‘platte petten’ terugtreden en de ME stelling neemt, is communiceren met de organisatie niet meer mogelijk;
- van tevoren was niet bij iedere eenheid bekend op welke grond aanhoudingen verricht zouden (kunnen) worden, waardoor verwarring ontstond;
- de bijstand-AE trad niet op conform de gestelde fasering en de instructies voor geweldsgebruik, waardoor een onnodig slachtoffer is gevallen;
- voorafgaand aan de demonstratie, bij het verzamelen, functioneerde de ordedienst niet naar behoren, daarna helemaal niet meer.

7.9 Actie woonwagenkamp, 19 augustus 2004 te Beilen

De ME Drenthe trad op in het kleine woonwagenkamp in Beilen. Dit in verband met voortdurende geluidsoverlast. Hierbij is de diensthond veelvuldig ingezet samen met de ME. Een aantal verdachten moest zich naderhand in het ziekenhuis laten behandelen als gevolg van opgelopen bijtewonden. Hieruit is een aantal klachten tegen de politie voortgekomen (informatie politie Drenthe).

7.10 NAC – FC Groningen, 25 en 26 februari 2005 te Breda

Op de avond voor de wedstrijd tussen NAC en Groningen voorkomt de politie confrontaties tussen groepen voetbalsupporters uit Groningen en Breda in de binnenstad van Breda. Met grote moeite lukt het uiteindelijk de Groningers terug te sturen. De volgende avond vinden er weer ernstige rellen plaats als NAC-supporters na de wedstrijd de beveiliging van NAC en de politie aanvallen. De politie lost drie waarschuwingsschoten. Het Auditteam voetbalvandalisme heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en komt tot de conclusie dat binnen de politie Groningen beschikbare informatie over de (mogelijke) confrontatie tussen supporters van FC Groningen en NAC in Breda niet tijdig en hanteerbaar voor operationeel gebruik verspreid is. Hierdoor was het niet mogelijk de groep FC Groningen-supporters bij vertrek uit Groningen te volgen of op een andere wijze (onderweg) in te grijpen. De politie Groningen heeft wel de politie Breda geïnformeerd, maar binnen de politie Breda heeft de informatie uit Groningen niet geleid tot (voorbereiding van) operationele activiteiten. De politie Breda was onvoldoende voorbereid en toegerust om adequaat te kunnen optreden tegen het treffen tussen beide supportersgroepen. Het auditteam vindt het slordig dat gemeente, club en politie in Breda zich niet bewust zijn geweest van de aanvankelijke indeling van deze wedstrijd in de B-categorie. NAC heeft zich niet gehouden aan de tolerantiegrens voor alcohol, zoals neergelegd in het *Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme en voetbalgeweld 2003*. Het auditteam acht het terecht dat de politie Breda op de avond voor de wedstrijd vanaf 20.05 uur ingezet heeft op het opsporen van beide supportersgroepen, waarbij ook is getracht om de Groningen-supporters vóór aankomst in Breda te onderscheppen en tegen te houden. De politie was de avond voor de wedstrijd onvoldoende voorbereid en toegerust om beide groepen te scheiden en snel tot herstel van de openbare orde over te gaan. De politie had onvoldoende controle over de situatie en kon daardoor weinig aanhoudingen verrichten.

Het auditteam concludeert dat er geen causaal verband is tussen de ongeregelheden van de avond voor de wedstrijd en de ongeregelheden op de dag van de wedstrijd zelf. De politie was de avond van de wedstrijd onvoldoende toegerust om de orde te herstellen. De keuze in Breda voor een vriendelijk bejegeningprofiel van de politie met 'platte pet', zonder dat beschermende kledij en eventueel lange wapenstok voorhanden zijn (bijvoorbeeld in de wagens), impliceert dat men bij onvoorziene escalatie per definitie onvoldoende is toegerust. Een adequate informatiepositie, een volledige informatie-uitwisseling, het observeren van hotspots en het feitelijk volgen van groepen zijn voorwaarden voor het effectief kunnen bestrijden van losse confrontaties. Het auditteam beveelt aan supportersverenigingen bij vooroverleg te betrekken. De politie dient methoden te ontwikkelen om zonodig flexibel en snel extra bescherming en slagkracht te realiseren. De inzet van aparte aanhoudingseenheden bij groepsoptreden van de politie verhoogt de pakkans en daardoor de kans op vervolging van overtredders.

7.11 Graafsewijk, 7 en 8 april 2005 te 's-Hertogenbosch

In de Graafsewijk sloeg de vlam in de pan na de uitzending van het SBS6-programma *Probleemwijken*. De gebeurtenissen riepen herinneringen op aan ongeregelheden enkele jaren eerder (in 2000) in dezelfde wijk, na het overlijden van de door een politieman neergeschoten Pierre Bouleij. De agressie van buurtbewoners richtte zich deze keer op het huis van een man die in de SBS6-uitzending had gezegd dat hij weleens seks had gehad met zijn stiefdochter. Zij trokken de wijk in en gooiden ruiten van de woning van de pedofiel in en sjouwden huisraad naar buiten. Die nacht werd de ME de wijk in gestuurd. De dag erop braken opnieuw ongeregelheden uit. Bewoners gooiden met stenen, flessen en vuurwerk naar de politie. Vier politiemensen en een cameraman van de provinciale omroep raakten lichtgewond. De politie was aan het begin van de avond met dertig agenten de wijk in getrokken uit het oogpunt van preventief toezicht. Toen groepen mensen samenschoolden en met voorwerpen naar de politie begonnen te gooien, zette de politie drie ME-pelotons in. Tijdens diverse charges sneuvelden ruiten van woningen en werden auto's en straatmeubilair vernield. Na middernacht keerde de rust terug in de wijk. Hoek e.a. (2007) analyseren de gebeurtenissen in de Graafsewijk en trekken lessen voor de overheid. Ze concluderen onder andere dat het sturen van 'platte petten', die via gesprekken de zaak trachtten te de-escaleren, effectief was.

7.12 Feyenoord - Ajax, 17 april 2005 te Rotterdam

Deze gebeurtenis is beschreven in hoofdstuk 2.

7.13 Demonstratie RMS, 25 april 2005 te Den Haag

Deze gebeurtenis is beschreven in hoofdstuk 3.

7.14 Demonstratie FNV Bondgenoten 'Havenwerknemers', 31 augustus 2005 te Den Haag

Op 31 augustus 2005 heeft de Tweede Kamer een wetsvoorstel besproken dat een einde dient te maken aan een internationaal verdrag dat een pasjesregeling voor havenarbeiders regelt. De werkgevers en de minister van SZW zijn voorstander van het beëindigen van deze pasjesregeling en willen de vrije markt haar werk laten doen. Door FNV Bondgenoten is een demonstratie georganiseerd voor havenarbeiders. Zij willen de minister een petitie aanbieden. De politie Haaglanden heeft zelf een analyse gemaakt van de gang van zaken.

Ondanks duidelijke afspraken tussen politie Haaglanden en de organisatie, ontstaan er tijdens de demonstratie ongeregelde heden. Dit is deels te wijten aan overmatig alcoholgebruik door de deelnemers. Vooral het feit dat de organisatie niet wil vertrekken voordat een aantal aangehouden personen is vrijgelaten, roept een grimmige sfeer op. Als de demonstranten uiteindelijk toch teruggaan naar de bussen, houden zij zich niet aan de afgesproken route. Daardoor ontstaat de mogelijkheid een verkeersslagader met een sit down-actie te blokkeren. Door de eenheden in dagelijks tenue (twee secties ME Paraat Peloton) is getracht de demonstranten op de afgesproken route te houden. Tevens trachtten zij de blokkade te voorkomen. Hierin werden zij geassisteerd door de eenheden Rest Regio. Pas toen dit niet het gewenste resultaat had, kwam de ME in actie en is de blokkade door een peloton ME beëindigd. Leeraspecten die uit de ME-inzet naar voren zijn gekomen zijn:

- Communicatie: er werd (nog) geen gebruikgemaakt van verbindingen C2000. Door gedisciplineerd gebruik (begeleiding demo door Paraat Peloton = ME-structuur) bleef de communicatie redelijk tot goed voor alle disciplines.
- Overmatig gebruik van alcoholhoudende drank door de demonstranten

vanaf aanvang manifestatie tot uitspraak van de kamer had grote invloed op stuurbaarheid van de demonstratie. De organisatie had geen controle op alcoholgebruik. Warm weer, vrije verkoop van alcohol en veel terrassen maakten het reguleren van alcoholgebruik lastig.

- Gemaakte afspraken met de organisatie werden niet nagekomen. Vooral het niet willen vertrekken als de aangehouden personen niet worden vrijgelaten, maakte het beëindigen van de manifestatie lastig.
- Het inzetten van het Paraat Peloton gekleed in dagelijks tenue, ten behoeve van de begeleiding van de demonstratie zorgde voor een snelle en flexibele inzet. Door het werken in ME-structuur kon effectief te werk worden gegaan. Echter, bij de escalatie/blokkade werd niet-gekwificeerd personeel aan deze eenheden gekoppeld, waardoor dit voordeel teniet werd gedaan.
- Omdat in tenue geen onderscheid was gemaakt tussen personeel van het Paraat Peloton en de reguliere eenheden van Rest Regio werd een goede aansturing door commandanten bemoeilijkt.
- Door het te laat creëren van een vrij werkgebied en het terugtrekken van 'blauw' was een relatief lange tijd nodig voordat de ME in actie kon komen.

7.15 Jaarwisseling, 1 januari 2006 te Bruchem

De jaarwisseling verloopt niet voor het eerst onrustig in Bruchem (Adang & Van der Torre, 2007). Er worden diverse vuren gestookt en de aanwezige politie wordt bestookt met vuurwerk en stenen. De ME wordt ingezet en chargeert enkele malen. In totaal worden elf personen aangehouden. Volgens een raadslid is de escalatie te wijten aan het politieoptreden: 'Later op de avond ging het mis met de mobiele eenheid. Een deel hiervan gedroeg zich grof, beledigend en beschamend.' Enkele bewoners laten zich echter anders uit: 'Dat de politie de escalatie heeft veroorzaakt... dat gaat er bij mij niet in.' In de media leveren bewoners kritiek op het strenge stookbeleid en schrijven ze de ongeregeldeheden toe aan het gemeentebeleid. Een bewoner klaagt bij de Nationale Ombudsman dat de ME en AE met geweld zijn opgetreden tegen hem en zeven anderen zonder hen na een gegeven waarschuwing afdoende in de gelegenheid te stellen zich uit de voeten te maken.

De Nationale Ombudsman die het incident onderzoekt, kwam tot de conclusie dat de ME via een megafoon het publiek gesommeerd heeft te vertrekken en mensen verwijderd heeft die niet zelf aanstalten maakten te vertrekken. De klacht was dan ook niet gegrond (Rapport Ombudsman, klacht 2008/115, 2006).

7.16 Bosbezetting, 8-10 januari 2006 te Schinveld

Actievoerders bezetten het bos om te protesteren tegen de bomenkap in de Schinveldse bossen. Een grote groep actievoerders probeert de kap tegen te gaan door zich op te houden in het bos. De activisten zijn erin geslaagd de kap te vertragen. Toen het erop aankwam de actievoerders uit het bos te verdrijven, was vooral de politie Limburg-Zuid er veel aan gelegen een goede verstandhouding met de lokale actievoerders te bevorderen. Volgens een leidinggevende van de politie zouden, na afloop van de ontruimingsactie, de lokale politiemensen immers weer op een gezonde vertrouwensbasis verder moeten kunnen leven met de inwoners van Schinveld en omstreken. Er werd daarom gekozen voor een vriendelijke bejegening van de actievoerders. Daardoor konden zij, na hierover te hebben onderhandeld, vrijwel ongehinderd door de politie en de aanwezige KMar, (warm) eten krijgen van lokale sympathisanten, dekens tegen de nachtelijke vrieskou en koffie/thee, enzovoort. Deze benaderingswijze – achteraf aangeduid met de leuze ‘empathie als strategie’ – heeft volgens politiewoordvoerders bijgedragen aan een gunstig verloop van de ontruiming. Grenzen aan de vriendelijkheid waren te vinden in de noodzaak ‘de klus te klaren’. Voor de KMar was het dan ook wrang te moeten vaststellen dat de klachten die achteraf over het politieoptreden werden ingediend, allemaal betrekking hadden op haar inzet bij de ontruimingsactie. De politie Limburg-Zuid ontving geen klachten over het politieoptreden. De marechaussee verwijderde eerst de actievoerders van Groenfront!, die zich op de grond hadden vastgeketend aan een boom. Met hoogwerkers haalde het BraTrateam van de ME de tientallen actievoerders uit de boomhutten. Zij hadden zichzelf vastgeketend, sommigen met een stalen buis om hun arm, wat het moeilijker maakte ze te verwijderen.

Tijdens de bezetting van het bos kwamen actievoerders de afspraken met de politie niet na, maar dat lag vooral aan de beslissingen van burgemeester Zuidgeest. Hij werd door bewoners vooral gezien als de kwade genius achter alle genomen maatregelen (Haenen & Van Hoorn, 2006, p. 142).

7.17 Ajax - Roda JC, 22 maart 2006 te Amsterdam

Tijdens de wandeling van ongeveer tweehonderd Roda-supporters van de parkeerplaats naar het uitvak gedroeg een aantal van hen zich zowel agressief in de richting van Ajax-supporters als leden van de ME. Men deed pogingen uit de groep weg te rennen om vervolgens daarin weer terug te keren, teneinde daar-

mee de controle door stewards, politie en ME te bemoeilijken. Ter hoogte van het Ajax-supportershuis heeft een deel van de groep een poging gedaan in de richting daarvan uit te breken, wat de ME heeft weten te verhinderen. Vanuit de groep zijn slaande en schoppende bewegingen gemaakt naar Ajax-supporters, zijn deze supporters uitgedaagd met verschillende kreten, zijn leden van de ME bespuugd en is met stenen en blikjes gegooid. De hele groep is vervolgens ingesloten tussen dranghekken en 188 Roda-supporters, waaronder de fanatieke aanhang, zijn afgevoerd naar politiebureaus in Amsterdam. Ieder van hen is verhoord, heeft een kennisgeving van bekeuring gekregen wegens verstoring van de openbare orde en is daarna heengezonden. Gedurende de schermutselingen trad de ME volgens hun advocaat zonder reden en noodzaak uiterst gewelddadig en hard tegen de supporters op.³ De KNVB heeft de betreffende Roda-supporters een stadionverbod opgelegd, dat 107 van hen aanvochten via de rechter. De rechter stelde de Roda-supporters in het gelijk en de stadionverboden werden (ook in hoger beroep) geschorst.⁴ Het hof stelt in zijn uitspraak dat het onwaarschijnlijk is dat de strafrechter 'de Rodafans zal veroordelen wegens overtreding van de algemene politieverordening (APV) van Amsterdam enkel omdat zij aanwezig waren in een groep van waaruit de orde is verstoord'. Daarbij speelde ook een rol dat het voor individuele fans niet mogelijk was zich aan de groep, die door de ME werd begeleid, te onttrekken.

7.18 Feyenoord - Ajax, 23 april 2006 te Rotterdam

Tijdens de rust van de wedstrijd Feyenoord - Ajax verlieten ongeveer tweehonderd Feyenoord-supporters het stadion en gooiden met stenen. De ME voerde charges uit en de groep werd ingesloten en aangehouden. Na de wedstrijd ging een grote groep supporters op het viaduct over het spoor staan. De supporters bleven op de brug staan in plaats van weg te trekken. De politie hield de groep van ongeveer 570 personen aan. In totaal zijn er die dag volgens het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV) 839 personen aangehouden.

De hoofdofficier van justitie in Den Haag bepaalde dat de honderden aanhoudingen niet onrechtmatig waren. Van de aangehouden deden er 87 aangifte van

3 Van Geelkerken Advocaten (2006), Dossiernaam: 'Roda JC supporters/KNVB stadionverboden', dossiernummer: 06-0649. www.xs4all.nl/~fp98/dagvaarding.pdf.

4 www.nrc.nl/sport/article1672914.ece/Roda-supporters_Hooligans_in_maatpak.

wederrechtelijke vrijheidsberoving tegen de Rotterdamse ‘driehoek’. Alle aangiften zijn geseponeerd. Door de vrees dat niet ingrijpen zou leiden tot grote verstoringen van de openbare orde werd besloten op beide locaties alle personen aan te houden, stelt het Rotterdamse OM. Het OM erkent dat er ‘mogelijk onschuldige personen’ zaten tussen de aanhoudingen. ‘Deze constatering doen echter niet af aan de rechtmatigheid van de aanhoudingen.’ Er wordt ook geen gehoor gegeven aan de klacht dat de vasthouding te lang duurde. De eerste aanhoudingen vonden rond 14.15 uur plaats, stelt het OM. ‘Alle verdachten zijn voor 01.00 uur naar huis gestuurd. Gelet op de grote, plotseling ontstane toevoer van arrestanten is deze tijd te billijken.’ De supporters ervoeren het besluit tot seponeren als buitengewoon onbevredigend. ‘Wij blijven erbij dat er geen enkele aanleiding was om sommige mensen op te pakken. We hebben het hier over vrouwen met kinderen en ouderen met rollator.’

De Nationale Ombudsman heeft een onderzoek naar de betreffende aanhoudingen verricht en veroordeelde de massale aanhouding van omstanders. De wens om hard op te treden, heeft volgens de ombudsman geleid tot de onevenwichtige keuze om achthonderd mensen op strafrechtelijke grond aan te houden. ME’ers uit Amsterdam, die op de bewuste dag bijstand verleenden, waren onvoldoende op de hoogte van de situatie ter plaatse door een gebrek aan communicatie. Door het optreden van de ME was er op grote schaal sprake van vermenging van schuldigen met onschuldigen. Door miscommunicatie tussen de verantwoordelijke ME-commandanten werd aangehouden zonder dat er is gevorderd. De arrestanten zijn behandeld op een manier die ernstig onder de maat is: zij zijn met plastic strips geboeid, hebben urenlang in bussen en cellen moeten wachten zonder toiletten, water of eten. Vervolgens zijn zij er nooit over geïnformeerd dat zij niet zouden worden vervolgd.

7.19 Oranjefeesten, 6 mei 2006 te Pijnacker

Deze gebeurtenis is beschreven in hoofdstuk 4.

7.20 Jaarwisseling 2006 -2007 teVoorschoten en elders

Ieder jaar is rond de jaarwisseling verspreid door Nederland sprake van groot-schalige incidenten. Adang & Van der Torre (2007) geven een landelijk over-

zicht en behandelen zeven casusgemeenten. De ongeregeldheden in Voorschoten tijdens de jaarwisseling 2006-2007 zijn weergegeven in hoofdstuk 5.

7.21 Ondiep, 11-17 maart 2007 te Utrecht

Op 12 maart 2007 vinden rellen plaats in de Utrechtse wijk Ondiep, nadat de dag ervoor een wijkbewoner is doodgeschoten door een politieagent. Groepen jongeren vallen wijkagenten aan en richten vernielingen aan in de wijk. De dag daarop, 13 maart, laat de burgemeester de wijk afsluiten met hekken en grootschalige inzet van mobiele eenheden. In totaal worden gedurende die week 135 mensen gearresteerd, het merendeel op 12 en 13 maart. Op 15 maart vindt een stille tocht plaats die rustig verloopt. De afzetting van de wijk wordt daarna opgeheven. Een gemeentelijk ambtsbericht concludeert dat de veiligheidsmaatregelen voor de wijk, waaronder de afzetting, goed hebben gewerkt, dat relschoppers hard werden aangepakt, strafbare feiten niet werden getolereerd en dat de politie bij verstoring van de openbare orde direct aanhoudingen verrichtte.⁵ Gemeente en politie zetten zich daarnaast langs allerlei wegen in om het contact met de wijkbewoners te continueren dan wel zo snel mogelijk te herstellen en het reguliere toezicht te hervatten. Het is daarbij volgens het ambtsbericht gebleken dat het van groot belang is zo helder mogelijk met de bewoners van het gebied te communiceren dat de maatregel bedoeld is om hen te beschermen en niet om hen af te sluiten van de buitenwereld. Dit om te voorkomen dat de maatregelen niet begrepen worden en de wijkbewoners zich tegen politie en gemeente keren.⁶

In het onderzoek *Rellen om te tellen* (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2009) concluderen de onderzoekers dat vooral de lik-op-stukaanpak, de forse politie-inzet en acties om het vertrouwen van de buurt te winnen, achteraf succesvolle ingrediënten van de aanpak zijn geweest. Het eerste streven van de ingerichte SGBO was de veiligheid van de bewoners in de wijk Ondiep te garanderen en de toestroom naar de wijk te reguleren. Dit is gerealiseerd door het plaatsen van de hekken (afgrenzen van de wijk) en de inzet van de politie.

5 Brouwer-Korf (2007), 'Ambtsbericht over recente gebeurtenissen in de wijk Ondiep'. Gemeente Utrecht, p. 7.

6 Brouwer-Korf (2007), 'Ambtsbericht over recente gebeurtenissen in de wijk Ondiep'. Gemeente Utrecht, p. 11.

‘Het is rustig gebleven omdat een oude wijkagent wat angels eruit gehaald heeft. Zijn ervaring en bekendheid was van belang en hij heeft werk geleverd voor twee pelotons ME.’

‘Ouders en kinderen uit de wijk zijn extreem bang geweest voor de gebeurtenissen, en bewoners hebben het als heel positief ervaren dat ze beschermd werden.’

De casus Ondiep is volgens de onderzoekers op een aantal manieren leerzaam. In de eerste plaats heeft dit te maken met de manier waarop er op lokaal niveau met de situatie is omgegaan. Het ligt voor de hand dat er al vrij snel een SGBO is ingericht. Minder voor de hand liggend is dat er contact is gezocht met het district van de politie in 's-Hertogenbosch. De hoofdofficier van justitie in Utrecht was ten tijde van de rellen in de Graafsewijk in 's-Hertogenbosch (zie hiervoor) werkzaam in die stad en hij kwam met de suggestie de politie in de regio Brabant-Noord te benaderen. De districtschef van 's-Hertogenbosch is overgekomen naar Utrecht en heeft zijn kennis over de leermomenten en ervaringen van de politie in de Graafsewijk ingebracht in de Utrechtse SGBO.

Van den Brink e.a. (2009) analyseren de gebeurtenissen in Ondiep en het verschijnsel ‘relwijken’.

7.22 ADO Den Haag – FC Groningen, 22 april 2007 te Den Haag

ADO Den Haag verkeerde op de laatste positie van de ranglijst en was officieel gedegradeerd. Daarnaast was de wedstrijd tegen FC Groningen voor ADO Den Haag de laatste van het seizoen en was het de laatste wedstrijd in het Zuiderpark Stadion. De sfeer was in de aanloop onrustig, mede door behaalde resultaten. De politie Haaglanden heeft een analyse gemaakt van de gang van zaken rond deze wedstrijd, die zij als een voorbeeld van een goede werkwijze ziet. Uit de informatie bleek dat de supporters – naar eigen zeggen – er alles aan zouden doen om niet ongemerkt de eredivisie te verlaten. Politie Haaglanden hield rekening met de mogelijkheid dat de supporters van plan waren vernielingen aan te richten en brand te stichten. In de week voorafgaand aan deze wedstrijd had ADO Den Haag rondom het stadion 24 uursbewaking ingesteld.

Eerder in het seizoen was de wedstrijd als laagrisicowedstrijd gekwalificeerd, maar gelet op de situatie werd de wedstrijd door de ‘driehoek’ aangemerkt als hoogrisicowedstrijd. Door de politie Haaglanden waren de voorberei-

dingen in een SGB0 ter hand genomen en werden duidelijke uitgangspunten geformuleerd, waaronder het gefaseerde karakter van het optreden, waarbij politie-inzet in eerste instantie niet in ME-tenue zou plaatsvinden.

Naast de eigen ME-inzet (twee pelotons) is bijstand gevraagd (één peloton, één sectie AE en één hokkenwagen). De waterwerper is stand-by gezet. Voorafgaand aan de wedstrijd is informatie van de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) binnengekomen dat er spullen in auto's liggen waarmee 'gesloopt' kan worden; hierbij wordt tevens gesproken over molotovcocktails. De intentie hiervan is het vak van de harde kern in brand te steken.

De aanvoer van supporters is redelijk rustig verlopen. In het stadion wordt in toenemende mate vuurwerk gegooid, waardoor de wedstrijd tijdelijk is stilgelegd. Bij de hervatting is aangegeven dat de wedstrijd wordt beëindigd bij herhaling. Tevens wordt aangegeven dat het dan de bedoeling is dat de bezoekende supporters zo snel mogelijk het stadion verlaten. De mobiele eenheden rondom het stadion hebben inmiddels (vervroegd) omgehangen en de waterwerper is in uitgangspositie. Een extra sectie Paraat Peloton is stand-by gezet op het hoofdbureau. De ruiters worden achter het vak van de harde kern gepositioneerd.

De rest van de eerste helft verloopt onrustig; er zijn wat lastige personen en groepen supporters die zich onder de tribunes begeven. Meerdere supporters (vooral gezinnen) verlaten het stadion in de rust. Stoeltjes worden massaal gesloopt. Na aanvang van de tweede helft wordt wederom met vuurwerk gegooid. De wedstrijd wordt beëindigd en veel supporters verlaten rustig het stadion. De harde kern probeert het hek tussen zijn vak en het vak naar de bezoekende supporters te forceren. De bezoekende supporters zijn naar de bussen geleid conform plan en vertrekken rustig.

In het stadion worden diverse brandjes gesticht en vernielingen gepleegd; deze worden afgehandeld door de stewardorganisatie. Voor een van de ingangen staan honderd man die mutsen opzetten. Het preventief langs laten lopen van een groep ruiters heeft een de-escalerend effect. Door de eenheden regelmatig een duidelijk zichtbare plaats in te laten nemen, verloopt de verdere uitstroom van supporters rustig.

Voor de inzet heeft zowel het preventief als repressief opstellen van diverse eenheden op prominente locaties een gewenst effect. Enerzijds heeft het op voorhand een 'kalmerend effect', anderzijds werkt deze tactiek tevens de-escalerend bij op handen zijnde verstoringen.

Het vooraf instrueren van publiek (bezoekende supporters) draagt bij aan een effectieve manier van het begeleiden uit het stadion. De inzet van ruiters en

honden geeft een duidelijk waarschuwend signaal af richting kwaadwillende supporters. De politieanalyse geeft aan dat door een zeer gedegen voorbereiding door de politie Haaglanden en een goede afstemming met de veiligheidsorganisatie van ADO Den Haag de inzet op een beheersbare manier verlopen is.

7.23 Scholierenprotesten, november 2007

Tussen 23 en 30 november waren er in diverse plaatsen in Nederland protesten van scholieren. Vele duizenden scholieren gingen de straat op om te demonstren. Op verschillende plaatsen was sprake van vernielingen, baldadigheden of ongeregelheden. Op 30 november was er een landelijke manifestatie in Amsterdam. De gebeurtenissen op deze dag zijn beschreven in hoofdstuk 6.

7.24 Jaarwisseling, 1 januari 2008 te Rozenburg

Tijdens de jaarwisseling vernielde na middernacht een groep van dertig à veertig personen ruiten van winkels op het Raadhuisplein. Ook werd de politie belaagd met zwaar vuurwerk. Door het vernielen van ruiten en het naar binnen gooien van vuurwerk in de winkels ontstond een direct gevaar voor de veiligheid van personen en goederen. Naar schatting hadden zich in de nabije omgeving van het Raadhuisplein nog eens honderd tot tweehonderd personen verzameld. Om de openbare orde te handhaven en een gevaarlijke situatie te beëindigen, is met toestemming van de burgemeester de ME ingezet. Bij het optreden van de ME zijn 24 verdachten aangehouden. Na het optreden van de ME hebben zich geen ongeregelheden meer voorgedaan. Alleen wat daarna met de 24 arrestanten gebeurde, kon ook volgens de politie zelf niet door de beugel. In een van de ME-bussen zaten de opgepakte jongeren met het hoofd tussen de knieën op de bodem van de wagen. Voordat ze de cel in gingen, moesten zij zich tot op het ondergoed uitkleden. Ouders en jongeren die daarover geklaagd hebben, kregen excuses van de politie. Ook is in sommige gevallen de informatievoorziening aan de ouders van de minderjarige verdachten niet naar behoren verlopen. In de gemeentelijke evaluatie wordt aangegeven, dat de ME de 'smaakmakers' van de ongeregelheden heeft opgepakt. Nieuwjaarsvierders zijn door de ME'ers tegen de grond gewerkt, waarbij zij gebroken tanden en kneuzingen opliepen. Dat geweld was geoorloofd, heeft de politie na eigen onderzoek geconcludeerd. Daarbij werden per abuis echter ook een jon-

gerenwerker en een ouder in de kraag gegrepen. Een aantal Rozenburgse ouders blijft vinden dat de ME'ers te gewelddadig zijn opgetreden en dat de echte raddraaiers in de nieuwjaarsnacht de dans zijn ontsprongen – ze krijgen bijval uit de gemeenteraad.

Onder leiding van het OM is een strafrechtelijk onderzoek ingesteld. Op basis van het onderzoek concludeert het OM dat alle verdachten terecht zijn aangehouden. De inzet van de ME, waarbij door verschillende ME'ers geweld is toegepast, is beoordeeld als conform de ambtsinstructie en rechtmatig. Uit onderzoek heeft het OM niet kunnen concluderen dat door de leden van de ME disproportioneel geweld is toegepast.

De naweeën van de vernielingen en de vechtpartijen in het centrum van Rozenburg en het ME-optreden erna zijn volgens burgemeester Jaap Wolf na een halfjaar nog steeds voelbaar. 'Het heeft het imago van Rozenburg landelijk geschaad', maar het heeft wel effect gehad, stelt hij vast. 'Het aantal aangiften is drastisch gedaald.'

Mobiele eenheden in grootschalig optreden: de mening van experts

In dit hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven van de resultaten van de drie expertbijeenkomsten, waarop in subgroepen zes vragen zijn besproken en plenair is gediscussieerd aan de hand van de antwoorden op deze vragen en op een stelling.

8.1 Wat is het imago van de ME bij publiek en bestuur?

In alle drie bijeenkomsten kwam naar voren dat het beeld dat het publiek van de ME heeft zowel positief als negatief kan zijn en afhankelijk is van ervaring met ME-optreden. In de bijeenkomst met docenten van de Politieacademie werd gesteld dat het belangrijk is of de burger belang heeft bij de aanwezigheid van ME. Dit beeld kwam ook in de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME terug. In de bijeenkomst met docenten werd gesteld dat het publiek soms vindt dat de ME niet hard genoeg optreedt; het publiek zou meer daadkracht van de ME verlangen. In de bijeenkomst met ME-commandanten kwam dit beeld ook naar voren. Daarin werd onder andere gesteld dat publiek vindt dat de ME te afwachtend kan zijn bij rellen en te laat optreedt.

In de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME kwam naar voren dat de ME door het publiek als een groep vechtersbazen gezien wordt: met de ‘platte petten’ valt nog te praten, maar als ME komt dan wordt al verwacht dat er gevochten zal gaan worden. Ook in de bijeenkomst met ME-commandanten werd het imago van vechtpolitie genoemd en dat het beeld onder publiek is dat ME er alleen maar voor harde bijstand is en niet ‘sociaal’ is. In de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME kwam naar voren dat arrestanten een genuanceerder beeld van de ME hebben. Zij hebben een andere kant van de ME gezien en vinden meestal dat ze correct bejegend zijn. In de bijeenkomst met docenten van de Politieacademie werd gezegd dat het publiek de komst van de ME ziet als het inzetten van het laatste redmiddel: de ME komt volgens het publiek pas wanneer de ‘gewone’ politie het niet meer aankan. Door dit imago kan de aanwezigheid van de ME bepaalde verwachtingen creëren bij publiek en relgedrag in de hand werken, aldus de docenten. Dit kwam ook

terug tijdens de andere twee bijeenkomsten. In de bijeenkomst met ME-commandanten werd gesteld dat aanwezigheid van ME door burgers als uitlokkend ervaren kan worden en in de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd dit effect als ‘rode lap op een stier’ omschreven. In de bijeenkomst met ME-commandanten werd ook enkele malen geopperd dat het publiek ME’ers niet meer als mensen ziet, maar als gepantserde poppetjes. Het bestuur zou vinden dat de ME escalerend werkt en het zou terughoudend zijn met het inzetten ervan, omdat het een te zwaar middel zou zijn. Daartegenover werd tijdens deze bijeenkomst ook een ander beeld oproepen dat het bestuur van de ME zou hebben: een goed georganiseerde club die de openbare orde handhaaft. Het bestuur is blij dat het de ME tot zijn beschikking heeft op momenten dat het uit de hand loopt. Dat het bestuur de ME ziet als een soort verzekeringspolis kwam naar voren in de expertbijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME. In de bijeenkomst met docenten werd ook gesteld dat het bestuur blij is dat er ME is. Wat ook benoemd werd in deze bijeenkomst is dat het beeld van burgemeesters verschillend is, afhankelijk van de gemeente. Gemeentes met weinig inzetten van ME zijn terughoudender met de inzet ervan als het nodig is. Er werd ook gesteld dat sommige burgemeesters vinden dat de ME een te agressieve uitstraling heeft. Onder de ME-commandanten kwam naar voren dat de ME onder het bestuur een gewelddadig imago heeft en als niet-sociaal-vaardeg gezien wordt. Er werd gesteld dat de ME volgens het bestuur te hoog in de geweldsspiraal zit, waardoor men terughoudend is met het inzetten ervan.

8.2 Wat moet de ME kunnen (inzetmogelijkheden) en kan zij dat goed?

In alle bijeenkomsten komt terug dat de ME qua inzetten in groepsverband moet kunnen optreden om de veiligheid en openbare orde te handhaven. In de bijeenkomst met ME-commandanten werd genoemd dat de ME met zo min mogelijk geweld een zo groot mogelijk doel moet bereiken. Ze moet kunnen evacueren, een gebied afzetten en zoekacties en ontruiming kunnen doen, en de ME doet dat goed. Dit kwam ook in de bijeenkomst met docenten terug. In deze bijeenkomst werd ook gesteld dat de ME moet kunnen schakelen binnen geweldsniveaus en dat zij dat niet goed kan. Dit kwam ook naar voren in de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME en in de bijeenkomst met ME-commandanten, al hadden sommigen daar ook een andere mening. Zij vonden dat ME wel kan schakelen. Bij de ME-commandanten werd ook flexibel optreden genoemd als iets wat de ME moet kunnen, maar niet goed kan. Dit

werd bevestigd in de bijeenkomst met de docenten. Zij stelden dat de ME zich nu niet snel kan verplaatsen en niet kan optreden in groter of kleiner verband. Het schakelen tussen de verschillende geweldsniveaus is iets wat de ME nog niet goed genoeg kan, stellen ook de docenten van de Politieacademie. In de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd genoemd dat de ME verschillende rollen moet kunnen vervullen binnen het hele spectrum van geweldbeheersing. ‘Als diender moet je snel kunnen opschalen: de ME is niets anders dan een opschalingsmethode’, aldus de deelnemers aan deze bijeenkomst. Onder de mensen in de bijeenkomst met ME-commandanten zijn er enkelen die hun twijfels hebben over de vraag of de ME voldoende getraind is voor rellen die echt uit de hand lopen. De ME kan volgens de docenten ook prima ingezet worden bij rampen, maar dat gebeurt vooralsnog nauwelijks. In de bijeenkomst met ME-commandanten werd gesteld dat de ME naast reactief ook proactief moet kunnen optreden, en van geweldloos tot gewelddol. Een aspect dat daarbij belangrijk is, is communicatie met publiek, en dat kan de ME niet goed volgens de ME-commandanten. Zij stellen dat ME’ers contactarm worden zodra ze hun pak aantrekken. Bij de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd aangegeven dat een belangrijk aspect van het werken als ME’er is, dat je van bovenaf aangestuurd wordt en je niet zelf hoeft na te denken of te beslissen. Deze afhankelijkheid kan een bijzonder onveilig gevoel geven. Enkele aanwezigen bij deze bijeenkomst zetten er sterk hun vraagtekens bij of je het wel moet willen om mensen op deze manier te laten werken.

8.3 Wat is het sterkste en wat is het zwakste punt van de ME?

Het groepsoptreden kwam in alle meetings naar voren als het sterkste punt van de ME. In de bijeenkomsten met ME-commandanten en docenten werd gesteld dat een sterk punt van de ME is dat ze vastgestelde procedures kent en dienovereenkomstig optreedt. Hierdoor is er uniformiteit en is uitwisselbaarheid tussen verschillende regio’s in Nederland mogelijk. In de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd als sterk punt van de ME genoemd dat ze goed opgeleid is en gezag uitstraalt. Tijdens de bijeenkomst met ME-commandanten werd in een subgroep ook aangegeven dat het sterkste punt van de ME is het kunnen schakelen en faseren.

De traagheid en logheid van de ME komen tijdens alle expertmeetings sterk naar voren als zwakste punt van de ME. Bij de ME-commandanten werd gesteld dat de ME niet snel genoeg kan inspelen op veranderende situaties en bij de

onderzoekers en gebruikers van de ME werd gesproken van een eenzijdige flexibiliteit. Wat tijdens de bijeenkomsten met docenten en onderzoekers en gebruikers van de ME terugkwam als zwak punt is dat er weinig interregionale uitwisseling plaatsvindt en dat er grote verschillen in getraindheid en ervaring bestaan tussen de verschillende regio's. Ook de communicatie met de omgeving zou beter kunnen, aldus de docenten CCB. ME'ers zouden meer met het publiek moeten communiceren en hun optreden, daar waar mogelijk, moeten legitimeren naar de burgers toe. Ook de interne communicatie is een aandachtspunt volgens de ME-commandanten en de docenten. Communicatie gaat nu over te veel schijven, waardoor informatie verloren kan gaan. Een ander zwak punt dat genoemd wordt tijdens de bijeenkomsten met ME-commandanten en docenten is de groepscultuur die binnen de ME heerst. Er is binnen de ME sprake van een machocultuur en vooral op wachtmomenten kan er sprake zijn van een passieve houding en ongewenst gedrag. Ook het niets staan te doen in het zicht van publiek wordt als onwenselijk beschouwd onder de docenten CCB. Onder de onderzoekers en de gebruikers van de ME werd ook nog genoemd als zwak punt de wij-zijopstelling die bestaat tussen ME en publiek. De schakeling die als sterk punt werd genoemd door de ME-commandanten werd door de docenten juist genoemd als zwak punt. Opschakelen was volgens de docenten geen probleem, maar het terugschakelen wel. Ook de schakeling van 'platte pet' naar ME is een zwak punt van de ME, aldus de ME-commandanten.

8.4 Wat vraagt ME-optreden van commandanten, mede in het licht van GBO?

In de expertmeetings zijn meerdere competenties benoemd waar een goede ME-commandant over dient te beschikken. In de expertbijeenkomst met ME-commandanten kwamen daadkracht, creativiteit, actie-intelligentie, tactisch inzicht en het inzicht dat je deel bent van een groter geheel als belangrijke aspecten naar voren. De laatste twee competenties werden ook genoemd door de docenten. Zij vermeldden naast tactisch inzicht ook strategisch inzicht als een belangrijke eigenschap van een ME-commandant. Er werd door de ME-commandanten ook gesteld dat commandanten dienen te beschikken over inzicht in de mogelijkheden en onmogelijkheden binnen hun optreden en dat ze moeten beschikken over een goed empathisch vermogen. Deze twee punten kwamen ook terug in de bijeenkomst met docenten. Verder wordt door de ME-commandanten gesteld dat opleiding en een goede geoefendheid voor com-

mandanten belangrijk zijn. De ME-commandanten waren ook van mening dat commandanten directief moeten kunnen leiding geven en moeten beschikken over ervaring als ME'er. In de bijeenkomst met docenten waren de meningen verdeeld over de vraag of een goede commandant over praktijkervaring moet beschikken. Niet iedereen vond praktijkervaring noodzakelijk. Bij de onderzoekers en gebruikers van de ME werd praktijkervaring niet genoemd. Zij gaven als belangrijke punten voor een commandant een goede besluitvaardigheid onder druk, een goede voorbereiding en een juist inschattingsvermogen voor wat betreft het geweldsniveau. Zij vonden verder net als de ME-commandanten dat het uitstralen van vertrouwen belangrijk is voor een commandant. In de bijeenkomst met de docenten kwam naar voren dat de commandant een voorbeeldfunctie heeft: het gedrag van groepsleden kan sterk bepaald worden door de groepscommandant. Daarom zijn betrokkenheid en charisma bij de commandanten ook van groot belang. In de bijeenkomst met de docenten werd daarnaast nog gesteld dat een goed analytisch vermogen en goede communicatie belangrijk zijn voor een commandant. Niet alleen interne communicatie, maar ook een juiste communicatie en samenwerking met externe partners.

8.5 Leert de ME van goede en slechte optredens?

De ME leert wel, maar het kan beter. Dat is de mening die in de drie bijeenkomsten naar voren kwam. In de bijeenkomst met ME-commandanten was de mening dat er op groepsniveau geleerd wordt via de debriefing. De docenten stelden dat groepsleden afhankelijk van de persoon en diens taakbewustheid leren. Volgens hen leert het kader wel op tactisch gebied. Er wordt nu geprobeerd ervaringen uit de praktijk, bijvoorbeeld nieuwe ontwikkelingen of situaties waarvoor de ME kan komen te staan, mee te nemen in de opleiding, maar het onderwijs zou nog sneller geactualiseerd kunnen worden, aldus de docenten CCB. In de bijeenkomst met docenten kwam verder naar voren dat ervaringen niet tussen regio's worden uitgewisseld. Ook onder de onderzoekers en gebruikers van de ME kwam naar voren dat er een enorme versnippering is tussen regio's in de uitwisseling van gegevens. De ME-commandanten stelden tijdens de expertbijeenkomst dat de ME alleen leert van eigen optredens. Optredens worden wel geëvalueerd, maar er wordt niets mee gedaan. Een ander deel van de aanwezige ME-commandanten was van mening dat de ME een zelflerende organisatie is en wel degelijk leert van goede en slechte optredens door middel van evaluaties en doordat ervaringen meegenomen worden in de opleiding.

8.6 Wat moet meer aandacht krijgen bij de ME?

Er kwamen verschillende zaken aan bod die volgens de aanwezigen bij de expertbijeenkomsten meer aandacht behoeven. In de expertbijeenkomst met docenten werd gesteld dat de verschillen tussen de regio's zo veel mogelijk teruggedrongen dienen te worden. Het gaat dan om verschillen in geoefendheid en ervaring. De docenten gaven aan dat iedere ME'er over een bepaald basisniveau behoort te beschikken qua getraindheid en ervaring. De getraindheid kwam ook bij de onderzoekers en gebruikers van de ME terug als aandachtspunt. Ook de selectie van ME'ers, vooral commandanten, zou meer aandacht behoeven. Het onderwijs moet volgens de docenten geactualiseerd worden en er moet borging van de basiseisen plaatsvinden, bijvoorbeeld door middel van toetsing. Er moet ook meer aandacht komen voor de opleiding en begeleiding van commandanten.

Wat ook meermalen terugkwam tijdens de bijeenkomsten met ME-commandanten en docenten was de wens de ME flexibeler in te kunnen zetten, zowel in kwaliteit als in kwantiteit. Dit betekent dat de ME niet alleen als harde bijstand ingezet zou moeten worden, maar meer proactief zou moeten kunnen optreden. En niet alleen in groepsverband, maar ook in kleinere samenstellingen. Tevens moet er volgens de ME-commandanten aandacht komen voor het schakelpunt tussen 'platte pet' en ME. Deze overgang verloopt nu niet altijd soepel. De grenzen voor de inzet van de ME zouden volgens de commandanten ook aandacht behoeven.

Volgens de docenten en de ME-commandanten moet het imago van de ME aangepakt worden. Het publiek moet beter bekend raken met de ME en weten wat het eraan heeft. Een andere manier van bejegenen kan voor een positiever beeld bij burgers zorgen. De ME moet werken aan haar communicatie en aan het schakelen binnen de geweldsspiraal, aldus de ME-commandanten.

Wat in de bijeenkomst met ME-commandanten ook als aandachtspunt naar voren kwam, is dat er een betere registratie, opslag en beschikbaarheid van praktijkervaring, bijvoorbeeld via een databank voor evaluaties, beschikbaar moeten zijn. Hierdoor kan de ME leren van ervaringen. Er zou ook meer gekeken kunnen worden naar ervaringen en ontwikkelingen in het buitenland. Dit werd te berde gebracht tijdens de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME.

Bij de expertbijeenkomst met ME-commandanten heeft na het bespreken van de vragen in subgroepjes nog plenair een discussie plaatsgevonden. Hierna volgt een weergave van de belangrijkste punten uit deze discussie.

8.7 De ME is beperkt in haar scala van interventiemogelijkheden en tactieken

Flex-ME, zoals men die in sommige regio's kent, kan op verschillende manieren ingezet worden: van toezicht houden tot riot control. Aan flex-ME is wel een risico verbonden volgens de deelnemers aan de expertbijeenkomst: wanneer de ME verspreid is in groepjes om te surveilleren, duurt het lang voordat ze als eenheid ingezet kan worden. Wanneer de ME optreedt – zodra het misgaat – vormt zij de bescherming voor de politiecollega's. Sommige aanwezigen zagen de ME als een verzekeringspolis. De ME zou volgens hen altijd paraat moeten staan. Andere aanwezigen waren van mening dat bij het werk enigszins een eigen risico hoort. Zij vinden het zonde om een groot deel van de ME niet in te zetten. Zij zijn er voorstander van, door creatief en innovatief te zijn, de risico's zo veel mogelijk af te dekken. 'Je mag je niet oververzekeren', aldus enkele aanwezigen.

Tegenwoordig maken 'tegenstanders' gebruik van internet en van gsm. Hierdoor kunnen zij heel snel samenkomen. De ME kan hier nog niet goed en snel genoeg op reageren volgens de aanwezigen van de expertbijeenkomsten. De kleinschaligheid van opstootjes en de snelheid van het ontstaan ervan verzwakken de ME in haar huidige verschijningsvorm.

Er moet aansluiting gevonden worden tussen de noodhulp en de ME. Over hoe deze aansluiting eruit moet zien, werd verschillend gedacht door de aanwezigen en hier werden verschillende namen aan gegeven. Iets veranderen in de ME kost veel tijd door de grote (landelijke) eenheid, maar de maatschappij verandert snel. Dit heeft tot gevolg dat regio's zelf oplossingen gaan bedenken. Deze oplossingen zijn sterk, maar maken de eenheid zwak, aldus sommigen.

Er werd ook gesproken over de ME-opleiding van Amsterdam. Daar gaan de instructeurs mee met ME-inzetten. De ervaringen uit de praktijk worden in de opleiding en in oefeningen van de ME ondergebracht. Men is hier enthousiast over, maar voor de ME-opleiding in Ossendrecht is dit in de huidige organisatie niet te realiseren. De verbinding tussen praktijk, onderwijs en theorie is heel belangrijk.

Er bestaan verschillende opvattingen over de precieze invulling van het begrip 'flex-ME'. Er zijn al pogingen gedaan de verschillende vormen van flex-ME te beschrijven, maar men vreest dat op die manier de dynamiek eruit gehaald wordt. Men wil wel dat er gecommuniceerd wordt over de verschillende vormen. Indien er een goede vorm van flex-ME is ontwikkeld, zou deze vorm erkend, ingevoerd en vastgelegd moeten worden in de ME-regeling, aldus de aanwezigen. Als er geen kaders zijn waarbinnen de flex-ME werkt en iedere

regio zijn eigen vormen ontwikkelt, dan zullen de regio's op den duur niet meer kunnen samenwerken, is de mening van de deelnemers aan de bijeenkomst.

Conclusies

Bij ons onderzoek naar recente ervaringen met grootschalige ordehandhaving kwam er weinig materiaal uit korpsen beschikbaar: de meeste korpsen gaven aan geen informatie te kunnen aanleveren vanwege tijdgebrek, omdat uitsluitend mondeling geëvalueerd wordt of omdat er geen archivering van optredens of evaluatiepunten plaatsvindt. Dit verkennend onderzoek bevestigt in dat opzicht de bevindingen van Krombeen (2004). Hij onderzocht de wijze waarop grootschalig politieoptreden in Nederland wordt geëvalueerd. Hij concludeerde dat hoewel er in vergelijking met de jaren tachtig meer aandacht lijkt te zijn gekomen voor het evalueren van grootschalig optreden, er binnen de Nederlandse politieorganisatie nog geen basis is evaluaties onderling te vergelijken en verder te kijken dan één incident. Daarbij speelt ook een rol dat er intern op operationeel niveau weliswaar veel wordt gedebriefd, maar dat niet alles wat leerzaam is ook op papier terechtkomt, vanuit de gedachte dat evaluaties op papier altijd opeisbaar zijn in het kader van de openbaarheid van bestuur. Bovendien ligt op strategisch niveau (algemeen commandant, korpschef) de focus op bestuurlijke evaluatie en verantwoording, en niet op intern leren.

De meeste aandacht is de afgelopen jaren uitgegaan naar bevoegdheden, middelen en de organisatie van het grootschalig optreden, en veel minder naar de inhoud van de openbare-ordehandhaving. Ook op de expertbijeenkomsten voor dit onderzoek waren de meeste deelnemers het erover eens dat er veel te verbeteren valt als het gaat om het leren van optredens. Vooral uitwisseling van praktijkervaringen tussen regio's vindt nauwelijks plaats, een bevinding die Adang & Van der Torre (2007) ook deden voor de aanpak van de jaarwisselingsproblematiek. De wijze waarop in Utrecht tijdens de ongeregelde heden in Ondiep gebruik is gemaakt van ervaringen uit 's-Hertogenbosch is tamelijk uniek (en was afhankelijk van de toevallige connectie via de hoofdofficier van justitie). Tijdens de expertbijeenkomsten is naar voren gekomen dat er een betere vastlegging en uitwisseling van praktijkervaringen met betrekking tot ordehandhaving zou moeten bestaan. Er zou volgens de experts ook meer gekeken kunnen worden naar ervaringen en ontwikkelingen in het buitenland.

Grootschalige optredens waarbij mobiele eenheden worden ingezet komen frequent voor: landelijk gezien gemiddeld bijna één keer per dag over de vijftien

regio's waarvan we gegevens hebben. In het overgrote deel van de gevallen waarin de ME wordt ingezet, gaat het om handhaving van de openbare orde. In 21% van de gevallen gaat het om andersoortige inzet (assistentie bij calamiteiten of justitiële acties dan wel bewakings- en beveiligingsopdrachten). Van de inzet ten behoeve van de openbare orde gaat het in meer dan de helft van de gevallen om wedstrijden in het betaald voetbal (54%) en minder vaak om protestacties en demonstraties (18%) of overige evenementen (16%). Buiten Amsterdam is inzet in uitgaansgebieden of bij ontruiming zeldzaam. Nog zeldzamer is inzet naar aanleiding van ongeregelde heden in een wijk of buurt die losstaat van een specifiek evenement. Dergelijke inzetten krijgen wel veel media-aandacht. De verdeling van de 23 in hoofdstuk 7 geïdentificeerde grootschalige incidenten in de periode 2003-2007 over de verschillende typen evenementen past overigens bij de frequentie van ME-inzetten: tien van de 23 incidenten betroffen voetbalwedstrijden (43%), in vijf gevallen ging het om protestacties/demonstraties (22%) en in vier gevallen om een 'overig' evenement (17%). Het lijkt er dus niet op dat incidenten vooral voorkomen bij bepaalde typen inzetten.

Op het eerste gezicht lijkt, gerelateerd aan het aantal inzetten, het aantal incidenten dat gepaard gaat met grote maatschappelijke verontwaardiging over het politieoptreden of dat leidt tot klachten over disproportioneel politieoptreden betrekkelijk gering (ongeveer 1%). Die conclusie zou echter voorbarig zijn, gezien de beperkte beschikbaarheid van cijfers. Niet iedere inzet gaat gepaard met daadwerkelijk optreden en niet ieder optreden gaat gepaard met politiek geweldgebruik. In de gegevens die in dit verkennend onderzoek naar voren zijn gekomen, vallen echter wel enkele patronen te ontdekken.

Om te beginnen: hoewel er – bijvoorbeeld rond de jaarwisseling – voorbeelden zijn van heftig geweld tegen de politie, zijn situaties als die rond Feyenoord-Ajax in 2005 uiterst zeldzaam. Toen werd door grote aantallen personen dusdanig geweld tegen mobiele eenheden gebruikt, dat deze het bijna niet meer aankonden. Het belangrijkste aspect van die casus is wellicht niet zozeer de vraag of de bovengrens van de ME in zicht was, als wel het geheel aan misverstanden, onjuiste veronderstellingen, communicatiestoornissen en cruciale beslissingen dat aan de collectieve geweldsuitbarsting voorafging.

Hoewel er in de onderzoeksperiode enkele ongeregelde heden in wijken hebben plaatsgevonden (Graafsewijk in 's-Hertogenbosch, Ondiep in Utrecht) en er zich op diverse momenten in wijken ook situaties hebben voorgedaan die hadden kunnen uitmonden in rellen (bijvoorbeeld nadat in augustus 2003 in Amsterdam-West de Marokkaan Driss Arbib werd doodgeschoten door de poli-

tie of na de moord op Theo van Gogh in november 2004), is er de afgelopen jaren in Nederland geen sprake geweest van grootschalige ordeverstoringen vergelijkbaar met die in Frankrijk in november 2005. Van der Wal, Quint & Adang (2009) proberen te verklaren waaraan dat ligt.

9.1 De rol van bestuur, bewoners en politie

In hoofdstuk 2 tot en met 6 is de toedracht beschreven van een aantal recente grootschalige incidenten en de rol van burgers, politie en bestuur voorafgaand aan, tijdens en na afloop van deze incidenten. Daarbij valt op dat het bestuur – behalve bij Feyenoord - Ajax in 2005 (en ook in 2006) – tijdens de beschreven gebeurtenissen een beperkte rol speelde. Het bestuur was vooral aan zet in de fase voorafgaand aan geplande gebeurtenissen, bij het vaststellen van vergunningsvoorwaarden, beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen. Daarbij valt op dat het imago van de ME bij bestuurders niet altijd goed is: veel bestuurders zien de ME het liefst niet in actie komen. Een uitgebreide voorbereiding is belangrijk (zie de scholierenmanifestatie in Amsterdam, zie Schinveld, zie veel voetbalwedstrijden – zoals ADO Den Haag - Groningen), maar geen garantie voor een goed verloop (zie Feyenoord - Ajax 2005 en de RMS-demonstratie), terwijl een tekortschietende voorbereiding met onvoldoende aandacht voor risicoanalyses en verschillende scenario's de kans op incidenten vergroot (zie Pijnacker en in mindere mate Voorschoten, zie ook NAC - FC Groningen en Jong Ajax - Jong Feyenoord). In de voorfase is niet altijd duidelijk wat bestuurders van de politie verwachten of is het bestuur beperkt geïnformeerd; het accent komt dan automatisch meer op een beoordeling achteraf te liggen. Na afloop van een optreden dat uit de hand loopt of tot verontwaardiging leidt, is er steeds een nadrukkelijke rol voor het bestuur. Er worden contacten met burgers georganiseerd, de media worden te woord gestaan en er wordt opdracht gegeven tot een onderzoek of evaluatie. Indien er mogelijk sprake is van disproportioneel geweldgebruik, gaat het OM na of tot vervolging moet worden overgegaan.

Burgers hebben een grote invloed op het verloop van de gebeurtenissen. Dat geldt uiteraard voor alle betrokken burgers, maar in het bijzonder voor organisatoren van demonstraties en evenementen. Zij maken in de voorfase afspraken met de politie en nemen tijdens het evenement met gebruikmaking van orde-diensten, beveiligingsbedrijven of stewards maatregelen om de gebeurtenissen in goede banen te leiden. Waar burgers daartoe niet bereid zijn (zie Voorschoten), wordt escalatie waarschijnlijker. Waar de grootte van het evenement en de

professionaliteit van de organisatie niet met elkaar in balans zijn, wordt escalatie ook waarschijnlijker (zie Pijnacker). Na afloop van gebeurtenissen is de rol van burgers vaak gering. Zij worden vrijwel nooit betrokken bij evaluaties. Als het uit de hand is gelopen, spelen burgers een grote rol door de wijze waarop ze zich uiten in de media, door het indienen van klachten of het doen van aangifte.

De politie speelt een sleutelrol door haar informatiepositie, taakstelling met betrekking tot openbare-ordehandhaving en haar contacten met zowel bestuur als burgers. Voorafgaand aan evenementen heeft de politie contact met burgers om tot afspraken te komen en adviseert zij het bestuur. Zij stelt als het goed is ook risicoanalyses op, neemt verschillende scenario's in ogenschouw en stemt daar haar voorbereidingen op af. Waar een gebeurtenis voorspelbaar is en er sprake is van een gedegen voorbereiding (zie de meeste voetbalwedstrijden, zie de scholierenmanifestatie in Amsterdam) lijkt de kans op onprofessioneel politieoptreden geringer dan als de voorbereiding minder goed is (Pijnacker) of zich verrassingen voordoen (spontane scholierenprotesten). Gebreken in (interne) communicatie vormen een wederkerend aspect in de casuïstiek. Communicatie gaat vaak over veel schijven voordat beslissingen genomen kunnen worden. Een gevaar hiervan is dat sommige informatieprocessen niet goed verlopen en informatie verloren gaat. Dit was het geval in de casus Feyenoord - Ajax 2005. Doordat bepaalde informatie verkeerd is overgebracht, is er bij de Rotterdamse politie een verkeerd beeld van de situatie ontstaan. Er was namelijk gecommuniceerd dat de fouillering rommelig was verlopen en daar was de invulling aan gegeven dat de sfeer onder de supporters grimmig zou zijn. Sommige informatie is helemaal niet gecommuniceerd, bijvoorbeeld de reden waarom de trein stilstond. Het eerder geschetste sfeerbeeld opgeteld bij de stilstaande trein, is geïnterpreteerd als supporters die voor problemen zorgden in de trein. Bij de wedstrijd Feyenoord - Ajax uit 2006 waren ME'ers uit Amsterdam, die op de bewuste dag bijstand verleenden, onvoldoende op de hoogte van de situatie ter plaatse. Door een gebrek aan communicatie en door miscommunicatie tussen de verantwoordelijke ME-commandanten wordt aangehouden zonder dat er is gevorderd. In de casus Pijnacker was de coördinator ter plaatse niet op de hoogte van het feit dat een groep in volledig ME-tenue optrad. De slechte communicatie kwam ook duidelijk naar voren in de casus Voor-schoten toen de VAG-eenheid probeerde aanhoudingen te verrichten, maar de komst van de uniformpolitie dit proces verstoorde. De (waarnemend) burgemeester was niet op de hoogte gebracht van het feit dat het jaar ervoor al aan ME-inzet was gedacht. Bij NAC - FC Groningen kwam het Auditteam voetbalvandalisme tot de conclusie dat beschikbare informatie over de (mogelijke)

confrontatie tussen supporters niet tijdig en hanteerbaar voor operationeel gebruik verspreid is. In de expertbijeenkomsten met commandanten en docenten werd ook geconstateerd dat de communicatie over veel schijven verloopt, hetgeen vertragend werkt en tot verlies van informatie kan leiden.

9.2 Is er sprake van structureel incidentalisme?

In het voorwoord is de Nationale Ombudsman aangehaald, die zich afvroeg hoe weerbaar onze politie onder moeilijke omstandigheden is en of politiemensen te makkelijk doorslaan en een factor zijn in de geweldsspiraal. Deze verkenning maakt duidelijk dat er in de jaren na de incidenten waar de ombudsman zich op baseerde nieuwe gevallen zijn geweest waarbij in het kader van grootschalige ordehandhaving disproportioneel geweld is gebruikt door politiemensen. Een agent is zelfs veroordeeld voor zijn optreden bij de Oranjefeesten in Pijnacker⁷ en op het moment van schrijven worden twee agenten vervolgd door het OM vanwege het gebruik van disproportioneel geweld tegen protesterende scholieren in Middelburg.⁸ Toch komt uit het onderzoek niet het beeld naar voren dat politiemensen bij grootschalige incidenten structureel disproportioneel geweld toepassen. Zo lijkt in situaties waarin sprake is van collectief geweld het optreden van mobiele eenheden vaak gepaard te gaan met beheerste geweldstoepassing (zie Feyenoord - Ajax in 2005, zie de RMS-demonstratie, zie Voorschoten). Er is iets anders aan de hand. De gebeurtenissen met disproportioneel geweldgebruik en verontwaardiging over het politieoptreden betroffen steeds ongeregelde heden van beperkte omvang, waarbij het onduidelijk was of ze afgehandeld konden worden door de ‘platte petten’ of dat toch de ME ingezet moest worden. In dat opzicht is er wel degelijk sprake van ‘structureel incidentalisme’, namelijk in gevallen die aangeduid kunnen worden als ‘grijs gebied’ tussen ordehandhaving vanuit de basispolitiezorg en door mobiele eenheden.

Disproportionele geweldtoepassing lijkt relatief vaak plaats te vinden door ‘platte petten’ die het tijdelijk boven de pet gaat of door ME’ers die gedrag vertonen dat niet past bij de situatie of de personen waar ze mee van doen hebben. In alle vijf onderzochte casussen heeft het niet specifiek aan het optreden van de ME gelegen dat de situatie uit de hand is gelopen. De problemen deden zich

⁷ In hoger beroep werd deze agent vrijgesproken.

⁸ www.volkskrant.nl/binnenland/article1035581.ece.

niet zozeer voor op momenten dat de ME optrad, maar juist wanneer twijfel bestond of zij ingezet moest worden – dus aan de ondergrens van inzet van de ME. Dit is het geval geweest bij onder andere de demonstratie van de RMS in 2005, toen de demonstranten het verkeer blokkeerden en aan twee leerlingen klappen uitdeelden. De commandant vroeg zich af of hij de ME moest inschakelen of dat hij het zelf met de ‘platte petten’ kon oplossen. Uiteindelijk is ervoor gekozen om te gedogen. In de casus Voorschoten is uniformpersoneel samen met de VAG-eenheid in burger op linie de straat in gelopen. Zij hebben de bewoners gevorderd naar binnen te gaan. De situatie is hierna, zoals in de casus beschreven, uit de hand gelopen. Later is de ME in linie de straat in gegaan zonder geweldgebruik. Dit had het effect dat de mensen naar binnen gingen. Achteraf zeggen betrokkenen dat de ME misschien eerder ingezet had moeten worden. Ook bij de scholierenprotesten in Amsterdam was, op de plekken waar het uit de hand dreigde te lopen, de ME niet aanwezig. Waar de ME wel aanwezig was, hebben zich geen ordeverstoringen voorgedaan. Het bekritiseerde gebruik van de lange wapenstok tegen scholieren in Middelburg vond plaats door politiemensen die weliswaar ME’er waren, maar op dat moment in dagelijks tenue optraden en niet in ME-verband. In de casus Pijnacker deed zich ook een situatie voor in het grijze gebied. Zelfs zo grijs, dat er na afloop verschil van mening bestond of er al dan niet sprake was van ‘ME-optreden’. De optredende politiemensen maakten deel uit van het Paraat Peloton en traden deels ook op in (volledig) ME-tenue, maar ze opereerden niet in organisatorisch ME-verband onder eenduidig commando. Inmiddels heeft de politie Haaglanden ondubbelzinnig vastgelegd⁹ dat er sprake is van ME-inzet indien ‘door een ME-eenheid gebruik wordt gemaakt van specifieke ME-uitrusting (helm of schild) of geweldsmiddelen (ondergrens lange wapenstok)’.

Ook wanneer politiemensen zich genoodzaakt voelen gebruik te maken van hun vuurwapen (zoals het incident aan de vooravond van NAC - FC Groningen, waarbij drie waarschuwingsschoten zijn gelost) geraken zij, vaak onverwacht, in het grijze gebied. In het geval van NAC - FC Groningen concludeerde het audit-team dat de politie – die niet in ME-verband optrad – onvoldoende voorbereid en toegerust was. Het optreden heeft geresulteerd in verschillende gewonden, zowel aan de kant van de politie als aan de kant van het publiek. De casus Feyenoord - Ajax 2005 speelde zich niet af binnen het grijze gebied: er was zoveel geweld dat dit duidelijk een taak voor de ME was. Zeker in het licht van het heftige geweld, is daar door de ME beheerst opgetreden.

9 Notitie Paraat Peloton en sterkte Mobiele Eenheid d.d. 25-10-06.

Tevens valt op dat in het grijze gebied tussen ‘platte petten’ en ME vaak hondengeleiders actief zijn en dat de inzet van honden in deze situaties relatief vaak gepaard lijkt te gaan met problemen. In de casus Voorschoten heeft het inzetten van twee politiehonden een averechts effect gehad. In plaats van meer ruimte te creëren, werd een hond uitgeschakeld en moesten twee hondengeleiders door de politie worden ontzet. Ook in Pijnacker, bij de huldiging van NEC en bij de actie in het woonwagenkamp in Beilen is de inzet van honden onderwerp van kritiek geweest.

Bij diverse incidenten was er kritiek op de wijze van bejegenen door de politie of het gebrek aan communicatie met burgers. Naar aanleiding van de gebeurtenissen in Pijnacker hebben burgers veel klachten over de manier van bejegenen ingediend, die volgens de burgemeester allemaal gegrond zijn verklaard. In Voorschoten had men problemen met de ‘emotionele’ handelwijze van de politiemensen. Ook uit de kwalitatieve documentanalyse blijkt meerdere malen dat de bejegening en het taalgebruik als onprofessioneel zijn ervaren. Een woonwagengewoner uit Vinkenslag vertelde het volgende:

‘Een bewoner moest zelfs poedelnaakt mee, mocht zich niet eens aankleden. Vrouwen die hun kinderen naar school wilden brengen, zijn “afgezekend” door de ME.’ (ANP, 2004)

Ook tijdens de expertbijeenkomst met ME-commandanten werd gesteld dat de overgang van platte pet naar ME niet altijd goed verloopt en nu eens te vroeg, dan weer te laat plaatsvindt. Het zou om een zwak punt van de ME gaan. Tijdens alle drie expertbijeenkomsten kwam nadrukkelijk het belang van het ‘schakelen’ tussen verschillende geweldsniveaus ter sprake. De meeste experts waren het erover eens dat het schakelen tussen de verschillende geweldsniveaus iets is wat de ME nog niet goed genoeg kan. De ME moet eerst zo veel mogelijk proberen mensen aan te spreken en pas wanneer het niet meer anders kan geweld gebruiken. De docenten stellen dat de communicatie in het algemeen beter zou kunnen en dat ME’ers ook meer met het publiek zouden moeten communiceren, en hun optreden, daar waar mogelijk, moeten legitimeren naar de burgers. Een andere manier van bejegenen kan voor een positiever beeld van de ME bij burgers zorgen. De ME moet werken aan haar communicatie met de burger en aan het schakelen binnen de geweldsspiraal. De politieke evaluatie naar aanleiding van Pijnacker stelt hierover:

‘De inzet van de verschillende eenheden, zoals surveillance-eenheden, het Paraat Peloton en diensthondengeleiders, is veelzijdig en kan binnen een kort tijdsbestek noodzakelijkerwijs van karakter veranderen. Het continu schakelen tussen inzet in het kader van reguliere (noodhulp) surveillance, handhavingstaken in het kader van openbare orde (al dan niet in ME-verband) of opsporingstaken stelt specifieke eisen aan het betrokken personeel, welke verder moeten worden geconcretiseerd. Naast de taakstelling zijn in het verlengde hiervan de taken en verantwoordelijkheden van de leidinggevende onder wiens leiding het optreden plaatsvindt van grote betekenis.’

9.3 *Bezinning op grootschalige ordehandhaving*

Kijkend naar de situaties waar mobiele eenheden in de praktijk mee te maken krijgen, valt op dat grootschalige ordehandhaving aan de bovenkant van het geweldsspectrum in de meeste regio's zelden of nooit aan de orde is. Daarentegen komen situaties in het 'grijze gebied' tussen dagelijkse politiezorg en inzet van mobiele eenheden in het hele land regelmatig voor.

Als grootschalige politieoptredens worden bekritiseerd, is dat veelal omdat er te weinig gedifferentieerd wordt tussen geweldplegers en anderen (dit wordt bevestigd in onderzoeken en evaluaties). Pijnacker is een schoolvoorbeeld met de vernieling van een ruit van een auto die vastzat in de mensenmassa, het optreden van de politie tegen fietsende personen die zich al hadden verwijderd en het optreden bij een shoarmazaak later op de avond. De burgemeester stelde achteraf dat er onnodige slachtoffers zijn gemaakt. Hij stelde ook dat de politie was opgetreden alsof ze met voetbalhooligans te maken had in plaats van met een dorpsgemeenschap ('Het leek erop dat de ME de dorpscultuur niet aanvoelde'). In Voorschoten viel het slaan van kinderen door het VAG-team bij de bewoners niet in goede aarde. Ook uit de kwalitatieve documentanalyse blijkt dat differentiëren lang niet altijd goed gaat. Het volgende citaat is daar een illustratie van:

‘We zijn erg geschrokken van het optreden van de ME. Zij hebben zeer hardhandig opgetreden tegen onschuldige supporters, die nog na stonden te praten c.q. nagenieten (...).’ (voorzitter Supportersvereniging NEC, 2003)

Waar de politie er wel in slaagt te differentiëren, ontstaat een ander beeld. Ondanks het geweld van supporters, werd er na de wedstrijd Feyenoord - Ajax in 2005 in eerste instantie niet gechargeerd om gewone supporters de kans te geven veilig naar huis te gaan. Hierdoor werd er gedifferentieerd tussen relschoppers en gewone supporters. Bij dezelfde wedstrijd een jaar later werd een andere benadering gekozen en werden – zij het met beperkt gebruik van geweld – collectieve aanhoudingen verricht van honderden supporters tegelijk, waarbij geen onderscheid gemaakt werd tussen gewone enrellende supporters. Het OM achtte de aanhoudingen niet onrechtmatig, maar de Nationale Ombudsman veroordeelde de massale aanhouding van omstanders. De ombudsman concludeerde dat de wens om hard op te treden had geleid tot de onevenwichtige keuze om achthonderd mensen op strafrechtelijke grond aan te houden en dat de ME te weinig onderscheid maakte tussen schuldigen en onschuldigen.

Internationaal wordt wel onderscheid gemaakt tussen verschillende stijlen van openbare-ordehandhaving, zoals: ‘hard’ versus ‘zacht’, repressief versus tolerant, reactief versus preventief, op confrontatie gericht dan wel op consensus gericht (Della Porta & Reiter, 1998). McPhail e.a. (1998) onderscheiden bij demonstraties en andere vormen van protest een *escalated force*-benadering ten opzichte van een *negotiated management*-benadering. Bij een *escalated force*-benadering is er eenzijdige aandacht voor riot control (‘hard’, repressief, reactief en meer op confrontatie gericht), de benadering is paramilitair en oplossingen worden vaak gezocht in meer en verdergaande technologie, (gewelds)-middelen en bevoegdheden. Bij een minder eenzijdig op riot control gerichte benadering is er meer aandacht voor handhaving van mensenrechten en toepassing van principes van community policing of gebiedsgebonden politiezorg. Negotiated management is gericht op samenwerking en communicatie tussen politie en betrokkenen en op een zekere tolerantie ten opzichte van relatief geringe verstoringen van de orde. Traditioneel past de Nederlandse ‘polderbenadering’ (Adang, 1998) van de openbare-ordehandhaving goed bij dit model. Genoemd kunnen worden het ‘kleinschalig optreden’ (Dijkhuis, 1982), de ‘hekagent’ in de jaren tachtig van de vorige eeuw (IJzerman, 1982) en het ‘vredesdetachement’ van de politie Amsterdam-Amstelland.¹⁰ Ook de

10 Het vredesdetachement is een groep van ervaren politiemensen die tijdens demonstraties wordt ingezet. De agenten, herkenbaar aan hun gele jas, begeleiden de demonstranten. Hun werkwijze is erop gericht eventuele ongeregeldeheden in de kiem te smoren. Dat gebeurt onder meer door mensen direct en snel aan te spreken op hun ongewenste gedrag. Zodra er iets gebeurt wat de openbare orde zou kunnen verstoren, kunnen ze direct ingrijpen. Zie: <http://www.hierhb.zoomshare.com/10.html>.

inzet van onderhandelaars, zoals bij ontruiming van het bos bij Schinveld en ten behoeve van de Betuweroute, valt onder deze aanpak (Terpstra & Van Heel, 2000). Uit andere landen zijn vergelijkbare initiatieven bekend, bijvoorbeeld de Anti-Konflikt-Teams die in Berlijn succesvol zijn bij het optreden in het kader van de jaarlijkse 1 mei-vieringen en de ‘dialoogpolitie’ in Zweden. Ook is in Nederland veel positieve ervaring opgedaan met toepassing van de principes van ‘kennen en gekend worden’ rond voetbalwedstrijden en het gebruik van bejegeningprofielen.¹¹ Een dergelijke benadering sluit aan bij de principes van gebiedsgebonden politiezorg, die ook van belang wordt geacht voor het voorkomen van ongeregeldeheden vergelijkbaar met de rellen in Franse voorsteden in november 2005.¹² Een dergelijke benadering is des te relevanter als openbare-ordehandhaving niet alleen gezien wordt als de afhandeling van al dan niet potentiële, op zichzelf staande incidenten, maar als een continu proces. Het lijkt erop dat deze succesvolle benadering in het ‘grijze gebied’ tussen de dagelijkse politiezorg en de mobiele eenheden in de vorm zoals we die nu kennen soms tussen wal en schip terechtkomt.

Los van de wijze waarop grootschalig optreden georganiseerd is, benoemen Reicher e.a. (2004, 2007) en Stott & Adang (2003, 2009) op basis van de resultaten van het recentste internationaal onderzoek naar politieoptreden bij voetbalwedstrijden, evenementen en protestacties een aantal uitgangspunten voor succesvolle openbare-ordehandhaving.

Balans

De meest effectieve wijze van openbare-ordehandhaving is een ‘balans’ te handhaven tussen de waargenomen risico’s en de politie-inzet, het politie-

11 Voor aanvang van de Europese voetbalkampioenschappen Euro 2000 is door de Nederlandse en Belgische politie een ‘bejegeningprofiel’ ontwikkeld. Zowel de internationale evaluatie (Adang & Cuvelier, 2001) als de Nederlandse evaluatie (COT, 2000) concludeerde dat dit bejegeningprofiel belangrijk is geweest voor het politieoptreden tijdens het toernooi.

12 Kamerstuk 28 684, nr. 60, TK 2005/2006. Het kabinet gaf aan dat de politie in Nederland werkt met gebiedsgebonden politiezorg en continu aanwezig is in ‘de haarvaten van de samenleving’ en werkt op basis van ‘kennen en gekend worden’ in de wijken en op straat, zo een structurele verbinding leggend met wijkbewoners en met medewerkers van scholen, moskeeën en jeugdwerkers. Op deze manier onderhouden, volgens het kabinet, wijkagenten in Nederland goede contacten met de bevolking, wat leidt tot meer begrip over en weer. Ook stelt deze werkwijze de politie in staat problemen vroegtijdig te herkennen en waar mogelijk te voorkomen, waarbij de taken opsporing, toezicht, handhaving en noodhulpverlening in combinatie met signalering en advisering worden ingezet. Op wijkniveau worden op deze wijze jeugdgroepen in kaart gebracht en bijzondere tendensen zo vroegtijdig mogelijk onderkend.

optreden en de bejegening. Als er geen balans is, ontstaat de perceptie dat de genomen politiemaatregelen niet bij de situatie passen, met als gevolg een toenemende steun voor antisociaal gedrag en een verhoogde kans op escalatie van agressie. Als supporters, demonstranten of andere aanwezigen deze balans waarnemen, worden onderlinge sociale controle en samenwerking met de politie bevorderd. Dat verhoogt de kans op marginalisering en isolatie van gewelddadige individuen, het leidt tot ontbreken van steun voor (en zelfs tegenwerking van) antisociaal gedrag en tot conflictvermijding.

Inschatting: dus informatie

De gehanteerde politietactieken moeten passen bij de risico-inschattingen en gebaseerd zijn op kennis van de sociale identiteiten van de diverse betrokken (sub)groepen, hun waarden en normen, hun doelen, hun gevoel voor wat juist en rechtvaardig is, hun stereotypen en verwachtingen van andere groepen, hun voorgeschiedenis en interactie met deze groepen en met datgene wat voor hen een grote symbolische waarde heeft (zoals bepaalde data, plaatsen, voorwerpen, gedragingen).

Communicatie

Om potentiële conflictsituaties te voorkomen, is het van belang actief en duidelijk met alle betrokkenen te communiceren, zowel met burgers als het bevoegd gezag. Communicatie met burgers kan het best gebeuren door personen die bekend zijn bij betrokkenen en door hen vertrouwd worden en op een manier (en in een taal) die ze begrijpen.

Faciliteren binnen grenzen

Gedurende de gehele inzet moeten toe te passen tactische opties rekening houden met de intenties en doelen van de betrokkenen, en deze faciliteren voor zover ze redelijk en legitiem zijn. Als grenzen aan het gedrag gesteld moeten worden, is het van belang de redenen daarvoor duidelijk te maken en aan te geven hoe legitieme doelen op een alternatieve manier bereikt kunnen worden.

Differentiatie

Differentiëren tussen individuen en groepen die daadwerkelijk een bedreiging voor de openbare orde vormen en zij die dat niet doen, dient uitgangspunt te zijn bij iedere tactische beslissing, inclusief training, uitrusting en briefing.

Gerelateerd aan deze uitgangspunten kan beter begrepen worden waarom politietoetreden in de onderzochte incidenten tot problemen en kritiek heeft geleid: het ontbreken aan balans. Vooral in het grijze gebied paste de inzet, het optreden of de bejegening vaak niet bij de daadwerkelijke situatie. Daarnaast werd er vaak onvoldoende gedifferentieerd, beschikten optredende agenten/ eenheden niet over de juiste informatie, werd er onvoldoende gecommuniceerd, werden legitieme doelen niet gefaciliteerd of werden grenzen niet duidelijk genoeg aangegeven. Feit is dat de politie een geweldsmonopolie heeft en soms geweld moet inzetten als meest professionele optie. Tegelijkertijd is er nog veel te winnen met proactieve benaderingen. Het valt te verwachten dat de behoefte aan flexibele en proactieve inzetstrategieën en een breed palet van handelingsalternatieven en inzetmogelijkheden zal groeien. Zowel generalisten in de basispolitiezorg als specialisten dienen te beschikken over kerncompetenties op het gebied van ordehandhaving, gezien het feit dat ordehandhaving aan de orde van de dag is rond voetbalwedstrijden, een toenemend aantal evenementen en gebeurtenissen in wijken. Met inachtneming van bovenstaande uitgangspunten is dan ook reflectie nodig op de wijze waarop ordehandhaving in dergelijke situaties vorm kan krijgen, welke organisatie daarbij het best past, welke strategieën en tactieken effectief of juist contraproductief zijn en hoe leermomenten optimaal benut kunnen worden.

De conclusie van dit verkennend onderzoek moet dan ook zijn dat er alle aanleiding is voor een bezinning op de grootschalige ordehandhaving. Waar het accent in de opleiding sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw onveranderlijk ligt op het optreden in formaties en op linie, is er in de praktijk sprake van een toenemende behoefte aan flexibiliteit tijdens optredens in een grote diversiteit aan situaties. Grootschalige inzetten maken meer dan in het verleden deel uit van *public order management*, waarbij veel integraler en proactiever wordt gewerkt, ook op bestuurlijk niveau (beleid en aansturing). Overtuigen en (be)geleiden zijn belangrijker geworden dan bestrijden, geweldgebruik wordt minder geaccepteerd, schakelen tussen verschillende geweldsniveaus is vereist.

9.4 Aanbevelingen

De conclusies van het verkennend onderzoek leiden tot de volgende aanbevelingen.

Bezinning op grootschalige ordehandhaving

Zoals bevestigd door betrokken experts tijdens de in april 2009 door Politie en Wetenschap georganiseerde bijeenkomst moet er een fundamentele verandering plaatsvinden en is een bezinning op grootschalige ordehandhaving door politie geboden vanuit het perspectief van public order management. Daarbij dienen ketenpartners inclusief organisatoren van evenementen of demonstraties te worden betrokken. Doel van de bezinning moet zijn te komen tot een flexibel en integraal totaalconcept. Flexibiliteit vergt meer dan het opsplitsen van ME-eenheden. Nieuwe vormen van grootschalige inzet en alternatieven voor de huidige ME-vormen dienen verkend te worden. Cruciaal voor flexibiliteit is het vermogen om tijdig signalen in groepen te kunnen herkennen, situaties in te kunnen schatten en op mogelijke ontwikkelingen te kunnen anticiperen. Spotters en verkenningseenheden zijn daarvoor van belang.

Pas opleidingen aan

Om het ‘grijze gebied’ tussen ordehandhaving vanuit de basispolitiezorg en door mobiele eenheden op te vullen, is het nodig dat voor zowel generalisten als specialisten kerncompetenties geformuleerd worden voor flexibele en proactieve ordehandhaving in een breed scala aan omstandigheden. Meer politieambtenaren dan nu het geval is, dienen te worden opgeleid om binnen het kader van ordehandhaving informatiegestuurd te kunnen faciliteren, communiceren en differentiëren, en normstellend te kunnen optreden. De opleiding voor mobiele eenheden dient te worden aangepast op basis van deze kerncompetenties en minder eenzijdig gericht te zijn op het optreden in formatie. Er dient een opleiding voor verkenningseenheden te komen.

Identificeer en bevorder goede werkwijzen

Monitor een tijdlang specifiek de ordehandhaving bij geplande en ongeplande gebeurtenissen om expertise op te bouwen en kennisuitwisseling te bevorderen. Maak daarbij gebruik van de *peer review*-methodiek (Adang & Brown, 2008), waarbij ervaren ordehandhavers samen met onderzoekers

gericht observaties verrichten om goede werkwijzen en aandachtspunten voor de toekomst te identificeren. Gebruik tactische adviseurs (docenten of personen met specifieke expertise) om commandanten *real time* te adviseren over interventiestrategieën.

Doe vervolgonderzoek naar grootschalige ordehandhaving

De experts op de in april 2009 door Politie en Wetenschap georganiseerde bijeenkomst identificeerden de volgende vragen voor vervolgonderzoek, daarbij aangevend dat meer gebruikgemaakt zou kunnen worden van kennis en ervaring in het buitenland.

- Wat is het totale palet van interventiestrategieën en hoe effectief zijn deze?
- Hoe kunnen de kwaliteit en effectiviteit van politieel geweldgebruik bevorderd worden?
- Wat zijn de wetenschappelijk onderbouwde achtergronden, verbanden en wetmatigheden van gewelddadig gedrag van individuen en groepen? Hoe werken zelfregulerende processen van mensen in menigten?
- Wat is de basiskennis over *crowd management* en grootschalige ordehandhaving, toegespitst op het ‘lezen’ van gedrag in potentieel gevaarlijke situaties?
- Hoe implementeer je informatie in operationele plannen met betrekking tot hotspots en hotshots, inzetscenario’s en bijbehorende bejegeningprofielen?
- Welke professionele en bestuurlijke overwegingen leiden tot keuzes voor bepaalde interventiestrategieën of inzet van bepaalde eenheden?
- Hoe kan optimaal invulling worden gegeven aan informatiegestuurd politiewerk in het kader van zich dynamisch ontwikkelende situaties van grootschalige ordehandhaving?

Literatuur

- Adang, O.M.J. (1998), *Hooligans, autonomen, agenten. Geweld en politie-optreden in relsituaties*. Samsom, Alphen aan den Rijn.
- Adang, O.M.J. & E. Brown (2008), *Policing football in Europe. Experiences from peer review evaluation teams*. Politieacademie, Apeldoorn.
- Adang, O.M.J. & C. Cuvelier (2001), *Policing Euro 2000. International police co-operation, information management and deployment*. Tandem Felix, Beek-Ubbergen.
- Adang, O.M.J. & E. Van der Torre (2007), *Hoezo rustig?! Een onderzoek naar het verloop van jaarwisselingen in Nederland*. Politieacademie, Apeldoorn.
- Auditteam voetbalvandalisme. Eindrapportages 2003 t/m 2007.
- Brink, G. van den, e.a. (2009), *Rellen in Ondiep*. Politieacademie, Apeldoorn.
- Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland. Jaarverslagen 2002 t/m 2006.
- COT (2000), *Evaluatie EK 2000, openbare orde en veiligheid*. Samsom, Alphen aan den Rijn.
- Dijkhuis, G. (1982), *Niet alleen met stok en steen. Een literatuuranalyse van niet-gewelddadige methoden van rebeheersing*. Instituut Foss, Oegstgeest.
- Haenen, H. & M. van Hoorn (2006), *De slag om de Schinveldse bossen*. Uitgeverij TIC, Maastricht.
- Hoek, A. van, J. de Kleuver & P. van Soomeren (2007), *Wei Ji en de menselijke maat. Onderzoek Maatschappelijke Onrust*. DSP-groep, Amsterdam.
- Krombeen, J.M. (2004), *Endings are just beginnings – Beyond the incident*. Scriptie Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Leiden, I.M.G.G. van, N.A.M. Arts & H.B. Ferwerda (2009), *Rellen om te rellen*. Politie & Wetenschap, Apeldoorn.
- McPhail, C., D. Schweingruber & J. McCarthy (1998), 'Policing protest in the United States 1960-1995'. In: Della Porta & Reiter (1998).
- Nationale Ombudsman klachten 2006/125, 2002; 2006/090, 2002; 2008/115, 2006.
- Della Porta, D. & H. Reiter, eds. (1998), *Policing protest*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

- Reicher, S., C. Stott, P. Cronin & O. Adang (2004), 'An integrated approach to crowd psychology and public order policing', in: *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, dl. 27, nr. 4, p. 558-572.
- Reicher, S., C. Stott, J. Drury, e.a. (2007), 'Knowledge-Based Public Order Policing: Principles and Practice', in: *Policing*, dl. 1, nr. 4, p. 403-415.
- Stott C. & O.M.J. Adang (2003, 2009), *Policing Football in the European Union: understanding and managing risk*. Bavenbank Press, Slagelse (DK).
- Terpstra, J. & L. van Heel (2000), *Grootschalig politieoptreden, maatschappelijk verzet en geweldsvermijding*. Universiteit Twente, Enschede.
- Van der Wal, R., H. Quint & O. Adang (2009), *Wij zijn anders. Waarom Nederland geen grootschalige interetnische rellen heeft*. Politieacademie, Apeldoorn.
- IJzerman, P.D. (1982) UC-Almelo 1981, 'Van relbestrijding naar relbeheersing', in: *Algemeen Politieblad*, 1, p. 3-7.

Bijlagen

1 Verzoek aan korpsen

Graag verzoeken wij u de volgende gegevens aan te leveren.

- Aantal keer dat mobiele eenheden van uw korps zijn ingepland/opgeroepen in de periode 2002-2007. Toelichting:
 - Onder voetbal worden ook gerelateerde gebeurtenissen als hooligan-acties/huldigingsfeesten begrepen.
 - Onder overige evenementen worden onder andere jaarwisseling, Oranjeekste, Koninginnedag, sport-/cultuur-/muziekevenementen, kermissen, carnaval en overige festiviteiten als jaarfeesten en dergelijke verstaan.
 - Onder assistentie justitieel denk aan invallen, zoekacties, moordzaken, gijzeling/ontvoering, aanhoudingen.
 - Bij assistentie calamiteiten denk aan ernstige ongevallen, rampen/crises.
 - Bij bewaking/beveiliging gaat het om (vaak tijdelijke) inzet rond personen/gebouwen als ME-eenheid.
- Lever van minimaal twee en maximaal vier gebeurtenissen in genoemde periode, waarbij mobiele eenheden daadwerkelijk zijn opgetreden (proactief/reactief, met toepassing van dwangmiddelen/geweld) en wat grote impact had, de korps- en bestuurlijke evaluaties en (klachten)onderzoeksrapporten. Het gaat hierbij om analyseleerpunten.
- Lever van minimaal één specifiek succesvol ME-optreden informatie aan waaruit blijkt dat de inzetstrategie, de tactiek en de bejegening effectief, innovatief en/of creatief was en als *good practice* input geeft voor het onderzoeksdoel.

2 Vragenlijsten interviews

Vragen onderzoek 'Heroriëntatie voor de politie'

Naam geïnterviewde:

Functie geïnterviewde tijdens de gebeurtenis:

Betreffende ME-eenheid:

- Waaruit bestond de voorbereiding voorafgaand aan de gebeurtenis en wat was het operationeel plan? (Zou de ME ingezet worden en zo ja, op wat voor manier?)
- Kunt u het verloop van de gebeurtenis beschrijven? Tijdens/na deze beschrijving verduidelijkings-/verdiepingsvragen stellen (wat heeft u zelf gezien of gehoord, waaruit blijkt dat?).
- Op wat voor manier was er politie aanwezig voordat het uit de hand liep? (Bijvoorbeeld: was er al ME aanwezig op de locatie, low profile of high profile?)
- Welke interventies heeft de ME gepleegd gedurende het incident (vanaf het begin van de inzet tot het einde)? Wat waren de gevolgen van iedere interventie voor de situatie?
- Welke factoren hebben volgens u ervoor gezorgd dat de situatie uit de hand liep?
- Heeft de werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ook een rol gespeeld in het ontstaan en het verloop van het incident (grote rol of kleine rol, escalerend of de-escalerend)?
- Denkt u dat een andere werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ervoor had kunnen zorgen dat de situatie minder uit de hand zou zijn gelopen?
- Heeft het bestuur ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?
- Hebben burgers ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?
- Zijn er opvallende zaken in de debriefing naar voren gekomen over het optreden van de ME of de individuele ME'ers? En is op basis daarvan besloten in het vervolg dingen anders te doen?
- Is het incident intern geëvalueerd? Zo ja, volgens welke systematiek is er geëvalueerd en wat is er uit de evaluatie naar voren gekomen?

- Hoe vaak is de betreffende ME ingezet in de afgelopen twee jaar, bij wat voor gelegenheden en hoe is dat verlopen? Zijn die gegevens door het korps al aangeleverd?
- Met wie zouden wij nog meer in gesprek kunnen treden met betrekking tot het incident?

Vragen onderzoek ‘Heroriëntatie voor het bestuur’

Naam geïnterviewde:

Functie geïnterviewde tijdens de gebeurtenis:

- Waaruit bestond de voorbereiding voorafgaand aan de gebeurtenis en wat was het plan van aanpak? (Welke afspraken zijn gemaakt, zijn er vergunningen verleend en op welke manier zou politie/ME worden ingezet?)
- Kunt u het verloop van de gebeurtenis beschrijven? Tijdens/na deze beschrijving verduidelijkings-/verdiepingsvragen stellen (wat heeft u zelf gezien of gehoord, waaruit blijkt dat?).
- Op wat voor manier was er politie aanwezig voordat het uit de hand liep? (Bijvoorbeeld: was er al ME aanwezig op de locatie, low profile of high profile?)
- Welke factoren hebben volgens u ervoor gezorgd dat de situatie uit de hand liep?
- Welke interventies heeft de ME gepleegd gedurende het incident (vanaf het begin van de inzet tot het einde) en was dit in overeenstemming met het beleid? Wat waren de gevolgen van iedere interventie op de situatie?
- Heeft de werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ook een rol gespeeld in het ontstaan en het verloop van het incident (grote rol of kleine rol, escalerend of de-escalerend)?
- Denkt u dat een andere werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ervoor had kunnen zorgen dat de situatie minder uit de hand zou zijn gelopen?
- Welke maatregelen of beslissingen zijn door het bevoegd gezag vooraf, tijdens en na de gebeurtenis genomen en wat waren daarbij de afwegingen?
- Heeft het bestuur ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?
- Hebben de burgers ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?

- Zijn er opvallende zaken in de evaluatie naar voren gekomen over het beleid dat gevoerd is met betrekking tot het incident? En is op basis daarvan besloten in het vervolg dingen anders te doen?
- Met wie zouden wij nog meer in gesprek kunnen treden met betrekking tot het incident?

Vragen onderzoek 'Heroriëntatie voor de burgers'

Naam geïnterviewde:

Rol van de geïnterviewde tijdens de gebeurtenis:

- Waaruit bestond de voorbereiding voorafgaand aan de gebeurtenis?
- Kunt u het verloop van de gebeurtenis beschrijven? Tijdens/na deze beschrijving verduidelijkings-/verdiepingsvragen stellen (wat heeft u zelf gezien of gehoord, waaruit blijkt dat?).
- Op wat voor manier was er politie aanwezig voordat het uit de hand liep? (Bijvoorbeeld: was er al ME aanwezig op de locatie, waren zij zichtbaar, hoe waren zij gekleed, hoe gedroeg de ME zich?)
- Welke interventies heeft de ME gepleegd gedurende het incident (vanaf het begin van de inzet tot het einde)? Wat waren de gevolgen van iedere interventie op de situatie?
- Welke factoren hebben volgens u ervoor gezorgd dat de situatie uit de hand liep?
- Heeft de werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ook een rol gespeeld in het ontstaan en het verloop van het incident (grote rol of kleine rol, escalerend of de-escalerend)?
- Denkt u dat een andere werkwijze (inzetstrategieën, tactieken en bejegening) van de ME ervoor had kunnen zorgen dat de situatie minder uit de hand zou zijn gelopen?
- Hebben burgers ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?
- Heeft het bestuur ook een rol gehad in het ontstaan en het verloop van het incident? Zo ja, welke?
- Indien van toepassing: Heeft u naderhand het incident geëvalueerd? En is op basis daarvan besloten in het vervolg dingen anders te doen?
- Met wie zouden wij nog meer in gesprek kunnen treden met betrekking tot het incident?

3 Deelnemers expertbijeenkomsten

Expertbijeenkomst met ME-commandanten

Aanhef	Naam		Organisatie	ME/SGBO functie
De heer	P.	van der	Aa	Regiopolitie Brabant-Zuid-Oost
De heer	R.		Anker	Politieacademie
De heer	C.A.F.		Arts	Regiopolitie Brabant-Noord
De heer	A.	van de	Berg	Regiopolitie Groningen
Mevrouw	A.J.M.H.	van	Berkel	Regiopolitie Limburg-Noord
De heer	E.C.		Bleij	Regiopolitie Kennemerland
De heer	W.A.		Braber	Politieacademie
De heer	J.		Bregman	Regiopolitie Haaglanden
De heer	E.J.		Dijkink	Regiopolitie Noord- en Oost-Gelderland
Mevrouw	M.C.		Eskes	Regiopolitie Utrecht
De heer	M.M.		Flipse	Politieacademie
De heer	B.A.		Glissenaar	Regiopolitie Haaglanden
De heer	R.	de	Haan	Politieacademie
De heer	H.		Habing	Regiopolitie Groningen
De heer	E.R.		Hagen	Regiopolitie Brabant-Zuid-Oost
De heer	P.M.A.		Homminga	Regiopolitie Zuid-Holland-Zuid
De heer	R.A.		Jansen	Regiopolitie Haaglanden
De heer	C.T.S.		Janssen	Regiopolitie Haaglanden
De heer	W.B.C.		Jas	KLPD
De heer	R.	de	Jong	Regiopolitie Friesland
De heer	J.		Kempes	Regiopolitie IJsselland
De heer	H.R.W.		Kersten	Regiopolitie Noord- en Oost-Gelderland
De heer	C.L.A.		Kievit	Regiopolitie Haaglanden
De heer	G.J.M.		Klok	Regiopolitie Midden- en West-Brabant
De heer	L.J.		Kuipers	Regiopolitie Haaglanden
De heer	W.		Leverman	Regiopolitie Midden- en West-Brabant
Mevrouw	A.		Löhner	Politieacademie
De heer	B.J.R.		Meeuwzen	Regiopolitie Gelderland-Zuid
De heer	A.D.J.		Mengerink	Regiopolitie Drenthe
De heer	L.P.		Moss	Politieacademie
De heer	A.M.H.	van den	Oever	Regiopolitie Brabant-Zuid-Oost
De heer	J.J.		Oranje	Politieacademie
De heer	R.		Pels	Regiopolitie Zuid-Holland-Zuid
De heer	L.		Roosjen	Regiopolitie Gooi en Vechtstreek
De heer	G.H.M.		Roumen	Regiopolitie Brabant-Noord
De heer	F.		Scheffer	Politieacademie
De heer	B.R.		Sietzema	Regiopolitie Friesland
De heer	K.		Smelttekop	Regiopolitie Friesland
De heer	J.H.		Staal	Regiopolitie Twente
Mevrouw	L.		Sterk - Duijn	Regiopolitie Noord- en Oost-Gelderland
De heer	T.	van	Summeren	Regiopolitie Limburg-Noord
De heer	N.		Teekens	KMAR
Mevrouw	C.D.	den	Uijl-de Vries	Regiopolitie Utrecht
De heer	H.J.M.		Vermariën	Regiopolitie Limburg-Zuid
De heer	K.		Vermeulen	Politieacademie
De heer	D.P.		Visser	Regiopolitie Zeeland
De heer	P.	van	Vliet	Regiopolitie Amsterdam-Amstelland
De heer	H.N.	van	Vooren	Regiopolitie Brabant-Zuid-Oost
De heer	T.	van der	Werf	Regiopolitie Drenthe
De heer	J.E.	van der	Zaag	Regiopolitie Flevoland
De heer	C.P.A.T.		Zandbergen	Regiopolitie Haaglanden
De heer	J.J.		Zwartepoorte	Regiopolitie Friesland

Expertbijeenkomst met docenten conflict- en crisisbeheersing

Richard Anker, FMV ME
Peter Bodelier, alg. docent ME/Leidinggeven/Beredenen
Bert Boone, alg. docent ME/AE/Chauffeursopleiding
Wim Both, alg. docent ME/Beredenen/Wateropleiding
Bjorn Dietvorst, FMV ME
Cas Gryclicki, FMV/alg. docent ME/VAG
Frans Gulickx, alg. docent ME/Chauffeursopleiding
Ad Martens, alg. docent ME/Honden
André Melsen, alg. docent ME/Leidinggeven
Annelies Peters, alg. docent ME
Sjaak Poppe, alg. docent Explosievenverkenning
Johan Rademakers, FMV/alg. docent ME/AE/VAG
Jaap Roggeband, FMV/alg. docent ME
Frank Scheffer, alg. docent/onderzoeker
Johan Visser, alg. docent ME/Honden
Arjan van Wageningen, alg. docent Explosievenverkenning
Hetty v.d. Zande, alg. docent ME/VO

Leden Redactieraad Programma Politie en Wetenschap

Voorzitter prof.dr. H.G. van de Bunt
 Hoogleraar Criminologie
 Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr.drs. C. Bangma
 Districtschef regiopolitie Flevoland
 Lid Commissie Politie en Wetenschap

 drs. N.H.E. van Helten
 Oud-hoofdredacteur *Tijdschrift voor de Politie*

 prof.dr. P. van Reenen
 Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
 Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM),
 Universiteit Utrecht

 drs. R. de Wit
 Nederlands Politie Instituut

Secretariaat Programmabureau Politie en Wetenschap

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van
projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-
methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Nog te verschijnen**

10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven, DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008

19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement bij de politie. Van praktijk tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmusuniversiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
25. **Rellen om te reellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beer & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009

- 26b. Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman,
COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
- 27. De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009

